T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

YÖNETİŞİM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ARASI ÖRGÜTLENME: AĞ STRATEJİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

KÜBRA AKYILDIZ

İstanbul, 2021

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

YÖNETİŞİM VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ARASI ÖRGÜTLENME: AĞ STRATEJİLERİ

Yüksek Lisans Tez

KÜBRA AKYILDIZ

Danışman: PROF. DR. YÜKSEL DEMİRKAYA

İstanbul, 2021

ÖNSÖZ

Gelişen teknoloji ile birlikte iletişim olanaklarının gelişmesi ve çeşitlenmesi STK'ların hem ulusal hem de uluslararası arenada iletişimlerini geliştirmesine ve ağlar kurmasına, ağlara dahil olmasına olanak sağlamıştır. Bu kapsamda hazırlanan Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları Arası Örgütlenme: Ağ Stratejileri isimli tezim ile STK ve STK ağı literatürüne katkı sunmak amaçlanmıştır. Bu tez çalışmasında bana yönlendirmeleriyle destek olan, yol gösteren saygı değer danışmanım Yönetişim ve Sivil Toplum Kuruluşları yüksek lisan programı kurucusu Prof. Dr. Yüksel Demirkaya'ya teşekkürü borç bilirim. Aynı zamanda jürimde yer alan değerli önerileri ile tezimin olgunlaşmasına katkı sağlayan Prof. Dr. Adem Esen ve Doç. Dr. Burak Hamza Eryiğit'e teşekkür ederim. Marmara Üniversitesi değerli öğretim üyelerinden Prof. Dr. İdris Sarısoy'a akademik katkıları ve destekleri için teşekkür etmek isterim.

Öğrenme bitmeyen meşakkatli ve çok yönlü bir süreçtir. Bu süreçte yanımda olan tüm öğretmenlerime, çalışma arkadaşlarım, uzun yıllardır devam eden eğitim hayatımda benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen annem Kibiriye ve babam Sezai Akyıldız'a kardeşlerim Tuğba ve Mustafa'ya teşekkür ederim. Yoğun emek harcadığım bu çalışmada bana her zaman destek olan, yol gösteren, kahrımı çeken, hedeflerime ilerlerken her zaman beni motive eden yol arkadaşım Gökhan Ak'a ayrıca teşekkür etmek isterim.

Tez çalışmasında katkı sağlayan değerli yazarlara, mülakatlarımda bana vakit ayıran ve deneyimlerini paylaşan sivil toplum kuruluşu temsilcileri nezdinde kurumlarına teşekkür ederim;

- Gonca Ketenağ (Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği)
- Burak Yılmaz (Gebze Genç MÜSİAD)
- Nesrin Atar (Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği)
- Gülhan Bütün (Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği)
- Sencan Tamer (İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği)
- Çiğdem Kılıç (Kocaeli Eğitim Vakfı)
- Nermin Tol (TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği)

Kübra AKYILDIZ

İstanbul, 2021

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı	: Kübra Akyıldız
Anabilim Dalı	: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı	: Yönetişim ve Sivil Toplum Kuruluşları
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Yüksel Demirkaya
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Nisan, 2021
Anahtar Kelimeler	: Sivil Toplum, Yönetişim, Kamu Yönetimi, STK Ağları, Sosyal Ağ Kuramı, Sivil Toplum Kuruluşları

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ARASI ÖRGÜTLENME:

AĞ STRATEJİLERİ

ÖZET

1990'lı yıllar Türkiye'de önemli değişim ve gelişmelerin yaşandığı yıllardır. Gelişen teknolojiler ve küreselleşme ile birlikte yönetişim ve katılımcılık gibi kavramlar öne çıkmıştır. Bu dönemde gündeme gelen "Sivil Toplum" kavramı ise dönemin parlayan yıldızlarındandır. Tüm Dünya'da sivil toplum ve katılımcılık ile ilgili pek çok konferans ve zirve düzenlenmiş, pek çok rapor yayınlanmıştır. 1992 yılında Rio Çevre ve Kalkınma Zirvesi ve özellikle 1996 yılında BM Habitat II Zirvesi, Türkiye'deki STK'lar açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Yine 2001'de Türkiye'nin AB üyelik süreci kapsamında kabul ettiği Kopenhag Kriterleri ve 2000'li yılların ortasında yerelde sivil toplumun gelişmesi adına uygulanan Yerel Gündem 21 projeleri ve kent konseylerinin kurulması önemli gelişmelerden bazılarıdır. Bu dönemde yapılan yasal düzenlemeler ile sivil toplum kuruluşları (STK) kent konseyleri, federasyon, konfederasyon ve platformlar vb. şekillerde örgütlenmeye ve ağlar kurmaya başlamış, bunun yanında gelişen teknoloji ve artan iletişim araçları da STK'ların hem yerelde hem de uluslararası seviyede iletişimlerini geliştirmesine ve ağlar kurmasına olanak sağlamıştır.

Tez araştırması kapsamında yapılan literatür taramasında STK'ların ağ kurmalarına ve ağ kurma şekillerine yönelik çalışmalara rastlanırken doğrudan "STK Ağları" kavramını ağırlıklı olarak merkeze alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle çalışmamızda STK ağı ifadesi özellikle kavramsallaştırılmaya çalışılmış ve bu kavram çerçevesinde farklı platformların STK ağı olup olmadığı özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Buradan yola çıkarak Kocaeli'de faaliyet gösteren yedi

farklı STK ile görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırmada nitel araştırma metotlarından olan yarı yapılandırılmış mülakat metodu kullanılmıştır. Yapılan görüşmelerde STK'ların ağ özelliği gösteren oluşumlara dahil olduktan sonra etki alanlarına etkisi analiz edilmiştir. Tezin hipotezi kapsamında geliştirilen araştırma soruları ışığında seçilen kuruluşların kapasite ve etkileri analiz edilmiştir. İlgili bölümde detayları ile açıklanacağı gibi analiz edeceğimiz STK'lar için öncelikle birincil kaynaklar ile durum analizi yapılması ve arkasında önceden belirlenen mülakat soruları ile sonuca gidilmesi planlanmıştır. Ancak tüm bunlardan önce, bu tür bilimsel araştırmalarda olması gerektiği gibi, ilgili alanda kapsamlı bir kavramsal çerçeve literatür analizi yapılmıştır. Bu kapsamda kamu yönetimde değişim, yönetişim, sivil toplum kuruluşlarının gelişimi ve ağ oluşum stratejileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum, Yönetişim, Kamu Yönetimi, STK Ağları, Sosyal Ağ Kuramı, Sivil Toplum Kuruluşları.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname	: Kübra Akyıldız
Department	: Political Science and Public Administration
MA Program	: Governance and Civil Society Organizations
Researches Supervisor	: Prof. Dr. Yüksel Demirkaya
Degree Awarded and Date	: Master, April 2021
Keywords	: Civil Society, Governance, Public Administration, CSO Networks, Social Network Theory, Civil Society Organizations

CIVIL SOCIETY ORGANIZATION NETWORKING IN TURKEY:

NETWORK STRATEGIES

ABSTRACT

In Turkey, there were significant changes and developments in 1990s. Such as governance and participation concept have come to the fore with the developing technologies and globalization. The concept of "Civil Society", which came to the fore during this period, is one of the shining stars of the period. Many conferences and summits on civil society and participation have been held all over the world, and many reports have been published. Rio Environment and Development Summit in 1992 and specifically the UN Istanbul HABİTAT II Summit in 1996, have been a major turning point for CSOs in Turkey. Again in 2001, the Copenhagen criteria adopted by the scope of Turkey's EU membership process, Agenda 21 projects implemented for the development of local civil society in the mid-2000s, and the establishment of city councils are some of the important developments. In this period, Civil Society Organizations (CSOs) began to organize and establish networks such as city councils, federations, confederations, and platforms, etc. with the legal regulations made in. In addition, developing technology and increasing communication tools have enabled CSOs to improve their communication and establish networks both at local and international levels.

In the literature review conducted within the scope of the thesis research, while studies on the networking and networking styles of CSOs were encountered, no study directly focused on the concept of "CSO Networks" was found. For this reason, the term CSO network has been tried to be conceptualized and within the framework of this concept, different platforms are evaluated according to their characteristics. Based on this, interviews were made with seven different CSOs operating in Kocaeli. Semi-structured interview method, which is one of the qualitative research methods, was used in this study. In the interviews, after CSOs joined into the organizations which show CSO network characters, the change in their domains was analyzed. In terms of the results obtained as a result of the thesis study, it has been observed that the domains of CSOs have expanded after joining the formations that have network functions.

Key Words: Civil Society, Governance, Public Administration, CSO Networks, Social Network Theory, Civil Society Organizations.

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI ARASI ÖRGÜTLENME: AĞ STRATEJİLERİ

KISALTMALAR iv
TABLO LİSTESİ vi
ŞEKİL LİSTESİ vii
GİRİŞ 1
1. YÖNETİŞİM OLGUSUNUN DEĞİŞMESİ VE SİVİL TOPLUM 4
1.1 Geleneksel Kamu Yönetimi Anlayışı 4
1.2 Geleneksel Kamu Yönetimi Anlayışında Dönüşümü Gerekli Kılan Nedenler 7
1.3 Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar 9
1.3.1 Post-bürokratik Yaklaşım 9
1.3.2 Sistem Yaklaşımı 12
1.3.3 Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımı 12
1.4 Yönetişim 14
1.4.1 Yönetişim Kavramı 14
1.4.2 Yönetişim İlkeleri 17
1.4.3 Yönetişim İçin Yönetsel Katılım Araçları 18
1.4.3.1 Kent Konseyleri 19
1.4.3.2 Meclis Araştırması 20
1.4.3.3 Belediye Kanunu Kapsamında Katılım 21
1.4.3.4 E- Katılım Uygulamaları 22
1.4.3.5 Gönüllü Katılım 22
2. YÖNETİŞİM UNSURU OLARAK SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI 24
2.1 Sivil Toplumun Kavramsal Çerçevesi 25
2.2 Sivil Toplum Kuruluşu Kavramı ve Tanımı 27
2.2.1 Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri 28
2.2.2 Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri 29
2.3 Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi ve Mevcut Durumu 30
2.3.1 Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Kamu Kurumlarıyla İlişkileri 34
2.3.2 Sivil Toplum Kuruluşlarının Toplumsal Temsili 35

3. SOSYAL AĞ KURAMI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE STK AĞLARI 44
3.1 Sosyal Ağ Kuramı ve Unsurları 44
3.1.1 Sosyal Sermaye 45
3.1.2 Sosyal Sermaye Unsurları 47
3.1.3 Sosyal Ağlar ve Sosyal Medya 48
3.2 STK Ağları 49
3.2.1 Türkiye'de STK Ağları 51
3.2.1.1 STK Ağlarına Yönelik Çalışmalar 52
3.2.1.2 Mevzuatta Tanımlanmış STK Ağları 54
3.2.1.3 STK Ağı Fonksiyonu İfa Eden Oluşumlar 56
3.2.1.3.1 Kent Konseyleri 58
3.2.1.3.1.1 Kent Konseyi Meclisleri 59
3.2.1.3.1.2 Çalışma Grupları 59
3.2.1.3.1.3 İhtisas Komisyonları 60
3.2.1.3.2 Dijital Platformlar 60
3.2.1.3.2.1 Mail Grupları 61
3.2.1.3.2.2 EPALE (Electronic Platform for Adult Learning in Europe) 61
3.2.1.3.2.3 SALTO YOUTH (For Support, Advanced Learning and Training Opportunities For Youth) 63
3.2.1.3.3 Etkinlik ve Toplantılar 66
4. KOCAELİ'DEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ AĞ STRATEJİLERİNİ İNCELEMEYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA 67
4.1 Araştırmanın Metodu 67
4.1.1 Araştırmanın Amacı 67
4.1.2 Evren ve Örneklemi 68
4.1.3 Araştırmanın Yöntemi 68
4.1.4 Verilerin Analizi 70
4.2 Araştırmanın Bulguları 70
4.2.1 Kurumu Tanımaya Yönelik Bölüm 70
4.2.2 STK'larda Network Geliştirme Amaçlı Araçlar Ve Metotlar 73
4.2.2.1 STK'ların Proje Koordinatörlüğü ve Paydaşlık Deneyimleri 73
4.2.2.2 STK'ların Ağlara Üyelik Durumları ve Kurumsal Girişimleri 74
4.2.2.3 STK'ların Ulusal/Uluslararası Ağlara Davet Edilme Durumları 76
4.2.2.4 Sosyal Medya Araçlarının Network Geliştirme Amaçlı Kullanılması Durumu 77
4.2.2.5 STK Networkü ile İlgili Gelişmeleri Takip Etme Durumu 79

4.2.3 STK'ların Etkilerini Geliştirmede Dahil Olduğu Ağların Etkisi 79
4.2.3.1 STK'ların Kuruluş Amacını Gerçekleştirmede Ağların Etkisi 80
4.2.3.2 Ağların Kurumsal Kapasiteye Etkisi 81
4.2.3.3 Diğer Ağlar veya Grup Toplantılarının STK'lara Vizyoner Katkısı 82
4.2.4 STK Ağlarının Etkin Olma Durumu 83
4.2.4.1 STK Ağının Etki Gücü 83
4.2.4.2 STK Ağlarında Gözlemlenen Eksiklikler 85
4.2.5 Araştırma Analizi 85
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 89
KAYNAKÇA 95

KISALTMALAR

3T	Tanı, Tanıştır, Ticaret Yap
A.C.E	Act, Create, Experience
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika birleşik Devletleri
ARGE	Araştırma ve Geliştirme
BM	Birleşmiş Milletler
CAN	Climate Action Network Europe
CEC	Commission of The Eurpean Communities
CSO	Civil Society Organization
CSOs	Civil Society Organizations
CSOs	Civil Society Organizations
DERBİS	Dernekler Bilgi Sistemi
EBB	European Environmental Bureau
EC	European Comission
EPALE	Electronic Platform for Adult Learning in Europe
EU	European
Gemi	Genç MÜSİAD İstihdam Merkezi
IUCN	International Union for Conservation of Nature,
IVOC	Mesleki ve Akademik Rehberlik Personeli İçin Uluslararası Destek Ağı
İTC	İttihat ve Terakki Cemiyeti
İTD	İstanbul Tıp Derneği
K.E.V	Kocaeli Eğitim Vakfı
KOGED	Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği
KOHAYDER	Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği
MEdIES	Mediterranean Education Initiative for Environment and Sustainability
MÜSİAD	Müstakil İş Adamları Derneği
NGO	Non-Government Organizations
NGOs	Non–Governmental Organizationss
NPOs	Non–Profit Organizations

NPS	Non–Profit Sector
OECD	Organisation fr Economic Co-operation and Development
OGİK:	Uluslararası Genç İş Adamları Kongresi
PKU	Fenilketonüri
PROF. DR.	Profesör Doktor
PVOs	Private Voluntary Organizations
SALTO	For Support, Advanced Learning and Training Opportunities
STEP	Sivil Toplum Endeksi Projesi
STGM	Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
STKA	Sivil Toplum Kuruluşları Anketi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TÜSEV	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
TV	Televizyon
vb.	Ve benzeri
YADA	Yaşama Dair Vakfı
YG21	Yerel Gündem 21
YÖN. K. BAŞ	Yönetim Kurulu Başkanı
YY	Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Bürokrasi ve Post Bürokrasi Karşılaştırması 11

Tablo 2. Karşılaştırmalı Klasik Yönetim ve Yeni Kamu Yönetimi 14

Tablo 3. Sosyal Sermaye Tanımları 45

Tablo 4. Türkiye'de STK Ağlarının Sınıflandırılması 51

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Derneklerin Tanımlayıcı Özellikleri 72

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Vakıfların Tanımlayıcı Özellikleri 72

Tablo 7. Araştırmaya Katılan STK'ların Network Geliştirme Amaçlı Kullandığı Sosyal Medya Araçları 78

Tablo 8. STK Temsilcilerinin Ağların STK'ya Etkisine Dair Görüşleri 88

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Derneklere İlişkin Detaylar 89

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Vakıflara İlişkin Detaylar 90

Tablo 11. Araştırmaya Katılan STK'ların Dahil Olduğu STK Ağları 93

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Kamu Yönetiminin Elemanları 7
Şekil 2. Bürokrasiden Post Bürokrasiye Geçiş Evreleri 10
Şekil 3. Yıllara Göre Faal Dernek Sayılar 36
Şekil 4. Yeni Vakıfların 2001-2020 Yılları Arası Sayıları 37
Şekil 5. Yıllara Göre Derneklerin Üye Sayısı 38
Şekil 6. Faaliyet Alanlarına Göre Derneklerin Dağılımı 39
Şekil 7. Hedef Kitlesine Göre Yeni Vakıfların Dağılımı 40
Şekil 8. Bölgelere Göre Dernek Sayısı 41
Şekil 9. Yeni Vakıfların Hizmet Alanına Göre Dağılımı (2019) 42
Şekil 10. 2001-2020 Yılları Arası Kurulan Vakıflar 42
Şekil 11. DERBİS Sistemi Kullanıcı Sayısı 43
Şekil 12. Sosyal Ağ Diyagramı 44
Şekil 13. Başlıca Sosyal Sermaye Türleri 47
Şekil 14. EPALE Uygulama Toplulukları Web Sayfası Görüntüsü 62
Şekil 15. EPALE Ortak Arama Web Sayfası 63
Şekil 16. SALTO Partner Bulma Web Sayfası 64
Şekil 17. SALTO Eğitim ve İşbirliği Araştırma Merkezi Web Sayfası 65

GİRİŞ

Küreselleşme ile birlikte çok hızlı bir değişim, dönüşüm sarmalına giren sosyo-ekonomik yapıların yanında, ülke yönetim biçimleri günün koşullarına göre köklü değişimler yaşamaktadır. Reform, değişim hareketleri, sanayi devrimi, dünya savaşları, ekonomik krizler, vatandaşların talepleri kimi zaman iç dış baskılamalarla, kimi zaman değişen şartlara uyum sağlamak adına yönetim şekillerinde sürekli düzenlemeler ve bazen de reformlar yapılmıştır.

Klasik kamu yönetimi anlayışının bürokratik merkeziyetçi yapısı 1980 yılından itibaren neo-liberal politikaların etkili olmaya başlamasıyla değişmeye başladı. Neo-liberal politikalarla bürokratik yönetim anlayışının yerine işletmeci, müşteri odaklı yeni kamu yönetimi anlayışı yerleşti. Yeni kamu yönetimi anlayışı ile birlikte vatandaş odaklı ve yatay hiyerarşide bir yapılanmaya gidildi. Yönetişim anlayışıyla beraber sadece kamu hizmetlerinden yararlanma yönünde talepte bulunma yerine yapılacak politikalarda irade belirterek politikaların şekillenmesinde de etki sağlanmaya başlandı. Bu değişim demokrasinin güçlenmesine ve pekişmesine katkı sağladı. 1990'dan sonra etkili olan yönetişim anlayışıyla sivil toplumun ön plana çıkması, katılımın vurgulanarak azınlıkların da sistemde kendilerine yer bulmalarına olanak sağlanmış oldu.

1990'lı yıllarda "Sivil Toplum" kavramı hem akademik hem de kamusal alanda daha çok dikkat çekmeye ve dile getirilmeye başlandı. 1992 yılında Rio'da düzenlenen Çevre ve Kalkınma Zirvesi uluslararası sivil toplum kuruluşları açısından dikkat çekici olsa da Türkiye'de çok etki uyandırmamıştır. Ancak 1996 yılında Türkiye'de yapılmış olan BM Habitat II Zirvesi ise bu anlamda Türkiye'deki STK'lar açısından önemli bir dönüm noktasıdır (Demirkaya, 2006). Yine 2001'de Türkiye'nin AB üyelik süreci kapsamında kabul ettiği Kopenhag Kriterleri ve 2000'li yılların ortasında yürütülen ve yerelde sivil toplumun gelişmesi adına yapılan Yerel Gündem 21 (YG21) projeleri ve kent konseylerinin kurulması önemli gelişmelerden bir diğeridir. Belediye Kanunu ve Kent Konseyi Yönetmeliği ile yasal statüsü oluşturulan kent konseyleri tüm Türkiye'de uygulanmaya başlanmıştır. Bu düzenleme ile farklı toplumsal kesimlerden ve kamu kurumlarından kişilerin katılımı ile yönetişim odaklı bir yönetimin sağlanması amaçlanmıştır. Yine aynı dönemde Dernekler Kanunu'nda yapılan değişiklikler ile birlikte derneklerin karar alma mekanizmalarına katılımını kolaylaştırıcı ve genel olarak STK'ların etkisini arttırma noktasında pozitif gelişmeler yaşanmıştır. Yapılan yasal düzenlemeler ile sivil toplum kuruluşları kent konseyleri, federasyon, konfederasyon ve platformlar vb. alanlarda örgütlenmeye ve ağlar kurmaya başlamıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte iletişim olanaklarının gelişmesi ve çeşitlenmesi STK'ların hem ulusal hem de uluslararası arenada iletişimlerini geliştirmesine ve ağlar kurmasına, ağlara dahil olmasına olanak sağlamıştır.

Bugün geldiğimiz noktada ise Türkiye'de ve dünyada farklı şekillerde yapılanmış pek çok STK ağı mevcuttur. Bununla birlikte ağlar üzerine ve sivil toplum kuruluşlarının ağ kurma şekilleri ve kurdukları ağ oluşumları son dönemde literatürde farklı bağlamlarda ele alınan konulardan biridir. Yapılan literatür taramasında STK'ların ağ kurmalarına ve ağ kurma şekillerine yönelik çalışmalar mevcutken doğrudan "STK Ağları" kavramını ağırlıklı olarak merkeze alan ve kullanan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle STK ağı kavramını daha net olarak tanımlama ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu tez çalışmasında STK ağı ifadesinin kavramsallaştırılmasına katkıda bulunulmuş ve bu kavram çerçevesinde farklı platformların STK ağı olup olmadığı özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

Bu çalışma ile STK'lar arası örgütlenme ve ağ stratejileri analiz edilmesi planlanmıştır. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşlarının ağ geliştirme amaçlı kullandığı araçlar ve metotları tespit etmek, etkilerini arttırmalarında dahil olduğu ağların etkisini analiz etmek, ağların etki güçlerini ölçerek STK'ların etkilerini arttırmada ağların etkisini araştırmak hedeflenmiştir. Bu çerçevede araştırmamızın hipotezi "Ulusal veya uluslararası ağlara katılan STK'ların etki alanı genişler." şeklinde belirlenmiş ve bu kapsamda da aşağıdaki araştırma soruları sorulmuştur:

1. STK'larda network geliştirme amaçlı hangi araçlar ve metotlar kullanılabilir?
2. STK'ların etkilerini artırmada dahil olduğu ağlar ne kadar etkilidir?
3. STK ağları ne derece etkinler?

Hipotez ve araştırma sorulaı çerçevesinde tez dört bölüm altında dizayn edilmiştir. Birinci bölümde kamu yönetimi anlayışının gelişimi, bu gelişimle birlikte kamu yönetimindeki çağdaş yaklaşımlar, yönetişim kavramı ve yönetişimin katılım araçları ele alınmıştır. İkinci bölümde yönetişimin bir unsuru olarak sivil toplum kuruluşları ele alınarak özellikleri ve işlevleri üzerinde durulmuş, istatistiklerle Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının tarihsel gelişimi ve mevcut durumu aktarılmıştır. Üçüncü bölümde ise sosyal ağ kuramı bağlamında Türkiye'deki STK ağları incelenmiş, bu kapsamda ilk olarak sosyal ağ kavramına ilişkin bilgiler verilmiş sonrasında ise STK ağları kavramı çerçevesinde Türkiye'deki STK ağlarının mevcut durumu incelenmiştir. Son bölüm olan dördüncü bölümde ise tez kapsamında yapılmış olan araştırma ve sonuçları değerlendirilmiştir.

Tez kapsamında yapılan araştırmanın evreni Türkiye'de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları olarak belirlenmiştir ve 2020 yılı itibariyle Türkiye'deki faal dernek sayısı 120.895'tür (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020). Aynı şekilde 2020 yılı itibariyle Türkiye'de faaliyetlerine devam eden Vakıf sayısı ise 5796'dır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2020). Tezin örneklemi ise Kocaeli ilinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Kocaeli[1] ilinde faaliyet gösteren Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği (KOGED), Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği, Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği (KOHAYDER), Gebze Genç MÜSİAD, İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği, Kocaeli Eğitim Vakfı (K.E.V) ve TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu yedi STK ile gerçekleştirilen mülakatlar ve yapılan saha araştırması sonucunda Kocaeli'deki mevcut durum analiz edilmiştir. Yapılan saha araştırmasında yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılarak STK ağlarının araştırma kapsamında görüşülen derneklerin etki alanına etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma kapsamının Kocaeli olarak seçilmesinin en temel sebebi aktif pek çok sivil toplum kuruluşu olmasına rağmen bu STK'lar ile etkileşim kurmanın görece kolay olmasıdır. Bunun en temel sebebi Kocaeli'nin büyük bir il olmasına rağmen fiziksel olarak aslında küçük olması, kamu kurumlarının birbirine yakın olması ve bunun STK'lar arası etkileşim ve iletişimin artmasındaki etkisidir. Yine Kocaeli Valiliği ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin sivil toplumu geliştirmeye ve STK'ların etkileşimini arttırmaya yönelik yaptığı çalışmalar, sivil toplum kuruluşlarının yaptığı

[1] Halk arasında da il ilçe benzeşmesi ile Kocaeli ili çoğu kez İzmit olarak anılmaktadır. Kocaeli adının resmi olarak 1924 yılında almıştır. Kocaeli adı resmîleşmeden önce Kocaeli merkez ve çevresi İzmit şehri olarak anılmaktadır. Bu etki günümüzde de devam etmekte ve özellikle köklü kuruluşlarda ili temsilen İzmit adı kullanılmaktadır.

çalışmaların yakından takip edilmesi, üniversite ve şehir arası etkileşimin yoğun olması nedeniyle araştırmanın kapsamı Kocaeli olarak sınırlandırılmıştır.

1. YÖNETİŞİM OLGUSUNUN DEĞİŞMESİ VE SİVİL TOPLUM

1.1 Geleneksel Kamu Yönetimi Anlayışı

Yönetmek, yönetilmek ve toplumsal norm kavramları insanlık tarihi boyunca farklı dinlerden, doğal olaylardan, teknolojik gelişmelerden etkilenmiş ve etkilenmeye devam etmektedir. Genel tanımlamada insan grup halinde yaşayan sosyal bir varlıktır. Toplumun en küçük yapı taşı olarak tanımlanan ailede başlayan yönetim ve iktidar sorunu uygarlıkların gelişmesiyle aileden köyleri, şehirleri, devletleri ve dünyayı ilgilendiren bir sorun haline gelmiştir (Naidu, 2005: 3). Küreselleşmenin etkisi ile küçülen dünyamız ulus devletlerin güç kaybettiği, sosyo-ekonomik değişimlerin yaşandığı, küresel ölçekte etkili uluslararası organizasyonların kurulduğu bir döneme geçerken yönetim kavramı da küreselleşmeyle birlikte şekil değiştirmiştir (Demirkaya, 2006: 134). Çok aktörlü bir yapıya doğru değişim gösteren yönetim kavramı kamu, STK, özel sektör aktörlerinin de dahil olduğu vatandaşın söz hakkını maksimize eden bir yapıya dönüşmüştür.

Devlet ilk başlarda düzeni sağlayan, anlaşmazlıkları gideren, temelde insan ilişkilerini düzenleyen bir üst güç konumunda iken insanlığın geçirdiği değişimlerle birlikte halkların da devletten talepleri değişkenlik göstermiştir. Değişen koşullara göre devletlerin de örgüt yapıları genişlemiş bu durum da yönetimde yeni yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Bransel yönetim kavramını tarihsel gelişimini incelerken ikiye ayırmış ve bu ayrımı milattan önce ve sonra olarak tanımlamıştır. Bu ayrımda çerçeve çok geniş tutulmuştur bu nedenle Weber, Fayol ve Taylor'un geleneksel yönetim anlayışı (Eren, 2001: 10) çerçevesinde geleneksel kamu yönetimi incelenecektir.

Eryılmaz (1997: 3) yönetim tanımını "sevk ve idare, idari sistem ve örgüt" kavramları ile tanımlamıştır. Yönetim, farklı büyüklüklerdeki gruplar içinde bir amaç güdülerek yapılan faaliyetlerin düzenlenmesi ve idaresinde, farklı şekillerde ve yöntemlerde karşımıza çıkmaktadır. Tez yazımına başlarken de belirttiğim gibi yönetim kavramı ilkel toplumlardan bugüne, toplumun en küçük yapı birimi aileden devlete ve hatta ulus üstü örgütlerde kendini hissettiren bir kavramdır. Bu bölümde yönetim kavramını kamu yönetimi bağlamında ele alacağım. Eryılmaz yönetim kavramını şöyle özetlemektedir;

1. Yönetim birden çok kişinin bulunduğu durumlarda ortaya çıkan örgütlenme, planlama, iş bölümü vb. faaliyetleri gerektiren disiplindir.
2. Yönetimi oluşturan ögeler; Planlama, örgütlenme, bütçeleme, yönlendirme, koordinasyon ve denetimdir.
3. Yönetim mekanizması hiyerarşik bir düzenden meydana gelmektedir.
4. Yönetim unsurları ve mekanizmaları arasında bir ahenk bulunan uyumlu ve sistemli bir yapıdır.
5. Yönetim amaçlar gerçekleştirmek için bir araya gelmiş faaliyetler bütünüdür (1997: 4-6).

Geleneksel yönetim kuramı yaklaşımında üç bakış açısı üzerinde durulmaktadır. Bunlar; Bilimsel Yönetim Yaklaşımı, Yönetim Süreci Yaklaşımı ve Bürokrasi Yaklaşımıdır. Bu yaklaşımlar

literatürde öncüleri ile anılmaktadır. Bilimsel yönetim yaklaşımı (Scientific Management) öncüsü Frederick W. Taylor olup Taylorizim olarak da isimlendirilmektedir. Bilimsel yaklaşımının ilkeleri personelin bilimsel ilkelere uygun çalışmasını, örgütsel faaliyetlerin uyumunu, bireylerin iş birliğini, yönetimde yüksek verimliliği ve örgüt üyelerinin maksimum verimlilik için sürekli eğitimidir. Yönetim süreci yaklaşımı öncüsü Henri Fayol ise yönetim yaklaşımında daha kapsamlı bir çalışma ile yönetimde "verimlilik, etkililik ve rasyonellik" ilkelerini esas almıştır. Geleneksel yönetim yaklaşımındaki üçüncü bakış açısı ise öncüsünün Max Weber olduğu Bürokrasi yaklaşımıdır. Bu yaklaşım ideal örgüt yönetim biçimini ifade etmektedir. Uzmanlaşmaya bağlı iş bölümü, hiyerarşik yapı, yasallık, gibi ilkeleri içinde barındırmaktadır (Şimşek, Çelik, 2013: 98-105).

Yönetimsel aktivite pratik hayatta hem özel ilişkilerde hem de kamu ve devlete ilişkin eylem ve faaliyetlerde karşımıza çıkmaktadır. Keza yönetim kavramı da hem kamu hem de özel yönetim için ayrı tanımlamalar ve özellikler ihtiva etmektedir (Naidu, 2005: 3). Biz bu tezde kamu ile ilgili yönetimsel eylemler ve yönetim kavramının kamuya bakan yüzünü ele alacağız.

Kamu "amme, halkın bütünü" anlamları ile birlikte bir resmiyeti aynı zamanda da halka ait oluşu ifade etmektedir. Naidu'ya göre kamu yönetimi kabaca devlet otoritesinin kamunun ihtiyaçlarını yönetmek adına yaptığı her türlü aktivitedir (2005: 4). Bayırbağ ve Göksel'e (2012: 154) göre ise kamu yönetimi "kamusal ihtiyaçların düzenli bir biçimde karşılanmasını sağlama ve bu ihtiyacı karşılayacak örgütlerin işlerliğini sürdürme etkinliğini ifade eder.". Bu noktada kamu yönetimi halka ait olma ve resmiyeti ifade etme açısında kendi içinde zıtlıkları doğurmaktadır. Halk için hizmet, halka karşı sorumluluğu barındırırken, zaman zaman bürokrasinin siyasallaşması gibi nedenlerle yönetimde tıkanıklar yaşamıştır.

Eryılmaz'a göre kamu yönetimi kavramına ilk defa 18. yy' da Almanya'da ortaya çıkan Almanca bir kelime olan "Kameralizm (yönetim bilimi)"de görüyoruz (1997: 2). Kameralizm kökeni Yunanca ve Latinceye dayanmakta ve devlet kurumunu işlevlerini tartışmaktadır (Kalfa, 2011: 406). Sosyal ve ekonomik bilimlerin bir bileşeni olarak ifade edilebilen ve Alman modernleşme tarzıyla örtüşen kameralizm, kamu yönetiminin sistematikleştirilmesine katkı sağlamıştır (Ömürgönülşen, 2004: 30, aktaran: Usta ve Akıncı, 2018: 69). Avrupa'da başlayan kameralizm kıtaları aşarak Amerika'da da etki uyandırmıştır. 1913 yılında ABD başkanı olan Woodrow Wilson'ın 1887 tarihli "İdarenin İncelenmesi" makalesi Kamu yönetimi disiplini bilimsel yapı taşlarından biri olarak kabul edilmektedir (Kerman, 2016: 233). Güler kamu yönetimi disiplinindeki bu gelişmeleri dünyadaki değişim ve yeni sömürgecilik döneminin başlaması ile ilişkilendirmektedir (1994: 3).

Woodrow Wilson, Max Weber, Fredrick Taylor'un temsilcileri arasında olduğu Sanayi Devriminden 1940'lara kadar dayanan klasik kamu yönetimi anlayışı, yönetimin verimlilik ve akıcılık kavramları çerçevesinde uzmanlaşmaya dayalı bir iş olarak yeniden yapılandırması ve kurulacak olan yönetim yapısının nasıl örgütlenmesi gerektiği gibi konulara vurgu yapar (Bayırbağ ve Göksel, 2012: 156). The Study of Administration eserinde Wilson, yönetimi "hükümetin eylemlilik hali, yürütme ve hükümetin en görünen tarafı" olarak tanımlamıştır (Bayırbağ ve Göksel, 2012: 156).

Frederick Winslow Taylor'un *Bilimsel Yönetimin İlkeleri* kitabında verimliliğin uygulamadaki problemleri ilgilenirken bireyi temel unsur olarak ele almıştır. Taylorizm olarak adlandırılan teori sanayileşmeyle birlikte artan üretim ve personel ihtiyacından doğan bireyin verimliliğini arttırmak üzerine kurulmuştur. Geleneksel teori iki ana fikir etrafında düzenlenmiştir. Birincisi, makinelerin

yanında insan faktörünün nasıl etkin bir şekilde kullanılacağı; ikincisi, resmi bir organizasyon yapısının nasıl kurulacağıdır (Kerman, 2016: 234). Taylor (1997: 42-44) kitabında sıradan yönetimde işçisinin gayretine bağlı bir verimlilik varken yeni yönetim anlayışında yöneticilerin daha çok rol üstlenerek işçileri düzenleyen ve belli formül ve kurallara göre onları organize eden, işçileri bilimsel kriterlere göre seçen ve eğiten rollerini de üstlenmektedir (Aktaran Kerman, 2016: 234-235).

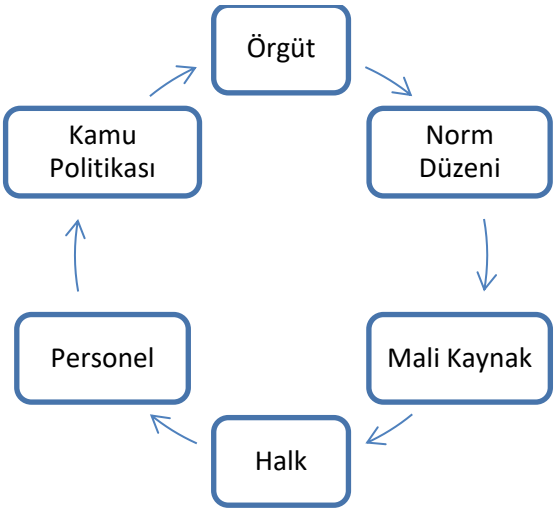
"Weber'e göre bürokratik yönetim, kapitalist toplumlarda yönetim ve siyasetin farklı mantıklarla çalışan aktörlerden oluşmaktadır. Akılcılığa dayanan ideal tip bürokrasiyi hiyerarşi, iyi tanımlanmış görevler, atanmışlık, liyakat, kariyer ve görevde kalıcılık, kurallılık, kurumsal sadakat, gayri şahsilik ilkeleri ile tanımlamaktadır" (Bayırbağ ve Göksel, 2012: 157). Weber (1995), etkin ve verimli yönetim için kurumsal hiyerarşi ve bürokrasinin önemli olduğunu vurgularken bürokrasinin demokrasiyi tehlikeye sokmadan kurumsallaşmasına değinmiştir (Aktaran Kalfa, 2012: 408).

Gulick özel sektörü baz alarak yoğunlaştığı klasik kamu yönetimi yaklaşımında Taylor'un "bilimsel yönetim" perspektifinden ilham almıştır. "Taylor'un bilimsel yönetim ilkeleri; iş analizi/iş tanımlaması, bilimsel seçim ve çalışanların eğitimi, bilim ile çalışanı bir araya getirme ve iş bölümüdür. Gulick ise bu ilkeleri hiyerarşi, iş bölümü, yöneticinin kontrol kapsamı ve yöneticinin görevleri" olarak sıralamaktadır (Bayırbağ ve Göksel, 2012: 158).

Wilson'a göre kamu yönetimi, hükümetin uygulama ya da işletme yönü olarak görmekte bunun nedeninin de kamusal işleri vatandaşın istekleri doğrultusunda verimli bir şekilde yerine getirmek olduğunu belirtmiştir. Daha geniş bir tanımlama yapan Nigro'ya göre ise kamu yönetimi, bir kamusal düzenleme çerçevesinde iş birliği içinde olan grup çabasıdır; üç organ (yasama, yürütme, yargı) ve aralarındaki, ilişkileri kapsar; kamu politikalarının oluşturulmasında önemli bir rolü vardır ve bu nedenle siyasi sürecin bir parçasıdır; özel yönetimden önemli ölçüde farklıdır; ve çeşitli özel gruplar ve bireylerle yakından ilişkilidir (Aktaran Polatoğlu, 2003: 54-55).

Wilson ve Nigro'nun kamu yönetimi üzerine yaptığı tanımlar geleneksel kamu yönetimi ve yeni kamu yönetimi anlayışının farkını bize göstermektedir. Nigro'nun tanımında Wilson'dan farklı olarak vatandaş odaklı, tüm aktörler arası iletişimi ve etkileşimi önemseyen, politikaların oluşturulmasında tüm aktörlerin dahil edilmesi gibi değişiklikleri görebiliyoruz.

Geleneksel kamu yönetimi teorisinde iki temel yön bulunmaktadır. Bunlar; İşlevsel ve Yapısal. İşlevsel yön kararların uygulama sürecini, yapısal yön ise örgütsel şemayı yansıtmaktadır (Eryılmaz, 1997: 6-7). Kamu yönetiminin bu yapısı sayesinde yaşanan değişikliklerde, (iktidar değişiklikleri, kriz, salgın vb. durumlarda) kamu düzeni işlemeye devam etmelidir.

Şekil 1. Kamu Yönetiminin Elemanları

Kaynak: (Eryılmaz, 1997: 10)

Kamu yönetiminin düzenli ve kesintisiz işlemesini sağlayan bir sistem bulunmaktadır. Yukarıda şekilde görüldüğü gibi kamu yönetiminin elemanları örgüt, kamu politikası, norm düzeni, mali kaynak, halk, personel, kamu politikasıdır. Kamu yönetiminin temel elemanı insan, halktır. Tüm düzen insan ihtiyaçlarına göre çeşitlenirken halk farklı gruplardan ve temsiliyetlerden oluşur. İkinci elaman, merkezi ve yerel olarak konumlanan örgüt kavramıdır. Kamu yönetiminde üçüncü eleman kamu politikasıdır. Kamu politikası, kurum ve organlar tarafından kamunun her alanında idari düzenlemeler, belirlenen ilkelerdir. Norm düzeni ise ideolojik düşünceleri ve siyasi tercihlerdir. Mali kaynak ise işletmelerde olduğu gibi kamu hizmetlerinin sürekliliği ve miktarı mali kaynağa bağlıdır. Son olarak kamu görevlileri kamusal hizmetin sağlanması, yönetim gibi kadrolarda yer alan personeli ifade etmektedir (Eryılmaz, 1997: 9-10). Tüm bu elemanların birbiri ile bağı ve işleyişi kamusal düzenin kesintisiz devam etmesine olanak sağlamaktadır.

Demirkaya'nn ifade ettiği gibi geleneksel kamu yönetimi anlayışı kapsamında bürokrasi daha iyi örgütlenerek ve daha planlı hareket ederek kamu yönetiminde verimlilik sağlanacağı düşünülmüş. Ancak bu planlama daha çok biçimsellik ve detaycılık olarak algılanmıştır. Bununla birlikte devlette planlamayı daha ziyade bürokrasiyi güçlendirmek olarak algılayan yapı, bir süre sonra kamunun ihtiyaçlarını karşılamada etkinlik ve verimlilik yerine bürokrasinin varlığını koruma adına bürokratik kuralların uygulanmasına odaklanmıştır (2019: 394). Ancak bu anlayış, zamanla değişen ihtiyaçlar ve talepler sonucunda değişmiş ve kamu yönetiminde yaklaşımlar ve öncelikler farklılaşmıştır.

1.2 Geleneksel Kamu Yönetimi Anlayışında Dönüşümü Gerekli Kılan Nedenler

Kamu yönetiminin diğer disiplinlerden ayrılması ve bilim olarak kabul edilmesi alanda yeni araştırmacıları ve beraberinde yeni çalışmaları, teorileri de getirdiği görülmektedir. Kamu yönetimi insanı ve toplumları etkileyen ve bunlardan etkilenen bir disiplindir. Bu durum nedeniyle kamu yönetiminin yerelde, ulusalda ve küresel çapta gerçekleşen olaydan etkilenmemesi mümkün değildir. Dünyadaki teknolojik gelişmeler, iletişimin ve ulaşımın hızlanması ile ülkeler hatta kıtalar arasındaki

mesafeler kısaltmıştır. Kamu yönetimi disiplininin geleneksel yapısı da bu değişimlere uzak kalamamış ve Kıta Avrupası'ndaki kameralizmle başlayan yönetim sorgulamaları Amerika'ya ulaşmıştır. Toplumsal olaylar, ekonomik krizler kamu yönetimine yeni bakış açıları getirmeye başlamış 19.yy'da hakim görüş olan koruyucu, idare edici güç olan jandarma devletin rolüne bakış değişmiştir.

1929 ekonomik krizi dünyaya yeni bakış açıları getiren olaylardan biridir. Ekonomik krizleri, dünyadaki taşları yerlerinden oynatan, yeni arayışları doğuran, ekosistemin yenileyici gücü olarak tanımlamak mümkündür. 1929 Ekonomik Krizine kadar hakim ekonomik görüş klasik liberal ekonomiydi. Klasik liberal ekonomi devlet müdahalesinin olmadığı, serbest piyasa koşullarında oluşmaktadır. Ancak bu görüş krizi aşmada yetersiz kalmış ve 1929 Büyük Ekonomik Buhranı liberalizmin tahtını elinden almış yerine Keynesçi Refah Devleti anlayışı gelmiştir (Demirkaya, 2006: 136). Keynes'in teorilerine göre devletin kaynak dağılımında etkin olması, istihdam sağlaması ve gelir dağılımında etkin bir rol üstlenmesi gerekmektedir (İçke, Engin, Kızılkaya, 2012: 3-4). Keynesçi yaklaşımla birlikte refah devleti öne çıkmış ve devlet ekonomiye müdahale etmeye başlamış, yönetim biliminin insan unsurunu hesaba katması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır (Kalfa, 2011: 408). Bu yönüyle işletme yaklaşımına yaklaşan kamu yönetimi gelecek dönemlerde işletme ile bağını sürdürecek ve benzer gelişmeler yaşanmaya devam edecektir. Daha merkezi konumda olan devlet klasik anlayışta toplumu yönlendiren ve kuralları koyan üst akıl konumdayken üstlendiği rolleri işletmeci yaklaşımla diğer aktörlere devretmeye başlayacaktır. Kriz sonrası bürokrasinin büyüme ihtiyacıyla beraber o dönemin hakim düşünce yapısı olan akılcılık/rasyonaliteye dayalı siyaset ve kamu yönetimi ayrılığı sorgulanmaya başlanmıştır. Bu noktada kamu yönetiminin doğası gereği siyasal özellikler taşıdığı ve karar alma süreçlerine katılması gerektiği düşüncesi öne çıkmıştır (Bayırbağ ve Göksel, 2012: 159).

İkinci Dünya savaşından sonra refah devletinin yükselişi ile klasik kamu yönetimi öğretisinin uygulanamaz olduğu anlaşılmıştır. 1960'larda ortaya çıkan yeni kamu yönetimi anlayışı (New Public Administration) kamu yönetiminin siyasallaşmasına işaret etmektedir. Fredricson (1992) "Toward a New Public Administration" makalesinde toplumsal eşitsizlik yaratan politikaların ayıklanabilmesi için bürokratların karar almaya katılması gerektiğini savunmaktadır (Aktaran Bayırbağ ve Göksel, 2012: 160). Bürokratlar vatandaşlara sadece hizmet sağlayan konumda değil aynı zamanda onların karar almaya katılımını arttıracak mekanizmalar üretmelidir.

1970'li yıllardan itibaren ortaya çıkan sermaye krizine Keynesçi ekonomi politikaları cevap verememiş ve zamanın şartları çerçevesinde liberalizmin ekonomik teorilerini yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini göstermiştir. Refah devletine son verilerek serbest ekonomi anlayışla hareket edilmesi gerektiği düşüncesi öne çıkmıştır ve bu düşünce bugün bildiğimiz ifadesi ile yeni bir ekonomi anlayışı olarak neo-liberalizm doğmuştur. Neo-liberal görüş ile "daha az devlet, daha çok halk" söylemi yeni politikaları yansıtmaktadır. Bu anlayış ile güç halka kaydırılmış, vatandaşı merkeze alan bir yaklaşım geliştirilmiştir. 70'li yıllardan sonra güçlenen neo-liberal bakış açısı ekonomide devletin özel sektöre müdahalesini sınırlandırmıştır (Demirkaya, 2006: 136-137).

Devlet eksenini kamusal hizmet sunumuna çevirerek daralma politikası uygulamaya başlamıştır. 1980'lerden sonra yeni sağ hareketiyle birlikte demokrasi, katılım, sosyal adalet, sosyal eşitlik kavramlar yeniden tanımlanmaya başlamıştır ve bu anlayışa göre kamu faaliyet alanının küçültülmesi

“kamu işletmeciliği” kavramı ile tanımlanmıştır (Bayırbağ ve Göksel, 2012). Özer’e göre (2005: 4) ise özellikle 1980’li ve 1990’lı yıllarda geleneksel kamu yönetimi sorgulanmış ve yeni arayışlara girilmiştir, bu kapsamda kamu yönetimi yapısının daha esnek bir modelde oluşturulması gerektiği fikri öne sürülmüştür (Aktaran Demir, 2014: 155).

İşletmeci devlet anlayışı ile birlikte kamu yönetimi izleyen ve yöneten konuma geçmesi ve görevlerini özel sektöre devretmesi fikri öne çıkmıştır. Bu anlayış vatandaşa bir müşteri mantığı ile yaklaşmakta ve kamu kurumları arasında vatandaşa hizmet odaklı rekabetçiliği önemsemektedir. İşletmeci kamu yönetimi anlayışı ile birlikte klasik kamu yönetimi anlayışından uzaklaşılmıştır. Klasik anlayıştan faklı olarak bu anlayışa göre devletin sadece hizmet sağlaması değil aynı zamanda bir işletme mantığında hareket ederek kar elde etme amacı gütmesi gerekmektedir. Yakın zamanda da sıkça duyduğumuz yap işlet devret, özelleştirme, taşeronluk kavramları da bu görüşün günümüzdeki yansımasıdır.

1.3 Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar

1.3.1 Post-bürokratik Yaklaşım

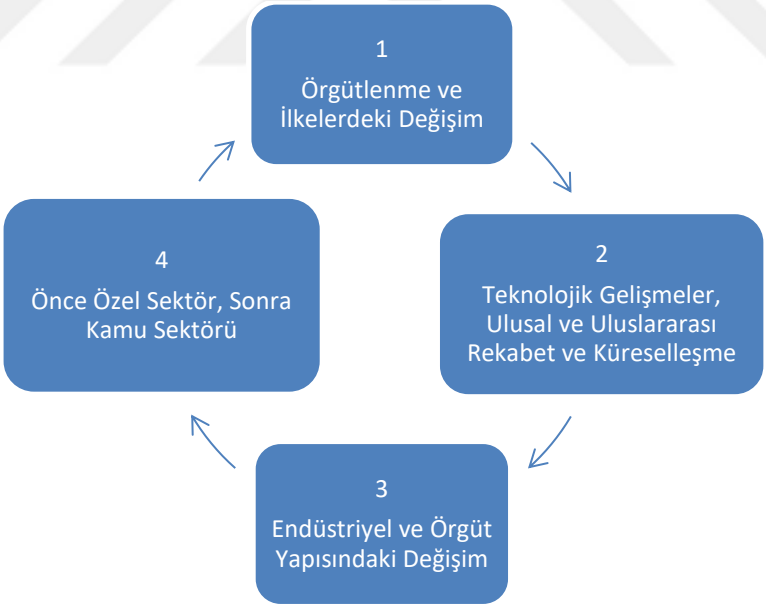
Bürokrasi, Latince ve eski Yunana dayanan “burra” ve “kratos” kelimelerinden türetilmiştir (Eryılmaz, 1997: 188). Bürokrasi verimsizlik, kırtasiyecilik gibi kelimelerle olumsuz bir durumu ifade etmektedir. Bürokrasi kavramını ilk defa Max Weber bir örgütlenme ve yönetim biçimi olarak incelemiştir. Bürokrasiyi üçe ayıran Dursun “devlet yönetimini, devletin örgüt ve personelini” ,"belli bir örgütlenme ve yönetim biçimini", "kırtasiyecilik" olarak tanımlamıştır (1992: 133). Bürokrasi araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Eryılmaz (1997) Kamu Yönetimi isimli kitabında Bürokrasiye ilişkin altı farklı tanımlamaya yer vermiştir. Kitapta karşımıza çıkan ilk tanım, kırtasiyecilik, verimsizlik, ağır aksak yürüyen işler olarak bürokrasidir. Bu tanımlama bürokrasi ile ilgili ilk akla gelen ve en çok karşılaşılan, bürokrasinin daha çok olumsuzlandığı bir tanımdır. İkinci tanım ise bürokrasiyi bir örgüt biçimi ve kurallar, personel, otorite gibi elemanlardan oluşan belirli bir düzeni ve işleyişi olarak ifade etmektedir. Bürokrasiye ilişkin bir diğer tanım ise kamu yönetimi ile aynı anlamda kullanılmasıdır. Bürokrasi idari ve politika yapım faaliyetlerinde rol üstlenmesi bakımından bu tanım itibariyle kamu yönetimi ile benzeşmektedir. Dördüncü olarak bürokrasi bir yönetim şeklidir. Kamu yönetimi ve idarenin atanmış bürokratların elinde olması sebebi ile gücün ve otoritenin bürokratlarda toplanması bu tanımlamayı doğurmuştur. Beşinci tanım ise kuralların uygulanması, işlerin kurallara göre yürütülmesi bürokrasinin bir yönetim tarzı olduğuna ilişkin tanımdır. Son tanımlama ise bürokrasiyi sadece devlet değil farklı alanlarda bulunan örgütlerin yapıların büyütmesini sağlayan bir araç olarak ele almaktadır. Geçmişte bürokrasi sadece devlet ile bütünleşse de bugün STK’lar, sanayi kuruluşları vb. yerlerde de organizasyon ve yapı büyüdükçe bürokrasi kavramı ile karşılaşıyoruz.

Max Weber’e yönetimde uzmanlaşmanın ve profesyonel eğitilmiş bürokrasinin, modern devletin kuvvet kullanabilmesi için gerekli olduğunu belirtmektedir. Weber patrimonyal yönetim

yerine bürokratik devlet yönetimini tavsiye etmektedir. Öztürk (2019: 15)'ün Heady ve Bendix'ten aktardığı üzere Weber'in bürokrasinin özellikleri:

1. Yetkilerin yasalarla düzenlenmesi,
2. Yetki ve görev hiyerarşisinin düzenlenmesi,
3. Yönetimde resmi belge ve yazılarla işlem,
4. İstihdamda eğitim ve liyakat,
5. Maaş karşılığı çalışma,
6. Gayri şahsilik,
7. İş bölümü ve uzmanlaşma,
8. İdari işlerin memurlar tarafından tam zamanlı olarak yerine getirilmesi, şeklinde sıralanabilir.

2. Dünya savaşından sonra üretimin sekteye uğraması, milyonlarca insanın hayatını kaybetmesi, savaş ekonomisine yapılan yatırım kapitalizmin düzenini bozmuş ve büyük bir ekonomik krizi beraberinde getirmiştir. Kamu yönetimi teorisini anlatırken de bahsettiğimiz bu durum farklı alanlarda kırılmalar meydana getirmiş ve bilim insanlarını, siyasetçileri, ekonomistleri yeni arayışlara sürüklemiştir. Bu değişimler hiçbir zaman birbirinden kopuk şekilde gerçekleşmemiş aksine birbirini etkileyen homojen bir yapıda olmuştur. Ekonomide ve uluslararası siyasette yaşanan bu durum bürokrasi kavramına yaklaşımda değişimi beraberinde getirmiştir. Post bürokrasi yaklaşımı Weberyan katı bürokrasi yaklaşımına karşıt olarak ortaya çıkmıştır.

Şekil 2. Bürokrasiden Post Bürokrasiye Geçiş Evreleri
Kaynak: (Ateş ve Banazılı, 2019: 61)

2. Dünya savaşı ile kamu yönetiminde başlayan değişim bürokraside de etkisini göstermiştir. Post bürokratik örgütün bürokrasiden ayrılan yönü tabloda da göreceğiniz katı, kırtasiyecilik yerine açıklık ve esnek yönetim ile katı kurallardan uzaklaşan, kalıplaşmış hiyerarşik yapıyı esneterek

inisiyatif alabilen personel, klasik çalışma düzenlerinin yerine çağa uyun ve farklı yerlerde çalışma düzeni getiren, personel, eğitimi, ödüllendirme ile performans yönetimi uygulama gibi yaklaşım değişimler bulunmaktadır. Bu dönüşüm beraberinde yeni tartışmaları da getirmektedir.

Tablo 1. Bürokrasi ve Post Bürokrasi Karşılaştırması

BÜROKRATİK	YAKLAŞIM POST-BÜROKRATİK YAKLAŞIM
Kamu yararı vardır.	Vatandaş odaklı
Yazılı kurallar esastır.	Yazılı kurallarla üretime öncelik
Verimlilik ön planda	Niteliği ön plana alan
Otorite ve görev yapısının belirlenmesi	Hizmet, amaç, müşteri ve sonuçların belirlenmesi
Birlikte hareket etme	İnisiyatif tanınması
Kural ve prosedürleri izleme	Problemlerin çözülmesi ve süreçleri iyileştirme
Süreç analizleri ve iyileştirilmesi	Problemlerin saptanması ve çözülmesi
Yönetsel kurumların işletilmesi	Müşteri tercihlerinin analizi
Sonuçların analizi ve ölçümü	Feedback (geri bildirim) artırılması
Kontrol	Normlara bağlılığın kazandırılması
Maliyetleri kabul etmeme ve bahane üretme	Değerin üretilmesi
Monopolcülük	Rekabetçilik
Kurallara ve süreç	Performansa dayalı
Sert hiyerarşi	Sözleşme
Dar merkezi yönetim	Yetki devri
Planlı yönetim	Esnek yönetim
Maliyet kontrolü	Kalite kontrolü

Kaynak: (Barzelay, 1992: 118; Oral, 2002: 17), (Aktaran Ateş ve Banazılı, 2019: 62)

1.3.2 Sistem Yaklaşımı

Kutlu, Kahraman ve Karabulut sistem yaklaşımını tanımlarken Aristo'nun "Bütün, parçaların toplamından daha fazladır" sözünden yola çıkarak alt sistemlerden oluşan bir bütün olarak tanımlamışlardır (2018: 807). Sistemler teorisi, doğa, toplum ve bilimsel alanlardaki her sistem hakkında fenomenleri bütünsel bir yaklaşımla inceleyebileceğimiz bir disiplinler arası bir teoridir. Sistem düşüncesi, gözlemlenen gerçekliği, tek tek parçaların bireysel özelliklerinin belirsiz hale geldiği, bütünleşik ve etkileşimli bir fenomen olarak kabul etmektedir (Mele, Pels, Polese, 2010: 126). Sistem yaklaşımı farklı disiplinlerde karşımıza çıkan ve bu nedenle farklı şekillerde tanımlanabilecek bir kavramdır. Sistemler basit anlamda tanımlanacak olursa farklı ögelerden oluşan ve bu ögeler arasındaki bağ ve iletişim durumudur. 1930'larda ilk kez Von Bertalanffy'in bahsettiği kuram 2. Dünya Savaşı sonrasında yayınlarda rastlanmaya başlanmıştır (Erkut, 2009: 170).

Sistem yaklaşımı ile içinde bulunduğun bir sistemi inceleme ve analiz etme işlemleri mümkündür. Erkut (2009: 171) sistem yaklaşımı üç temel ilkeyle bütünleştirmiştir. Bu ilkeler; bütünsel yaklaşım, farklılıklarla yaklaşım ve sistematik yaklaşımdır. İncelenen konunun bir bütün olarak ele alınması, sistemde bulunan elemanların birbiri ile sıkı ilişkide bulunması ve farklı bakış açılarının bir düzen içinde olması sistematik yaklaşımı temsil etmektedir.

Çağdaş yönetim kuramlarından biri olan Sistem yaklaşımı teorisi 2. Dünya savaşından sonra değişen kamu yönetimi anlayışı ile birlikte 1950'li yıllardan sonra kamu yönetiminin gündemine girmeye başlamıştır. Ludwig Von Bertalanffy 1971'de sistem yaklaşımını beş sınıfa ayırmıştır. Gerçek, kavramsal, soyut, canlı ve cansız sistemler olarak belirlemiştir. Açık ve kapalı sistem ayrımını diğerlerinden daha önemli olduğunu belirtmiştir. Kapalı sistem çevre ile etkileşimi kısıtlı içine dönük olarak tanımlanırken, açık sistemler çevre ile etkileşim halinde girdi ve çıktıları olan dışa dönük olarak tanımlanabilir (Kutlu, Kahraman, Karabulut, 2018: 808).

Scott'da (1961) örgütü bir sistem olarak inceleyerek örgüt içindeki elemanların birbiri ile olan ilişkisini sağlayan süreçleri "iletişim, denge ve karar verme" olarak tanımlamıştır. İletişimle başlayan ve teşvik edilen süreçler iletişimle senkronize bir şekilde birbirine bağlanır. Denge kavramı örgütte uyumu temsil etmektedir. Örgüt elemanlarının birbiri ile iletişiminde ve ilişkisinde uyumlu bir mekanizmadır. Örgütte bulunan uyum sistemin işini zamanında ve verimli yerine getirilmesini ve olası aksamaların ortadan kalkmasını sağlayacaktır. Karar verme süreci, örgütün kişiden beklediği davranışlara yönelik kişinin harekete geçmesi olarak tanımlamıştır. Ayrıca Scott sistemin amaçlarını da 3'e ayırarak "büyüme, istikrar ve etkileşim" olarak belirtmiştir (Aktaran Polatoğlu, 2003). Örgüt kuramı, çok aktörlü ve karmaşık yapıların yönetsel sorunlarının tespiti ve çözümü için önemli bir kuramdır.

1.3.3 Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımı

1970'li yıllarda özellikle Batı Avrupa ülkeleri Keynesci ekonomik yaklaşımla birlikte refah devleti anlayışından uzaklaşmaya başlamış (Demirkaya, 2006: 137), liberal ekonomik model petrol krizi için kurtarıcı olarak görüşmüştür. Çalışmanın başında da bahsettiğim gibi ekonomik krizler,

savaşlar vb. küresel ölçekli olaylar kamu yönetiminde yaklaşım değişimlerine neden olmuştur. Kriz sonrası artan durgunluk, işsizlik gibi durumlar Keynesyen modelle başlayan refah devletinin yükselmesi ve devletin ekonomideki rolü sorgulanmıştır. Liberal ekonomi de bireyin özgürlüğü ve özel sektörün dinamizmi vurgusu yapılmış, ekonomide minimal devlet anlayışı gelişmiştir (Dinçer, Yılmaz, 2003: 21).

Klasik kamu yönetiminin hantallığı, kaynakları verimli ve etkin kullanamayışı neo-liberal düşünceyle topluma nüfuz eden hizmet odaklı anlayışla çelişmekteydi. Kamu yönetiminde neo-liberal politikaların getirdiği bakışla, yeni kamu yönetimi anlayışı, merkeziyetçi ve bürokratik yapıdan uzaklaşılmaya başlamış sadece teorik düzende değil pratik düzende de değişim sürecine girmiştir. Yeni Kamu Yönetimi teriminin menşei Yeni Zelanda olup 1980'lerde başlatılan reformları tanımlamak için kullanıldı (Schedler, Proeller, 2002: 163). İlk defa ABD'de Clinton yönetiminde yükselişe geçen yeni kamu yönetimi (Özer, 2003) İngiltere, Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada gibi genelde Anglo Sakson kültürün ağır bastığı ülkelerde uygulanmaya başlamıştır (Demirkaya, 2006). OECD gibi çok uluslu yapılar tarafından gündemde tutularak üye ülkelere yayılması hızlandırılmıştır ve bu sayede kamu yönetimi reformu için standart bir uluslararası model haline gelmiştir (Çarkçı, 2008; Schedler, Proeller, 2002).

Yeni kamu yönetimi anlayışı ile beraber kamu yönetimi piyasa mantığında işletmeci devlet olarak değişim göstermeye başlamıştır. Özel sektörde görülen hizmet odaklılık, müşteri memnuniyeti, hizmet üretirken müşterinin tercihini dikkate alma gibi birçok yöntem kamu yönetimine aktarılmaya başlanmıştır. Ancak bu aktarım pek kolay olmayacağı ve kamu yönetimi için yeni açılımların yapılmasını gerektireceği savunulmuştur. Diğer tarafta bu yeni yönetim akımı akademik bir temel bularak yeni bir teorik disiplin dalı haline gelmiş ve kendi literatürünü oluşturmuş, bu alandaki akademik araştırmalara yer veren Social Sciences Citation Indeks'e (SSCI) giren akademik dergiler yayımlamaya başlanmıştır (Demirkaya, 2006: 140).

Yeni kamu yönetimi anlayışı ile klasik yönetimden farklı olarak vatandaş odaklı, bürokratların ve elitlerin tekelinde olmayan, katılıma açık bir yapıya evrilirken bu süreçte sivil toplum kuruluşları büyük rol oynamıştır. 1980'lerden itibaren artan örgütlülük bilinci büyük sivil toplum kuruluşlarının sayısını arttırmıştır. Sivil toplum örgütleri vatandaş için kendini rahatlıkla var edebileceği, kitleler halinde sesini duyurarak bir baskı mekanizması oluşturabileceği, sivil toplum kuruluşları aracılığı ile örgütlenerek yönetsel süreçlere etkin olarak katılabileceği, kamu yönetiminde hesap verilebilirliği ve şeffaflığı sağlayabileceği yerler olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır (Demirkaya, 2018: 31).

Yeni kamu yönetimi yaklaşımının genel elementleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Osborne ve McLaughlin, 2002: 9);

- *"Katılımcı ve girişimci yönetim anlayışını kabul eder.*
- *Performans ölçümüne önem veren sonuç odaklı bir yaklaşımdır.*
- *Hizmetlerin sağlanmasında merkezi ve yerel yönetim birimleri arasında görev ve sorumluluk paylaşılmasını benimser.*
- *Kamusal hizmetlerin sunumunda rekabet kaynaklı verimliliği kabul eder,*
- *Özel kesim daha başarılı sonuçlara ulaştığından özel kesime daha yakındır ve özel kullandığı teknikleri kamuya adaptasyonunu benimser.*
- *Kaynakların etkin dağılımını ve kullanımını benimser.*

- *Vatandaşı müşteri gibi görür ve kalite önem arz eder."*

Tablo 2. Karşılaştırmalı Klasik Yönetim ve Yeni Kamu Yönetimi

	Klasik Yönetim	Yeni Yönetim
Yapı	Weber'in bürokrasi modeline dayalı kuralcı Katı hiyerarşi Merkeziyetçi	Dar merkez Geniş-yatay çevre Adem-i merkeziyetçi Esnek örgüt yapısı Yumuşak hiyerarşi
Kamunun Faaliyet Alanı	Hizmet devleti Devlet, yoğun kamusal mal ve hizmet üreticisi	Minimal devlet Hizmet sorumluluğu ile hizmet sunumu
Sistem	Merkezin birçok kademe tarafından yürüttüğü ayrıntılı gözetim ve denetim Denetimde mali ve hukuki ilkeler Bürokrasi ve siyaset merkezli Hizmette nicelik Bürokrat yönetici tipi	Performans hedefler Maliyetler Ekip ve görev anlayışı Piyasa sisteminin denetimi Müşteri vatandaş merkezli Kamuya karşı sorumluluk Hizmetlerde nitelik İşletmeci girişimci yönetici tipi

Kaynak: (Eryılmaz, 2006: 24), (Aktaran Yıldırım, 2018: 278).

1.4 Yönetişim

1.4.1 Yönetişim Kavramı

1980'lerden itibaren Türkiye'de ve dünyada etkili olmaya başlayan neo-liberal iktisat politikaları ve beraberinde hızlanan küreselleşme yeni kamu yönetimi anlayışının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Neo-liberal iktisat ve kamu tercihi yaklaşımı beraberinde bürokratik yönetime eleştiriler getirirken demokrasinin hareket alanını genişletmiştir (Peker, Yörükoğlu, Eryiğit, 2014: 183). Değişen toplum yapısı ve piyasa yaklaşımı klasik kamu yönetiminin krize girmesine ve çıkar yolları aramasına neden olmuştur.

Yönetişim kavramına ilk olarak 1989 yılında Dünya Bankası'nın yayınladığı bir raporda rastlıyoruz. Daha sonra da birçok raporda yer almıştır (Taşkın vd. 2011: 2). Yönetişim kavramının Uçkan'ın (2003: 5) dediği gibi son yıllarda fırtınalar koparan bir kavram olması ve aslında bu fırtınaların büyük çatışmalar da çıkarması üzerine oldukça fazla söz söylenmesine teoriler üretilmesine ve hatta yaşamın her alanıyla ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Bugün baktığımızda aile yönetişimi, çevre yönetişimi, kurum içi yönetişim gibi özele ve genele yayılan birçok spesifik konuyla bir araya gelmektedir. Yönetişimin yaşamın her alanında yer alması aslında kendi amacıyla doğrudan örtüşen bir sistem oluşturmaktadır. Bu amaçları farklı yönetişim tanımları ve bakış açıları ile anlamlandırmaya çalışacağım.

Yönetişim kelime anlamı olarak "goverment" "yönetim" kelimesinden türetilmiş ancak felsefi olarak adem-i merkeziyetçi, katılımcı bir anlam yüklenerek geleneksel anlamından uzak bir tanımlamaya gidilmiştir (Toprak, 2010). Beyaz Kitab'a göre yönetişim tanımı "Avrupa düzeyinde gücün iktidarın kullanış tarzını etkileyen kural, süreç ve davranışlar"dır ve iyi yönetişimin ilkeleri açıklık, katılımcılık, hesap verilebilirlik, etkinlik ve uyum olarak belirlenmiştir (Okçu, 2007). Yönetişimi tanımlarken somutlaştırmaya gitmiş olan Batal (2010); "bireyleri, sivil toplum kuruluşlarını, iş dünyasını, diğer bir ifadeyle toplumu yönetim ile bütünleştirmek; politikaların belirlenmesinden uygulanmasına kadar toplumu önemli bir aktör olarak devreye sokmaktır." olarak ifade eder. Eryiğit ve Sarıcaya göre ise "yönetişim aslında en sade tanımı ile yönetimin demokratikleşmesi olarak addedilebilir" (2018: 62).

Kljin'e göre (2012: 6) yönetişimin karakteristik özellikleri şu şekildedir;

- Politika oluşturma ve hizmet sunumunun organizasyonlar arası etkileşimine ve politika hedeflerine ve hizmet sunumuna ulaşma da organizasyonların iletişimine odaklanır.
- Yatay örgütlenmeyle toplumsal aktörlerden daha iyi iş birliği elde edebileceklerini vurgular.
- Yatay örgütlenme ile aktörler veto yetkilerini kullanma alanı bulur.
- Kamu hizmet kalitesini iyileştirmek ve çeşitli aktörler tarafından sağlanan bilgiyi kullanır.
- Toplumsal aktörlerin, paydaşların ve yurttaş gruplarının katılımını sağlayarak demokratik meşruiyet arttırılır.

Beyaz Kitap'ta (A White Paper) bahsedilen yönetişim kavramı ve ilkeleri daha formel olarak aktarılmıştır. Beyaz Kitap'ta yönetişim nedir diyerek aktarılmaya çalışılan formel bilgi üzerinden yerel aktörlerin bu ilkeleri kendi yapılarını (coğrafi koşul, toplum yapısı, kültür, gelişmişlik düzeyi, ekonomik yapı, nüfus vb.) dikkate alarak uygulamaya koyması yerellik ilkesi kapsamındadır. Yerel yönetimlerin beş yönetişim ilkesini kendi yapılarını uygun olarak yorumlamaları aktörler arası yönetişimi daha fazla mümkün kılacaktır. Batal (2010) bahsettiği yönetişim tanımında aktörler arası etkileşimi arttırıp vatandaşın katılımını ön gören bir yönetişim sistemine vurgu yapmıştır. Yönetişim tanımlarında direkt olarak dikkat çeken şey katılım konusu olmuştur. Antik Yunan'daki Atina demokrasisinde görülen doğrudan katılım bugün birçok farklı kültürü, dili, dini, farklı sosyo-ekonomik yapıyı bir arada bulunduran kentlerde ya da ülkelerde nasıl sağlanacak? Artan nüfus, aynı anda birçok karşıtlığı ve benzerliği bir arada bulunduran aileden, ufak sivil toplum örgütlerine ya da hepsini içine alan devlette katılımcı demokrasi nasıl yer alacak? Sadece çoğunlukların değil azınlıklarında haklarını, taleplerin, bir takım olanaklara erişememe durumunu göz ardı etmeden katılımcı demokrasiyi nasıl gerçekleştirecek?

Gelişen teknolojiyle beraber kamu yönetiminde de teknolojik gelişmeler ışığında yeni reformlara gidildi. Teknolojinin aktif kullanılarak şeffaflık, erişilebilirlik, bilgi alma ve aslında verimliliği arttırmak için e-devlet uygulamalarına geçildi. Öncelikle e-devlet ve yönetişimden bahsedildiğinde e-devletin "sihirli bir değnek" (Al ve Alodalı, 2008: 1206; aktaran Maraş, 2011: 122) olduğu ve tüm yönetişim sorunlarını çözdüğü izlenimini vermektedir. E-devlet ve diğer e-hizmet uygulamaları yönetişimin önünde olan birçok engeli kaldırsa da yeni soru işaretleri ve yeni sorunları da beraberinde getirmektedir.

Demokrasinin popüler bir kimlik kazandığı çalışmalarda en çok ele alınan konu katılımcılık olmuştur. Katılımcılığın maksimize edilmesi bunun yanında şeffaf ve açık yönetimlerin olması da önemlidir. Katılımcı demokrasinin de birçok modeli bulunmaktadır. Bu modeller; Müzakereci demokrasi, güçlü demokrasi, genişlemeci demokrasi, feminist demokrasi, yeşil demokrasi gibi. Bu kuramlar küresel dünya ile başlayan aktif yurttaşlığa dayanmaktadır. Katılımcı demokraside tanımlanan tipoloji aktif vatandaştır. Katılımcı demokrasi temsili demokrasiye karşı çıkış olarak geliştirilmiş ve sistemin, kurumların yeniden kurgulanmasını amaçlamıştır (Tosun, 2005: 25; aktaran Karaçor ve Oltulu, 2009: 408). Katılımcılık aslında demokrasinin en temel haklarındandır ve "BM Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde 24 Çağdaş Yerel Yönetimler, 19 Ocak 2010 her yurttaşın yönetime katılma hakkı olduğu açıkça belirtilmektedir" (Demirci, 2009).

Bir demokratik hak olarak katılımcılık; "Vatandaşların siyasi karar mekanizmasına ve yönetim sürecine temsil yolu ile ya da doğrudan dahil olmalarıdır" (Kösekahya, 2003: 35). Katılım kavramı pozitif ve negatif anlamda kullanılabileceğini belirten Kösekahya oy kullanmayı pozitif, grevleri negatif katılım olarak kategorileştirmiştir. Devlet ve vatandaş arasında üç boyutlu bir ilişki vardır: Bilgi aktarma, danışma ve aktif katılım. Bilgi aktarma vatandaşların hakları, üretilen bilgiye erişimi olarak tek yönlüdür. Danışmada devlet vatandaşı karar alma sürecine dahil ederek fikrini alıyor iki yönlü ilişki başlıyor. Aktif katılım ise vatandaşın aktif politika yapımına katılmasını sağlamaya çalışmakta çok yönlü bir ilişki kurmaktadır (Kösekahya, 2003: 35).

Katılımcılığın sağlanabilmesi için; "Karar verme sürecine vatandaşı dahil eden açık ve şeffaf bir devlet, devletle vatandaş arasında karşılıklı olarak tutarlı ve sürekli bilgi akımı, vatandaşları katılım mekanizmaları konusunda bilgilendirecek etkin yolların varlığı gerekmektedir." (Kösekahya, 2003: 36). Katılımcılığın artırılması için demokrasi sorgulanmaya başlandı. Bu sorgulama da katılımcı demokrasiye geçiş için bir adım oluşturdu.

Global dünya ile etkili olan işletmeci kamu yönetimi ve müşteri vatandaş ilişkilendirilmesiyle değişen yönetim anlayışı temsili sistemin eleştiri almasına neden olmuştur. 1990'dan sonra etkili olmaya başlayan yönetişimci mantıkla beraber katılımcı demokrasi ön plana çıkmaya başlamıştır. Temsili demokrasinin eleştirilme nedeni ise küresel dünya ile birlikte başlayan örgütlülük bilinci, sivil toplumu gücünü fark edilmesi ve vatandaşların yönetimde karar alma isteğidir. Ulus üstü sistemlerin gelişmesi, dünyanın global bir köy haline gelmesi, iletişim ağının güçlenmesi ve dünyada başlayan toplumsal hareketlerin büyük bir etkileşim ağı olan sosyal medya ile çok hızlı bir şekilde yayılması ülkelerin sınırlarının şeffaflaşmasına, doğrudan etkileşimde bulunmadığı durumlara olan bağlılığını arttırmaktadır. Roberts'e (2004: 322) göre ulus üstü yapıların gücünün artmasının yanı sıra bürokrasiye, uzmanların gücüne ve teknolojinin etkilerine karşı duyulan kaygıların artması, yurttaşların kendilerini etkileyen konularda daha fazla güç ve doğrudan kontrol etme talebini doğurmuştur (aktaran Demirci, 2009: 23).

Demokrasi yönetişim ilişkisinde yurttaş katılımını sağlanması, aktif yurttaşlık kavramları ön plana çıkmaktadır. Bu iki kavramın birlikteliğine bakacak olursak yönetişim demokrasiyi besleyen, güçlendiren ve işlerlik kazandıran bir süreç olarak ilişkilendirilebilir. Katılımcılık kavramını 1990'dan itibaren yönetişim kavramıyla birlikte duymaya başlıyoruz. Yönetişimin demokrasi için önemli olmaya başlamasının nedenlerinden biri çoğunluğun iktidarının azınlıkları sistem dışına itmeye başlaması ve tıkanıklar yaşanmasıdır. Kamu yönetiminin yaşadığı krizler ve küreselleşme yönetim

yapısının vatandaş odaklı olmaya zorlamıştı. Sistemdeki tıkanıkları aşmak için tüm aktörleri karar almaya dahil eden müzakereci sistemin süreçteki tıkanıklıkları gidermeye başladığı görülmüştür. Müzakereci demokrasi anlayışının gelişmesi ile beraber karar alırken tüm aktörlerin dahil edildiği sistem oydaşmacı demokrasinin gelişmesiyle de aktörlerin ortak karara varırken taleplerinde feragatler ettiği ve ortak iyiye birlikte karar verdiği bir sisteme evrilmiştir.

Katılımcılık denildiğinde fiili anlamda söylenen ise Toprak'ın ifadesiyle şöyledir: "İfade, Toplantı ve Birlik Kurma Özgürlükleri, Yerel ve Merkezi Düzeyde Temsili Sağlayan Organlarda Yer Alma-Seçme Hakkı, Yerel ve Merkezi Yönetimlerin Seçimlerinde Oy Kullanma- Seçilme Hakkına erişimin sağlanması ve korunması, bireylerin temel kamusal hayata katılımlarını hedefleyen yaklaşımlardır (2010)."

Demokratik katılım, vatandaşların gerçekleştireceği yüz yüze tartışmalarla o toplumda yaşayan her kesimden bireyleri doğrudan etkileyen sorunları ele aldıkları bir sistem olarak görülmektedir. Demokrasi algısı sadece oy verme sistemine dayalı demokratik kurumsal düzenlemeler, toplumun her kesimini kapsayacak ve her kesimi tatmin etmeye yönelik siyasi ve idari sonuçlar oluşturamamaktadır. Sandık başına gitme ve oy kullanma odaklı bir demokrasi yerine, toplumsal katılımı öne alan daha efektif bir müzakere sisteminin inşa edilmesi fikri her geçen gün daha fazla dikkat çekmektedir. Böyle bir sistemi inşa etmek için öncelikle bireylerin veya kurumların bunu istemesini sağlanabileceği bir tartışma ortamının varlığı şarttır. Bu noktada Toprak (2010) katılımı ve tartışma ortamını mümkün olduğu kadar toplumda yaygınlaştırmak ve artırmak için teknolojik imkanların da sistem içine dahil edilmesi gerekliliğinden bahsetmektedir.

Toprak'ın da bahsettiği katılımcı davranış doğrudan yönetişimci bir gelişmedir ve demokrasinin gelişmesi üzerine katkı sağlamaktadır. Müzakereci, oydaşmacı karar almaya evrilen sistem toplumdaki çatışmaları azaltacaktır. Modern dünyada fiilen artan nüfus, devletlerin genişleyen sınırları bunu yanında küreselleşmenin getirdiği ulus üstü yapılar ve yaygınlaşan iletişim olanaklarıyla beraber yukarıda tartıştığım demokrasi ve yönetişimin daha çok uygulanabilir kılınması için bilgi iletişim teknolojilerinin sürece dahil edilmesiyle devam etmektedir.

1.4.2 Yönetişim İlkeleri

Avrupa Komisyonu (European Commission) ulus üstü bir yapı olarak kendi yönetişim ilkelerini yayınlamıştır. Bu ilkeler 2001 yılında Beyaz Kitap (A White Paper on European Comission) isimli kitapla duyurulmuştur. Avrupa Komisyonu'na göre yönetişim ilkeleri *açıklık, katılım, hesap verebilirlik, etkililik ve tutarlılık* olarak tanımlanmıştır (Commission of The Eurpean Communities-CEC, 2001: 10);

- **Açıklık**. Kurumlar daha açık, şeffaf, anlaşılır bir şekilde çalışmalıdır.
- **Katılım**. AB politikalarının kalitesi, uygunluğu ve etkililiği, kavramdan uygulamaya kadar politika zinciri boyunca geniş katılımın sağlanmasına bağlıdır. İyileştirilmiş katılım muhtemelen nihai sonuca ve politikaları uygulayan Kurumlara daha fazla güven yaratacaktır. Katılım, büyük ölçüde merkezi hükümetlerin AB politikalarını geliştirirken ve uygularken kapsayıcı bir yaklaşım izlemesine bağlıdır.

- **Hesap verebilirlik.** Yasama ve yürütme süreçlerindeki rollerin daha net olması gerekir. AB Kurumlarının her biri, Avrupa'da yaptıklarını açıklamalı ve sorumluluk almalıdır. Ancak, Üye Devletlerin ve hangi düzeyde olursa olsun AB politikasının geliştirilmesine ve uygulanmasına dahil olan herkesin daha fazla açıklığa ve sorumluluğa ihtiyacı vardır.
- **Etkililik**. Politikalar etkili ve zamanında olmalı, net hedefler temelinde ihtiyaç duyulanları, gelecekteki etkinin bir değerlendirmesini ve mümkün olduğu durumlarda geçmiş deneyimleri sunmalıdır. Etkililik aynı zamanda AB politikalarının orantılı bir şekilde uygulanmasına ve en uygun düzeyde kararların alınmasına bağlıdır.
- **Tutarlılık**. Politikalar ve eylem tutarlı olmalı ve kolayca anlaşılmalıdır. Birlik içinde tutarlılık ihtiyacı artıyor: görev yelpazesi arttı; genişleme çeşitliliği artıracak; İklim ve demografik değişim gibi zorluklar, Birliğin üzerine inşa edildiği sektörel politikaların sınırlarını aşmaktadır; bölgesel ve yerel yönetimler AB politikalarına giderek daha fazla dahil oluyor. Tutarlılık, karmaşık bir sistem içinde tutarlı bir yaklaşım sağlamak için Kurumlar adına siyasi liderlik ve güçlü bir sorumluluk gerektirir.

Birleşmiş Milletler (United Nations) "What is Good Governance?" (2009) raporunda iyi yönetişimi sekiz ilke ile tanımlamıştır. Bu gibi ulus üstü kurumlar kendi ilkelerini belirleyerek üye devletlerine kendi ilkeleri doğrultusunda hareket etme tavsiyesini veriyorlar. Özellikle bu ilkeler yönünde yapılacak reformları destekleyerek fon sağlamaktadırlar. BM'nin iyi yönetişim ilkeleri; Katılımcı, Stratejik Vizyona Sahip, Şeffaf, Cevap Verebilir, Etkin, Eşitlikçi, Hukukun Üstünlüğünü Gözetendir.

1.4.3 Yönetişim İçin Yönetsel Katılım Araçları

İnsan yaşadığı toplumda din, dil, ırk, cinsiyet, çevre duyarlılığı, hobi alanları, spor vb. konularda ve aynı anda farklı gruplara aittir. Örneğin; Bulgar göçmeni olan bir kadın, hayvan severler grubuna, Maltepe mahallesi sevenler grubuna, kadın hakları grubuna ve kanserle mücadele grubuna dahil olabilir. Bunu gibi farkında olarak veya olmayarak yaşadığımız toplumda birden fazla gruba dahil olmakta ve dahil olduğumuz grubun çıkarlarını korumak için mücadele etmekteyiz. Bu mücadele bazen bir STK'ya dahil olarak bazen ise bir sosyal medya kampanyasına destek vererek gerçekleşebilir. Yönetişimin katılımcılık vurgusu da tam bu noktada gündeme gelmektedir. Bireyin dahil olduğu konularda söz hakkının olması, bireyi etkileyen konularda bireyin dahil edilmesi gerektiği gündeme gelmektedir. Çok nüfuslu bugünkü toplumlarda bireyi temsil eden sivil toplum kuruluşları farklı çalışma alanları ile uzmanlaşarak kamu kurumları, yerel yönetimler ve uluslararası kuruluşlar ile temas halinde olarak taleplerini dile getirmekte, grup çıkarları adına söz hakkı istemektedir.

Katılım kavramı farklı tanımlara sahip bir kavramdır. Şahnagil vatandaşların politika yapım süreçlerinde yer alması olarak tanımlamaktadır. Başka bir tanımda ise katılım kavramını" yönetim organları ya da kurumları ve bunların paydaşları arasında süreğen ve karşılıklı yarara dayalı ilişki" olarak tanımlanmaktadır (Katılımcılığın İlkeleri: Katılımlı Çalışmaları Tasarlayan, Uygulayan ve

Yönetenler İçin İyi Uygulama Kılavuzu, 2012). Uysal (1981, 64) katılımı otorite ilişkisi olarak tanımlamış ve katılımcılığı otorite ilişkileri üzerinden incelemiştir. Katılımcılık kavramı siyasal karar almaya katılım ve yönetsel katılım olarak ikiye ayrılmaktadır.

Yönetişimde katılım ilkesi kamu kurumları, vatandaşlar, yerel yönetimler bağlamı gibi farklı bağlanmada incelenebilir. Bu noktada Şahnagil yönetsel katılımı büyükşehir belediyeleri kapsamında ele almış ve katılım yöntemlerini on başlıkta açıklamıştır. Bunlar (Şahnagil, 2019);

1. *"Seçim (Oy Verme)*
2. *Yerel Referandum*
3. *Geri Çağırma*
4. *Kent Konseyleri*
5. *Meclis Toplantısına Katılım*
6. *E- Katılım/ E-Belediye Uygulamaları*
7. *Gönüllü Katılım*
8. *Kamuoyu Yoklamaları*
9. *Beyaz Masa Uygulamaları*
10. *Semt Danışma Merkezleri ve Halk Kurultaylarıdır."*

İngiltere'de bulunan Yeni Ekonomiler Vakfı (New Economics Foundation) Yerel Gündem 21 sürecini başarıya ulaştırmak için 21 katılım aracını önerdiği "*Participation Works!"* raporunu yayınlamıştır. Bu raporda belirtilen katılım araçları şu şekildedir*; "Eylem Planlama (Action Planning),* Seçimler Yöntemi *(Choices Method),* Halk Jürileri *(Citizens Juries),* Toplum Değerlendirmeleri *(Community Appraisals),* Toplum Göstergeleri *(Community Indicators),* Canlandırılmış Planlama *(Enspirited Envisioning),* Gelecek Araştırmaları *(Future Search),* Güdümlü Görüntüleme *(Guided Visualisation),* İmgeleme *(Imagine!),* Yerel Sürdürülebilirlik Modeli *(Local Sustainability Model),* Açık Alan *(Open Space),* Parish Maps, Katılımcı Değerlendirme *(Participatory Appraisal),* Katılımcı Stratejik Planlama *(Participatory Strategic Planning),* Katılımcı Tiyatro *(Participatory Theatre),* Gerçekçi Planlama *(Planning For Real),* Yuvarlak Masa Çalıştayları *(Round Table Workshops*), Sosyal Denetim *(Social Audit),* TalkWorks, Takım Bütünlüğü ve Sinerjisi *(Team Syntegrity),* Davran, Oluştur ve Tecrübe Et *(Act, Create, Experience –A.C.E.)* teknikleridir.*".* Yılmaz ise İngiltere'de hazırlanan "Katılım Pusulası" (Participation Compass) çalışmasından yola çıkarak katılım araçlarını 44 başlıkta derlemiştir (Yılmaz, 2013: 98-100).

Yönetsel katılım araçları bağlama göre çeşitlendirilmiş ve farklı araştırmacılar tarafından katkılar sağlanmıştır. Bu çalışmada bağlam, sivil toplum kuruluşlarının katılımı üzerinde şekillendirilmiş olmakla birlikte sivil toplum kuruluşların görüşlerinin alındığı, yapılan düzenlemelerde kısıtlı da olsa etkisinin bulunduğu kanunla belirlenmiş katılım araçlarına örnekler incelenmiştir.

1.4.3.1 Kent Konseyleri

Yönetişim toplumsal sorunların çözümünde toplumsal iş bölümü ve vatandaşların kararlara katılımını beraberinde getirmiştir. Kent Konseyleri 5393 sayılı Belediye Kanununun 76. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır; "*Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin*

geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır. Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar. Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usûl ve esasları Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir." (5393 sayılı Belediye Kanunu, 2005: Madde-76).

2006 yılında yayınlanan 26.313 Sayılı Kent Konseyi Yönetmeliğiyle konseylerin oluşumu, ilkeleri, organ, çalışma usul ve esasları belirlenmiştir (26.313 Sayılı Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006: Madde-2).

Kent konseyi, vali veya temsilcileri, bölgede bulunan milletvekilleri, belediye başkanı veya vekilleri; kamu kuruluşları, belediye meclisi üyeleri, il genel meclis üyeleri, muhtarlar ve siyasi partilerin temsilcileri; üniversite temsilcileri, dernek, vakıf ve kent konseyi meclislerinden temsilcilerinden oluşmaktadır (26.313 Sayılı Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006: Madde-8).

Kent konseylerinin görevleri yine yönetmelikte 11 maddede düzenlenmiştir. Bu özellikleri arasında yerel katılım, hemşehrilik hukuku, çok ortaklı ve çok aktörlü yönetişim anlayışı gibi vurguların yanında sivil toplumun gelişmesi, dezavantajlı grupların karar alma mekanizmalarına katılımını arttırmak ve kent yönetiminde saydamlık, hesap verilebilir uygulamalara destek olmaktır (Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006: Madde-6).

Kent Konseyi Yönetmeliğinde de açık görüldüğü üzere farklı aktörlerin bir araya gelerek yerelde çok ortaklı ve çok paydaşlı yönetimini sağlayan bir yapı olarak kanunla düzenlenmiştir. Katılımcılık ilkesi etrafında şekillenen kent konseylerinin etkinliği Türkiye'de tartışmalı bir konu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Kent konseylerinin aldığı kararların belediye üzerinden bir yaptırım gücü olmaması, yapılan çalışmaların bir tavsiye niteliğinde kalması konsey yönetimlerinde isteksizlik yarattığı bu nedenle alınan kararları belediye meclislerini bağlayıcı nitelikte olması gerektiği vurgulanmaktadır (Emrealp, 2005: 68).

1.4.3.2 Meclis Araştırması

Meclis Araştırması Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğünün üçüncü bölümü olan Meclis Araştırması bölümünde 2 maddede düzenlenmiştir.

Meclis Araştırması tanımlaması tüzükte, bir konu hakkında bilgi sahibi olmak için yapılan inceleme olarak aktarılmış. Araştırma istemi önergesi, meclis araştırmasının açılma usulü gibi teknik detaylar da yine aynı iç tüzükte düzenlenmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü, 1973: Madde-104).

Meclis araştırmasında yürütme görevi özel bir komisyona verilmektedir. Komisyonun çalışma süresi, üye sayısı gibi şekli unsurlar Genel kurulca tespit edilmektedir. Meclis araştırmasında

ilgilendiğimiz katılımcılık unsuruna 105. Maddede rastlamaktayız. Meclis Araştırma komisyona farklı aktörlerin katılma durumu "*muhtarlıklardan, üniversitelerden, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumundan, kamu iktisadi teşebbüslerinden, özel kanun ile veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulmuş banka ve kuruluşlardan, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ve kamu yararına çalışan derneklerden bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir."* ibaresinde yer verilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü, 1973: Madde-104).

Meclis gündeminde olan veya ileride gündeminde olacak konularla ilgili yasama organı tarafından oluşacak bilgi edinme, araştırma veya farklı aktörlerle fikir alışverişi yapabilme durumu bu maddeler ile düzenlenmiştir. Görüş alınabilecek sivil toplum kuruluşları kamu yararına çalışan dernek statüsü ile sınırlandırılması ve bu durumunda komisyonun inisiyatifine bırakılması katılımı dar bir gruba sıkıştırmıştır.

1.4.3.3 Belediye Kanunu Kapsamında Katılım

Ülkemizde sivil katılımın önünü açan birçok katılım aracı bulunmaktadır. Bu araçlardan diğer ikisi de Belediye İhtisas Komisyonları, Stratejik Plan ve Performans Programıdır. Bu araçlara 5393 sayılı Belediye kanunun 24. ve 41. Maddesinde rastlamaktayız. Yerel katılımda önemli olan bu iki madde aşağıda incelenecektir.

5393 Sayılı Belediye Kanunu 24. Maddesinde düzenlenen ihtisas komisyonları belediye meclis üyeleri tarafından kurulmakta ve komisyonun şekli unsurları kanunda açık şekilde belirtilmektedir. Komisyonda görüşülen konular belediye meclisi tarafından karar bağlanmaktadır. Komisyona farklı aktörlerin katılımı kanunda şu şekilde düzenlenmiştir; "*Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir."(*5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005: Madde-24). Kanunda katılım sınırlandırılmaması katılımcılığın arttırılması olumlu bir adımdır ancak komisyona katılan alanında uzman STK'ların bir yaptırım gücünün olamaması belediye meclisinin inisiyatifine bırakmasıyla katılımı sınırlandırdığı yorumu yapılabilir.

Stratejik plan ve performans programı sürdürülebilirlik ve riskleri öngörülebilir bir yönetim için önemli çalışmalardan biridir. 5393 Sayılı Belediye Kanunu 41. Maddesinde düzenlenen Stratejik plan ve performans programı mahalli idareler seçiminin ardından 6 ay içinde hazırlanarak belediye meclisine sunulması gerekmektedir. Planla ilgili şekli düzenlemeler ve şartlar kanunda belirtilmiştir. Katılımcılık unsurunu incelediğimiz bu bölümde Stratejik planların hazırlanmasında kanun hükmünce üniversite, meslek odaları, STK'ların görüşleri alınarak hazırlanmakta ve belediye meclisinin kabulüne sunulmaktadır. Stratejik planların hazırlanmasında diğer aktörlerin katılımının inisiyatife bağlı olduğuna dair bir ibare bulunmamaktadır (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005: Madde-41).

1.4.3.4 E- Katılım Uygulamaları

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kamu yönetiminin gündemine girmesiyle başlayan e-katılım araçları kamusal faydayı gözeterek kamusal girişimle kurulmuştur. E-katılım araçları ile beraber yönetimde açıklık, şeffaflık, bilgi edinme, vatandaş katılımı daha aktif ve hızlı olmaktadır. Yönetişimin yaygınlaşması aynı zamanda katılımcı demokrasiyi destekleyecektir. E-katılım ile bireylerin bilgi edinme ve etkileşim imkanlarının zenginleşmesi, yerelde demokratik bir yapının oluşturulmasına ve yönetsel süreçlere katılım açısından yeni olanakların sunulmasına da katkı sağlamaktadır.

E-katılım uygulama örneği olan E-Devlet vatandaşlara kamu aracılığı ile sağlanan hizmet topluluklarının elektronik ortamda sunulmuş haline verilen isimdir (E-Devlet, 2021). E-Devlet uygulamaları ile bilgi alma, öneride bulunma ve yorum yapma olanakları artmış ve hızlanmıştır. Aktörler arasındaki iletişimin çok yönlülüğünün arttırılmasıyla aktif katılımcılığın önündeki eksikliklerin giderilmesi de kolaylaşmıştır. Bugün merkezi idare ve yerel idarenin özellikle mobil uygulamalar aracılığı ile elektronik ortamda yeni projeler gerçekleştirdiğine şahit olmaktayız. Teknolojinin hayatımızdaki vazgeçilmez araçlardan birlikte E-Devlet uygulamaları da daha da yaygınlaşacak ve farklı şekillerde hayatımıza girmeye devam edecektir.

1.4.3.5 Gönüllü Katılım

Gönüllü katılım, kamu yararı amacıyla bireylerin kamusla faaliyetlere, STK'lara veya sosyal girişimlere katkıda bulunmak amacıyla bir ücret karşılığı olmaksızın dahil olmasıdır. Gönüllü katılım kavramı, çalışma usul ve esasları İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği ile açıklanmıştır. Yönetmeliğin 8. maddesinde gönüllü katılımın önü açılmıştır. Bu madde kanun koyucu tarafından ***"****İl özel idaresi veya belediyeler, kendi özel kanunlarına uygun olarak aralarında yapacakları protokol çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, dernekler, vakıflar, meslek odaları ve diğer yerel yönetim birimleri ile ortak çalışma ve iş birliği yapabilir."(*İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği, 2005: Madde-8) şeklinde düzenlenmiştir.

STK'lar ile yapılacak iş birliğinde yönetmelikte belirtilen çalışma alanları ve esasları aynı yönetmeliğin 5 ve 6 ncı maddelerinde belirtilmiştir. Buna göre oluşacak iş birliğinde çalışma alanları şu şekildedir;

a. " *Özürlülere, çocuklara, kadınlara, gençlere, yaşlılara, yoksullara, kimsesizlere ve düşkünlere yönelik eğitim, kültür, sağlık ve sosyal hizmetleri,*
b. *Kütüphane, tiyatro, sinema gibi kültür hizmetler*
c. *Bilişim, meslek edindirme kursları, kreş gibi eğitim hizmetleri,*
d. *Park, bahçe, kent estetiği, çevre düzenlemeleri ile katı atık gibi çevre kirlenmesinin önlenmesine yönelik hizmetleri,*
e. *Başıboş ve sahipsiz hayvanlara yönelik hizmetleri,*
f. *Trafik, itfaiye, arama-kurtarma gibi denetim ve acil yardım hizmetleri,*

g. *Tüm yaş gruplarını içine alan her türlü spor hizmetleri,*
h. *Tarihi, kültürel mirasın ve tabiat varlıklarının yaşatılarak korunması hizmetleriyapmak üzere gönüllü çalıştırabilir." (*İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği, 2005: Madde-5).

İlgili yönetmelikte düzenlenmiş gönüllü katılım kavramı incelendiğinde STK'ların ve vatandaşların belediyelerin veya ile özel idarelerinin çalışma alanlarına giren konularda gönüllü katılımına ve iş birliğine uygun yasal düzenlemelerin bulunduğu görülmektedir. Kamu kurumları ile STK'lar arasında yapılacak iş birliği ile birlikte kamusal hizmet sunumunda idare ve sivil toplum iş birliğinin güçlenmesi, kamu kurumları sivil toplum kuruluşları arasında deneyim paylaşımı oluşmaktadır.

2. YÖNETİŞİM UNSURU OLARAK SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Devlet ve özel sektörün dışında artık üçüncü bir sektör haline gelmiş olan sivil toplum bugün dünyada pek çok farklı ülkesinde insanların hem sosyal fayda sağlamak hem de ekonomik olarak gelir elde etmek için faaliyetler gerçekleştirdiği bir sektör haline gelmiştir. Milyonlarca kar amacı gütmeyen kuruluş, dernek, hayır kurumları ve onların seferber ettikleri gönüllüler ve kaynaklardan oluşan sivil toplum sektörü, uzun zamandır çağdaş toplum manzarasının görünmez alt kıtası olmuştur.

Dünyada pek çok farklı bölgesinde sivil toplum kuruluşları üzerine önemli çalışmalar, ampirik araştırmalar yapılmaktadır. 2000'li yılların başından beri, *Johns Hopkins Karşılaştırmalı Kar Amacı Gütmeyen Sektör Projesi* şemsiyesi altındaki akademisyenler, modern yaşamın giderek daha önemli hale gelen bu parçasının boyutu, yapısı, finansmanı ve rolünün kapsamlı, ampirik resmini oluşturarak önemli araştırma gerçekleştirmişlerdir. Çoğunluğu batı ülkelerinin oluşturduğu 41 ülkede sivil toplum kuruluşları üzerine yapılan bu araştırma sonucunda karşımıza çıkan tablo aşağıda özetlenmiştir.

- Araştırma kapsamında yer alan 41 ülkede toplam 54 milyon kişi dernek, vakıf gibi STK'larda istihdam edilmektedir.
- Araştırma kapsamında ele alınan ülkelerde sivil toplumda çalışan kişilerin sayısı bu devletlerin istihdam ettiği toplam kişi sayısından %33 daha fazladır.
- Bu ülkelerde vakıf ve derneklerde gönüllü olarak yer alan kişilerin sayısı 351 milyondur ve araştırmanın yapıldığı dönem itibariyle bu kişilerden oluşan bir ülke Çin ve Hindistan'dan sonra Dünya'nın en kalabalık üçüncü ülkesi olabilecek kadar büyüktür.
- Araştırma ülkelerindeki eğitim ve araştırma geliştirme alanındaki istihdamın %20'sini, sosyal hizmetler alanında istihdamın %20sini, sağlık sektöründeki istihdamın %12'sini, konut sektöründeki istihdamın %7'sini sivil toplum kuruluşlarının sağlamakta olduğu ve bu da genel istihdamın %59'una tekabül ettiği görülmüştür.
- 90'lardan bugüne, 41 ülkede üçüncü sektörde toplam istihdam yılda ortalama %4,6 oranında artarken, bu dönemde araştırma ülkelerinde genel istihdam artışı %1,1 ile sınırlı kalmıştır. Bu da üçüncü sektörün araştırma kapsamında yer alan ülkelerde istihdama ve iş imkanı sağlanmasına önemli katkı sağladığını göstermektedir.
- Sivil toplum kuruluşlarının gelirlerinin %14,4'ünü bağışlardan, %50,3 gibi önemli bir miktarını sağladıkları servis ve hizmetlerin karşılığında aldıkları ücretlerden ve gelirlerinin %35'ini devlet desteklerinden sağladığı araştırma kapsamında tespit edilmiştir (Salamon, Sokolewski ve Haddock, 2017).

Araştırma kapsamında her ne kadar Türkiye yer almasa da Türkiye'de de sivil toplum ve üçüncü sektör her gün daha gelişmekte, ekonomi ve siyasette etkisini arttırmaktadır. Bununla birlikte yönetimin bir parçası haline gelerek insanların kamu yönetimine katılımında bir yol, araç haline gelmiştir. Bu bölümde yönetişimin unsuru olarak sivil toplum kuruluşları ele alınacaktır. Sivil toplum kuruluşlarını anlamak için öncelikle sivil toplum kavramı incelenecek sonrasında sivil toplum kuruluşlarının kavramsal çerçevesi, özellikleri, işlevleri ve Türkiye'deki gelişimi ve mevcut durumu incelenecektir.

2.1 Sivil Toplumun Kavramsal Çerçevesi

Sivil toplum kuruluşunun tam olarak ne olduğunu anlamak için öncelikle birlikte hareket etme ihtiyacı duyan insanların oluşturduğu "sivil toplum"dan bahsetmek gerekmektedir. Sivil toplum kavramının tanımı ve kapsamı konusunda literatürde konsensüs sağlanmış bir tanım bulunmamaktadır. Sivil toplum kavramı üzerine çalışma yapan entelektüeller yaşadıkları dönem ve mekana göre farklı tanımlamalar ve açıklamalar yapmış, içinde yaşadıkları toplumun tarihsel geçmişine, ekonomik, toplumsal, siyasi ve kültürel yapısına göre kavramı farklı şekillerde tartışmışlardır (Tuncel, 2011: 13).

Sivil toplum kavramının kökenleri Eski Yunan'a kadar gitmektedir. Aristotales'e (MÖ. 384-322) göre, sivil toplum, sivil ve politik olanın değil hak ile haksızlığın ayrıldığı bir toplumsal düzen olup, insanlar için en uygun düzendir (Acı, 2005: 18). Aristotales'e göre sivil toplum, toplumun en kurumsallaşmış yapısı olan devletin bir parçası olarak görmüş, bu noktada sivil toplum, devlet ve siyasal toplum ile benzer kabul edilmiştir (Özalp, 2008: 2; Tuncel, 2011: 15). 14. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan Rönesans ve devamındaki reform hareketleri ile toplum ve devlet ilişkisinde değişimler meydana gelmiştir. Özellikle yeni keşif hareketleri sonucunda Avrupa'ya akan hammadde ile zenginliğin kaynağı toprak sahibi olmaktan çıkıp ticaret yapan ve parayı elinde tutan tüccarlara geçmiştir. Bu noktada burjuva denen toplumsal grubun çıkması ve devletin dışında aktörlerin güç kazanması meydana gelmiştir, başka bir deyişle bugün anladığımız anlamda sivil toplumun ilk nüveleri ortaya çıkmıştır (Özalp, 2008: 2).

Aydınlanma felsefesinin de en temel konularından biri olan toplumun inşası ve devlet ile ilişkiler konusu sivil topluma ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle toplumun inşasına yönelik "toplum sözleşmesi" argümanı pek çok düşünür tarafından ele alınmıştır. 17. yüzyılda Thomas Hobbes, ünlü eseri Leviathan'da "*insan insanın kurdudur"* demiştir ve doğa durumu yani devlet öncesi durumu bir çatışma, kaos ortamı olarak ifade etmiştir. Bu düşünce en temelde insanın özünde kötü olduğu ve devletin olmadığı durumda insanların güvenlik ihtiyacına vurgu yapmaktadır. Bu noktada insanlar güvenliklerini sağlamak için hep birlikte üst bir otoriteye düzeni sağlamak adına yetki vermeleri gerektiği ifade etmiştir. Ancak bu üst otoriteyi gösteren ve kitabın ilk baskısındaki kapağında yer alan Leviathan figürü içinde insanlardan oluşan bir yapı olarak tasvir edilmişti. Hobbes'la birlikte devlet ve toplum birleşmiş ve devlet toplumla özleşerek tekli bir yapıya evrilmiştir (Heywood, 2014: 150). Bir diğer ünlü aydınlanma düşünürü olan Locke ise toplum sözleşmesini insanların en temel haklarından olan özel mülklerini birbirlerinden ve diğerlerinden korumak için bir üst otorite ile yapılacak bir sözleşme olarak ifade etmiştir. Locke'da Hobbes gibi güvenlik ve düzen ihtiyacı için insanların sınırlandırılması gerektiğini kabul etmiştir. Ancak Hobbes'tan farklı olarak Locke, doğa düzenindeki hakların tümden devri ve devletin mutlak otoritesi yerine doğa haklarının devlet ve sivil toplum tarafından düzenlenebilir olduğu bir sistem olduğunu ifade etmiştir. Başka bir deyişle devlet ve sivil toplum arasında bir denge durumundan bahsetmiştir. Bu durumun devamı için ise hem devlet hem de sivil toplum bu dengeyi sağlayan kurallara saygı duyması ve uyması gerektiğini vurgulamıştır (Hyden, 1997). Toplum sözleşmesi argümanını kullanan bir diğer önemli düşünür ise Jean-Jacques Rousseau'dur. Rousseau, Locke ve Hobbes'tan farklı olarak insanların doğa durumunda mutlu ve huzurlu olduğunu düşüncesi üzerine argümanını inşa etmiştir. İnsanların doğa durumuna ise yaptıkları bir toplum sözleşmesi ile ulaşabileceklerini, bunun da özel iradelerini, insanların ortak iyi ve

faydası anlamına gelen, "genel irade"ye dönüştürmeleri ile mümkün olacağını ifade etmiştir (Heywood, 2014).

Devlet ve sivil toplumun bir bütün olduğu monoteist devlet düşüncesinin aksine 18. yüzyılda artan ticaret ile burjuvazi güçlenmekte diğer tarafta devletler uzun süren savaşlar nedeniyle borçlanmaktaydı. Bu noktada burjuvazi güçlendikçe devletten bağımsız, hatta çeşitli durumlarda onun istek ve taleplerine karşı durmuş, bürokratik yapıyı kendi gelişimine engel olarak görmeye başlamıştır (Sarpaşan, 2006). Liberal düşünce ve onunla beraber burjuvazinin de gelişmesi ile devlet ve sivil toplum birbirinden ayrı yapılar haline gelmiş ve bu dönemle birlikte sivil toplumun devlete karşı kendini savunması meşru bir hale gelmiştir.

Sivil toplum kavramı Adam Ferguson tarafından 1767 yılında "Sivil Toplumun Tarihi Üzerine bir Deneme" adlı kitabında modern anlamda ilk kez kullanılmıştır (Gürel, 2009: 21). Mardin (1990) sivil toplum kavramı ile şehir adabı vurgusu yapıldığını ve sivil toplumdaki sivil ile vurguladığı şeyin şehir hayatı ile birlikte gelen hak ve yükümlülülükler olduğunu vurgulamıştır. Acı'ya göre modern anlamıyla sivil toplum kavramı, günümüzün sanayileşmiş toplumlarının, devlet kurumlarının dışında kendi kendini yönlendirmesi durumunu ifade etmektedir (2005: 19). Belge ise "sivil toplumu, devlet otoritesinin dışında bir şeyler yapma alışkanlığını edinmiş, devlete düşman olmayan ancak devletten olabildiğince bağımsız olan toplum" olarak tanımlamıştır (2003). Burada Belge, sivil toplumun bir alışkanlıklar silsilesi olduğunu ve bu sebeple Batı'da bu alışkanlıklar sonucu meydana gelen yapıya sivil toplum adı verildiği, benzer tarihsel süreçlerden geçmeyen toplumlarda bu tür bir yapının birdenbire ortaya çıkamayacağını belirtmiştir. Tuncel ise sivil toplumun gelişim sürecini dört aşama olarak açıklamıştır. İlk aşama sivil toplumun kendisini devlet veya kamusalla bir bütün olmaktan kurtarması ve özerklik kazanması, ikinci aşama bağımsız toplulukların kendilerini devlete karşı savunması ve meşruiyet kazanmaları, üçüncü aşama sivil toplumun içerdiği özgürlüğün toplumsal çatışmaların kaynağı olduğu ve bu çatışmaların devlet müdahalesi ile önlendiği aşama ve dördüncü aşama ise devlet müdahalesinin sivil toplumu ortadan kaldırabileceğinin düşünüldüğü ve bunun önlenmesi için özgür bir sivil toplumun oluşturulması gerekliliğinin savunulduğu aşamadır (Tuncel, 2011: 43). Ancak Tuncel Belge'den farklı olarak her toplumun bu aşamaları aynı süreç içerisinde geçirmesinin söz konusu olmadığı ve gelişim aşamalarının ve sıralamasının farklı toplumlara göre değişebileceğini savunmaktadır (Tuncel, 2011: 43). Diğer tarafta ise Çaha (1999: 73) Sivil Toplum, Aydınlar ve Demokrasi adlı eserinde, sivil toplumun faaliyetleri sınırlandırılmış olan, demokratik hukuk devletinde gelişebildiğini savunmaktadır. Bu noktada Çaha, "Toplumsal Farklılaşma", "Toplumsal Örgütlenme", "Gönüllü Birliktelik" gibi bazı niteliklere sahip olmadan sivil toplumun, sadece devletin gelişmesi ve sivil topluma alan açmasıyla gelişemeyeceğini vurgulamıştır.

Sonuç olarak, sivil toplumun hem felsefi anlamda hem de devlet-toplum ilişkileri çerçevesinde konumu zamanla değişmiştir. 18. yüzyılın başında burjuvanın eş anlamlısı olarak kullanılan sivil toplum, 19. yüzyılda devletin veya iktidarın karşısında olan bir halk inisiyatifi, sınıflar üstü bir güç, oluşum halini almıştır. Sivil toplum, şehir hayatı ve ticari faaliyetlerin geliştiği, çoğulcu bir yapıya sahip, merkezi siyasal iktidara karşısında ayrı bir alan olarak aracı görevi gören ve aile sınırları dışında gerçekleşen, bireylerin ve sosyal grupların kendi görüş ve değerlerini açık ve özgürce ifade edebildikleri alanı ifade etmeye başlamıştır (Sarıbay, 2000: 221; Aktaran Tuncel, 2011: 17). Kaya'ya (2008: 20) göre ise günümüzde, örgütlü ve devletle iç içe geçmiş, merkezi ve yerel yönetimlerle iş

birliği yapan oluşumlar haline gelmiştir. Bu da devlet ve sivil toplum arasındaki muğlak olan sınırı daha belirsiz hale getirmiş, sınırları belli olmayan ama ortak oldukları noktaların anlaşılabildiği bir yapı karşımıza çıkıyor.

2.2 Sivil Toplum Kuruluşu Kavramı ve Tanımı

Sivil toplum kuruluşları, toplumdaki çeşitli sorunları bağımsız olarak ele alıp kamuoyunu bilgilendirme ve aydınlatma görevi yapan, öneriler sunan her türlü birlik, sivil toplum örgütü (Sözlük, 2021) olarak tanımlanmaktadır. STK'lar toplum, çevre, temizlik, sağlık, eğitim gibi pek çok farklı alanda sorunların analizi ve çözümü için gönüllü olarak çalışmalar yapan ve bunları gerçekleştirirken kar amacı gütmeyen kurumlardır. Habermas'a (2015: 33) göre sosyal yaşamı ve kamusal alanı ilgilendiren sorunların analiz ve çözümü amacıyla yapılan tartışmaları bir birlik çatısı altına alan oluşumlar; vakıflar, kültür dernekleri, akademi, bağımsız medya, spor ve boş zaman dernekleri, tartışma kulüpleri, vatandaş forumları ve yurttaş inisiyatifleri, meslek odaları/birlikleri, siyasi partiler, sendikalar ve alternatif oluşumlar gibi devlet dışı gönüllü birliklerdir.

Sivil toplum kuruluşu kısaca devlet ve özel şirketlerin dışında kalan, kar amacı gütmeyen kuruluşlar olarak tanımlanabilir. Bunlara örnek olarak tüzel kişilik sahibi sendikalar, meslek odaları, dernekler, vakıflar, platformlar gibi oluşumları örnek verebiliriz. Ancak tüzel kişilik sahibi olmayan ve sivil toplum kuruluşu gibi hareket eden ve bazı tüzel kişiliğe sahip sivil toplum kuruluşlarından daha geniş imkan ve kapasiteye sahip pek çok insan topluluğu da mevcuttur. Örneğin aktivist gruplar, yardım organizasyonları, öğrenci grupları vb. bu noktada literatürde, STK'ların çeşitliliği ve ihtiva ettikleri farklı özellikler nedeniyle "kar amacı gütmeyen, devlet ve özel sektör dışında kalan kuruluşlar" tanımının belirsizlikler içerdiğini ve yeterli olmadığı yönünde görüşler mevcuttur. Örneğin kamu destekli sivil toplum kuruluşları bugün hukuken mevcuttur ya da sivil toplum kuruluşu olup kar amacı güden işletme sahibi olan oluşumlar vardır. Yine politik ajandası olan ve siyasi partilerle çalışan sivil toplum kuruluşları da vardır. Bundan dolayı, öncelikle söz konusu oluşumlara yönelik sağlıklı bir tanım yapabilmek için bu kuruluşları doğru ve mümkün oldukça kapsayıcı şekilde isimlendirme ihtiyacı mevcuttur.

Türkiye'de bu insan topluluklarını ifade etmek için yaygın olarak kullanılan terim sivil toplum kuruluşlarıdır. Ancak bu alandaki literatür incelendiğinde aynı anlama gelebilecek başka terimlerin de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu terimlerden en yaygın olarak kullanılanları şu şekilde sıralamak mümkündür: "Kar amacı gütmeyen kuruluşlar" (non–profit organizations – NPOs), "kar gütmeyen sektör" (non–profit sector – NPS), "üçüncü sektör" (third sector), "gönüllü kuruluşlar" (voluntary organizations), "özel gönüllü kuruluşlar" (private voluntary organizations – PVOs), "hükümet dışı kuruluşlar" (non–governmental organizations – NGOs), "kar için olmayan kuruluşlar" (not for profit organizations), "bağımsız sektör" (independent sector), "hayırsever yardım kuruluşları" (charitable organizations), "hayırsever kuruluşlar" (philanthropic organizations), "vergiden muaf kuruluşlar" (tax–exempt organizations), "sosyal hareketler" (social movements) (Uslu, 1999: 24). Bu şekilde farklı kullanımların olmasının en temeli sivil toplum kuruluşlarının ihtiva ettikleri özellikleri ve gündelik hayatta ifa ettikleri görevleri ile ilgilidir. Bu tez çalışmasında Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ile ilgili en sık kullanılan ve en kapsayıcı ifade olan STK (CSO) teriminin kullanımı tercih edilecektir.

2.2.1 Sivil Toplum Kuruluşlarının Özellikleri

Literatür incelemesinde görüldüğü üzere ortak uzlaşıya varılmış bir STK tanımı yoktur. Farklı sivil toplum kuruluşu tanımlarından yola çıkarak sivil toplum kuruluşlarının özelliklerini belirlemek mümkündür. STK kavramının özellikleri ile ilgili Akbal (2017) sivil toplum kuruluşlarının özelliklerini kapsayıcı şekilde aşağıdaki gibi sıralamıştır.

1. *"Sivil toplum kuruluşları devlet aygıtının bir parçası değildir.*
2. *Kar amacı gütmezler*
3. *Formel ya da informal olarak örgütlenebilirler.*
4. *Sivil toplum kuruluşları hangi siyasi görüşe sahip olunursa olsun, tüm insanların ortak ilkelerde buluşabilecekleri var sayımından hareket ederler.*
5. *Sivil toplum kuruluşları içsel hiyerarşi yoktur; yatay bir ilişki temelinde yapılanırlar.*
6. *Kendilerini yalnızca bir amaçla ya da bir sorunla sınırlarlar. Bunu tek sorunu ya da amacı aşan genel bir dünya görüşü ya da genel bir siyasi programla oluşturmaya çalışmazlar.*
7. *Siyasal partilerin aksine, sorunlar karşısında daha radikal, açık, net ve cesur tavır takınırlar. Bunun yanında siyasal iktidarı ele geçirmek amacını taşımazlar. Siyasal iktidarı dışarıdan etkileyerek, örgütsel çıkarı ya da görüşleri doğrultusunda kararlar alınmasını ve uygulamalar yapılmasını sağlamaya çalışırlar.*
8. *Sivil toplum kuruluşları devletin ortadan kalkmasını değil, müdahale alanlarının sınırlandırılmasını savunurlar. Etkili saydam ve hesap verilebilir bir devlet talebi söz konusudur.*
9. *Faaliyetlerinin icrasında ve katılımda "Diğer gamlık ve gönüllülük" esası hakimdir. Sivil toplum kuruluşlarına giren bireylerin gönüllü katılması, hiçbir baskıya maruz kalmaması, grup kimliğini özgürce ifade edebilmeleri gerekir. Diğer gamlık ise, aileniz ve yakın arkadaşlarınız için gönüllü olmanızın ötesinde bir kavramdır. Diğer gamlık dediğimiz şey belki de hiç göremeyeceğimiz insanlar için olarak yardım etmek için gönüllü olmayı içermektedir. Başka bir ifadeyle "bilinmeyene yardım etmektir"* (116-117).

Ancak belirtmekte fayda olduğunu düşündüğüm bir kaç önemli nokta bulunmaktadır. Bugün yukarıda belirtilen özelliklerin bir kısmını taşırken bir kısmını taşımayan ve hatta tam tersi şekilde özellikler barındıran STK'lar mevcuttur. Örneğin hükümetler veya siyasi partiler adına çalışan STK'lar ya da devleti ele geçirmeye teşebbüs eden ve kendini yıllarca STK olarak adlandıran ve toplumda da bu şekilde kabul gören pek çok oluşum mevcuttur. Bu noktada bu özellikleri idealize edilen özellikler olduğunu da vurgulamak gerekmektedir. Çünkü STK olarak hukuken kayıtlı olan ve tüzel kişiliğe sahip olan, yaptıkları faaliyetlerle STK gibi görünen ve bu özelliklerin pek çoğunu sağlasa bile özünde STK olmayan pek çok oluşum mevcuttur.

ABD'de STK'lar üzerine pek çok araştırma ve yayın yapan Lecter M. Salamon ise STK'ların özelliklerini Akbal'a göre daha farklı ve kısmen daha realistik şekilde tanımlamıştır. Salamon'a göre;

- *STK'lar gönüllü oluşumlardır. Genellikle STK'larda yönetim kurulu veya kurucular herhangi bir ücret almazlar ancak bazı STK'lar mali kapasitelerine göre çalışan istihdam*

edebilir ve onlara ücret ödeyebilir. Ama burada önemli olan STK'ların gönüllü kuruluşlar olduklarıdır.

- *Bir oluşumlardan STK olarak bahsedebilmek için öncelikle kurumsallaşmış olması gereğidir. Yani insanların genel geçer bir şekilde kısa süreliğine bir araya gelmesi durumunda bir STK'dan bahsedilemez.*
- *Bir oluşumun STK olarak tanımlana bilmesi için devletten bağımsız özel kişi olarak var olması gerekmektedir yani devlet tüzel kişiliğinin dışında bir oluşum olması gerekliliğidir. Ancak bu, STK'ların devletten maddi kaynak, destek, fon alamayacağı ya da destek alanların STK olmadığı anlamına gelmemektedir.*
- *Bir oluşumun STK olarak adlandırılabilmesi için elde ettiği gelirin yine kendi kuruluş amaçları doğrultusunda kullanılması gerekliliğidir. Yani STK'lar diğer özel işletme veya özel tüzel kişilerden farklı olarak elde ettiği geliri belirli kişiler arasında bölüştürmezler.*
- *Bir oluşumun STK olarak ifade edilebilmesi için bağımsız ve özgür olması bir diğer önemli özelliktir. Yani STK yönetimi ve üyeleri yapacakları faaliyetleri kendileri belirler ve uygularlar. Dışarıdan veya üçüncü kişi ve kurumlardan emir veya direktif almazlar.*
- *STK'lar refah devletinin görevleri arasında yer alan kamusal hizmetleri gerçekleştirmek amacıyla bir araya gelen organizasyonlardır (1999: 10-11).*

2.2.2 Sivil Toplum Kuruluşlarının İşlevleri

STK'lar bir grup insanın ortak bir amaç için bir araya gelerek bunu gerçekleştirmek adına çeşitli faaliyet ve eylemlerde bulunmasına imkan sağlayan hukuken geçerliliği bulunan oluşumlardır. Bu noktada STK'lar faaliyetlerini gerçekleştirdikleri ülke ve bölgelere göre farklı eylem araçları geliştirmektedir. Bu noktada bu araçlar aslında STK'ların işlevleri ile doğrudan bağlantılıdır. Ülkelerin politik, ekonomik, hukuki, sosyal şartlarına göre STK'lar çeşitli işlevler gösterebilirler. Bu işlevler;

1. Kamuoyu oluşturarak kişilerin taleplerini dile getirmek,
2. Çoğulcu demokratik bir toplum yapısının ve kültürünün oluşmasında etkin bir rol üstlenmek,
3. Devletin ve piyasanın dayatmalarına karşı bir tür denge unsuru olarak hareket etmek,
4. Kendi içlerinde yaptıkları tartışmalar, ürettikleri fikirler ve eylemler ile vatandaşların aktif ve katılımcı olmasını sağlamak (Talas, 2011: 393; Akbal, 2017: 117-118; Erözden, 2005: 15-16),
5. Tüm dünyayı etkileyen global sorunlara karşı devletlerin çeşitli nedenlerle aktif olarak atamadıkları adımları atmak (Akbal, 2017:118) literatürde STK'lar tarafından yerine getirildiği kabul edilmektedir.

2.3 Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi ve Mevcut Durumu

Bugün anladığımız haliyle sivil toplumun gelişimi tek bir şekilde oluşmamıştır. Dünyanın farklı yerlerinde farklı süreçlerle gelişen ve ortak noktaları olmakla birlikte farklı özellikleri ile öne çıkan sivil toplum yapıları görülmektedir. Modern anlamda kastedilen, batılı yani demokrasinin tam olarak hayata geçmesinin bir unsuru olan, sivil toplum anlayışına benzer bir sivil toplum algısı Türkiye'de 1990'larla birlikte güçlenmeye başlamıştır. Diğer tarafta bu anlayışında daha özünde yer alan ve toplumu bir arada tutan bir oluşum olarak sivil toplum düşüncesini ele alırsak, Türkiye ve öncesinde bu coğrafyada var olan devletlerde sivil toplum oluşumları çok eski zamanlara dek gitmektedir.

Akbal (2017: 131) vakıflar, ahi-lonca örgütlenmeleri ve tarikatlar modern öncesi zamanlarda bir tür "ön-sivil" toplum kuruluşu olarak düşünülebilir derken, Gülalp ise sivil toplum kuruluşundan anlaşılan devlet dışı oluşumlar olarak vakıflar, loncalar, tarikatlar ve dini cemaatlerin kabul edilebileceğini belirtmektedir (2002: 287). Demirkaya ise medeniyet tarihimizde kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde önemli görevler alan ve devlet geleneğimizde şimdiki sivil toplum örgütlenmelerinin yerine koyabileceğimiz vakıflar, loncalar, ahilik teşkilatı ve tekkeler gibi başarılı birçok teşekkülün varlığının bilinen bir tarihi gerçek olduğunu ifade etmektedir (2018: 23). Halil İnalcık'a göre ise vakıflar, İslam devletinin görevi olan toplumsal yaşamın emniyetini sağlama görevini devamlı ve düzenli olarak yerine getirme işlevini yerine getirmektedir (2006: 6).

Selçuklu ve Osmanlı başta olmak üzere tüm İslam coğrafyasında görülen sivil toplum oluşumlarının başında gelen vakıflar, kökeni İslam hukuku olan; toplumda hayır, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik eden toplumsal ve dini bir kurumdur (Köprülü, 1942: 1; Akbal, 2017: 130). Etimolojik olarak Arapça "*Vakf"* kelimesinden türeyen vakıf, durma, durdurma, hareketten alıkoyma, ayakta beklem, hapsetme, dinlendirme anlamlarına gelmektedir. Vakıf kelimesi Osmanlıca'da iki farklı anlamda kullanılmıştır. Bazen isim olduğu halde "vakfetmek" manasında kullanılmış bazen ise "vakfolunmuş" anlamında kullanılmıştır (Öztürk, 1983: 27). Hukuki olarak ise bir malı alınıp satılmaktan ebedi olarak alı koymak, Allah yolunda hapsetmek ve menfaatını tasadduk etmek; tamamıyla ve büsbütün tahsis etmek anlamlarına gelmektedir. Vakfı isim olarak, menafı'ı i'badullaha (yani yararı insanlara) aid olmak üzere tamamıyla haps olunan bir ayndır diye tarif etmekte mümkündür (Yazır, 1973: 17, Akt. Öztürk, 1983: 27). Köprülü'ye (1951: 699) göre ise "Vakıf menfaati insanlara ait olmak üzere ve bir zaman süresi ile tahdit edilmeksizin mülk bir malı temlik ve temellükten haps ve men eylemektir." Vakıf kelime anlamı TDK'da "Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmî bir yolla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para" olarak tanımlanmıştır. Mustafa Armağan ise vakfın anlamını "bir malı kendi mülkiyetinden çıkarıp faydalarını sonsuza dek bir hayır işine tahsis edip saklamak" olarak ifade etmiştir. Başka bir deyişle bir malın alım satımını durdurup, bu maldan sağlanabilecek çıkarları sonsuza kadar yoksulların ve muhtaçların hizmetlerine sunulması amacıyla devretmek anlamına gelmektedir (Aktaran Gürel, 2009: 47).

Anadolu Selçuklu Devleti'nden itibaren vakıf şeklinde örgütlenen sivil oluşumların, ekonomik ve sosyal yaşamda önemli görevler üstlendikleri görülmektedir. Vakıfların Osmanlı'nın kuruluşundan modernleşme hareketlerinin ortaya çıktığı dönemlere kadar da güçlenerek hem

fonksiyon, hem güç hem de sayı bakımından altın çağını yaşadığı söylenebilir (Özdemir, Başel, Şenocak, 2009: 180).

Osmanlı devletinde sivil toplum örgütleri, yerine getirdikleri işlev, Osmanlı Devleti'nde modern anlamda sivil toplum kuruluşu olup olmadığı gibi konularda pek çok çalışma ve yayın vardır. Özellikle Osmanlı'da devlet yapısı ve mülkiyet yapısı üzerinden modern anlamda sivil toplum olmadığını ifade edenler (Gülalp, 2002) olsa da 300 yıl boyunca dünyanın süper gücü olmak üzere 600 yıl boyunca var olan bir devletin, ki bugün anladığımız anlamda merkezi yapının olmadığı bir ortamda kamu hizmetlerinin sağlanması sadece devlet kurumları aracılığı ile sağlanması pek mümkün görünmemektedir (Demirkaya, 2018: 23). Özden'e göre ise Tanzimat öncesi dönemde yerel hizmetlerin vakıf, kadı müntesip gibi geleneksel kurum aracılığı ile yerine getirilmektedir (2016: 78). Demirkaya, Osmanlı Devleti'nde kamu hizmetlerinin yerelde sağlanması ve kurulu düzenin sağlanmasından sorumlu olan hisbe teşkilatını incelediği çalışmasında bazı kamu hizmetlerinin vakıflar tarafından yerine getirildiği ve bu şekilde şehirlerdeki bazı alt yapı ve sosyal hizmetlerin şer'i himaye altına alınarak usulsüz müdahalelerden korunduğunu belirtmiştir (2011: 307).

Kozan'a göre Osmanlı'da vakıflar toplumsal yaşamın neredeyse her alanında faaliyette bulunmuştur. Osmanlı'da vakıfların faaliyette bulunduğu alanlar;

- *"eğitim öğretim,*
- *sağlık,*
- *yol, köprü, kanal, kuyu, bent, çeşme, sebil, deniz feneri, kervansaraylar vs. gibi bayındırlık hizmetleri,*
- *şehirlerin aydınlatılması, su ihtiyacının karşılanması, park ve bahçelerin inşa edilmesi ve bakımı gibi beledi hizmetleri,*
- *camiler, aşevleri, misafirhane, imaretler inşa hizmetleri,*
- *iş kurmak isteyenlere borç sağlanması, yaşlıların bakımı, mahkumların ihtiyaçlarının karşılanması, kimsesiz çocuklara, öksüz ve yetimlere, gereksinim sahiplerine yardım edilmesi, düşmana esir düşenlerin fidyelerinin ödenerek kurtarılması, evlenecek kızlara çeyiz hazırlanması gibi sosyal yardımlaşma ve dayanışma"*dır (1994).

Demirkaya ise vakıfların tamamen gönüllülük esasına dayalı oluşumlar olarak hem Osmanlı topraklarında hem de dünyanın birçok yerinde eserler bıraktığını bu noktada Osmanlı Devleti'ndeki sivil toplum kuruluşlarının hem ulusal hem de uluslararası faaliyetlerde bulunduğunu ifade etmektedir (2018: 24). Bu noktada Osmanlı'da kurulan vakıflar ve kuruluş amaçları incelendiğinde bu vakıfların genel olarak günümüzdeki yardım ve dayanışma vakıflarına benzediğini söylemek mümkündür. Ancak yardım ve dayanışmanın ötesinde başka pek çok alanda faaliyet gösteren vakıflar hem yerel hem uluslararası seviyede sivil toplum görevi yerine getirmekte bu anlamda modern sivil toplum kuruluşları ile benzer işlevler ifa etmektedir.

Demirkaya'ya göre Osmanlı'daki bu kurumlar tarihsel olarak kamu hizmetlerinin sivil oluşumlar aracılığı ile yerine getirilmesi noktasında tecrübe sahibi olunduğunu göstermektedir (2018: 24). Buna örnek olarak verilebilecek en güzel oluşumlardan biri ise Osmanlı'da ve dönemin İslam ülkelerinde de örneklerine rastlanan para vakıflarıdır. Onbeşinci yüzyıldan itibaren Osmanlı

kaynaklarında nakit para ile de vakıf kurulduğuna ilişkin bilgilere rastlanmaktadır (Çizakça, 2019: 74). Fıkıh ve genel olarak Müslüman alimler tarafından tartışmalı olan nelerin vakfedileceği konusunda dönemin ihtiyaçlarına göre çözüm üretilmiş ve sadece taşınmaz malların değil menkul bir kıymet olarak paranında vakfedilebileceği kabul edilmiştir. Bu sayede bir sivil toplum oluşumu aracılığı ile toplumsal ekonominin desteklendiği görülmektedir. Sonuç olarak Osmanlı Devleti döneminde uzun yıllar boyunca toplumsal yapının gereklerine uygun olarak başarılı bir şekilde işleyen bir vakıf yapısı vardır. Ancak Osmanlı'nın son döneminde vakıfların gelirlerinin azalması ve eski yapılarının bozulması, (Demirkaya, 2011) bununla birlikte derneklerin ortaya çıkması ise yine dönemin değişen şartları ile ilgilidir.

Osmanlı'nın son zamanlarında vakıf, lonca vb. geleneksel sivil toplum oluşumlarının yanında ortaya çıkan bir diğer örgütlenme biçimi derneklerdir. Osmanlı'da ilk dernek, 1856 yılında, Müttefik devletleri hekimleri tarafından padişah I. Abdülmecid'in izniyle " İstanbul Tıp Derneği" adı ile kurulmuştur. İlk Türk-Müslüman derneği olan "Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye" yine padişah izniyle kurulmuştur (Akbal, 2017: 133). II. Meşrutiyetin ilanından sonra hızla artan dernek kurma hareketi toplumsal bir durum haline gelmiştir. Bunun en temel nedenlerinden biri 1909 tarihinde kabul edilen "Cemiyetler Kanunu"dur. 1901 tarihli Fransız Dernekler kanunundan esinlenerek hazırlanan kanun dernekler için hukuki bir meşruiyet sağlamıştır. Bununla birlikte bu kanunla beraber dernek kurmak için önden padişahtan veya hükümetten izin alma hükmü koyulmamıştır. Ancak derneklerin takibini yapabilmek adına kurulacak derneklerin isimlerini, amaçlarını, merkez adreslerini, kurucularının ve görevlilerinin isim ve adres bilgileri ile birlikte tüzüklerini hükümete teslim etme kuralı getirilmiştir. 1909 yılında Kanun–i Esasi'ye 120. madde'nin eklenmesiyle birlikte dernek kurma ve toplanma hakkının anayasal güvence altına alınmış ve hangi tür ve amaçtaki derneklerin kurulmasının yasaklandığı belirtilmiştir (Akbal, 2017: 133; Gürel, 2009: 51). 120. madde kapsamında yasalara ve ahlaka aykırı amaçlar, ülkenin bütünlüğünü bozma amacı, yönetim şeklini ve hükümeti değiştirme amacı güden; Osmanlı tebaası arasında ayrımcılık gözetecek faaliyetlerde bulunan örgütlerin kurulması yasadışı kabul edilmiştir. Aslında ülkenin bütünlüğünü bozacak her türlü oluşuma şüphe ile yaklaşılmış, bu noktada kurulan derneklere de şüphe ile yaklaşılarak kamu görevlilerinin herhangi bir derneğe üye olmaları yasaklanmıştır (Gürel, 2009: 51; Doğan, 2008).

1913 yılında İttihat ve Terakki Partisinin ülkenin yönetimini ele geçirmesiyle birlikte dernekler tekrar sıkı yönetim altına alınmıştır. Ancak diğer tarafta İttihat ve Terakki Partisi amaçları doğrultusunda çeşitli dernek ve oluşumların kurulmasını desteklemiştir. Örneğin, İttihat ve Terakki'nin ideolojisini destekleyen, ulusal ekonomi ve burjuva sınıfını oluşturmaya ve geliştirmeye yönelik olarak, gayrimüslimleri de dahil edecek şekilde, Müslüman Türklerin dernekler kurmasına izin vermiştir. Bu dönemde, STK'ların siyasi ve politik olarak hükümet üzerinde baskı oluşturma kapasitesinden bahsedilemeyeceği gibi hükümetin kendi ajandası kapsamında STK'ları kullandığı görülmektedir. I. Dünya savaşı döneminde ise bu süre boyunca İttihat ve Terakki Partisi'nin uyguladığı örgütlenme yasağı nedeniyle neredeyse hiçbir dernek kurulamamıştır. Savaşın ardından ise, siyasal otorite boşluğu nedeniyle gerek Türk ulusal mücadele hareketini destekleyenlerce gerek ayrılıkçılar tarafından pek çok dernek kurulmuştur (Akbal, 2017: 133; Gürel, 2009: 52).

Sivil Toplum Kuruluşlarının durumu cumhuriyetin kurulması ile birlikte tekrar gündem olmuş ve hızlıca düzenlenmesi gereken alanlardan biri olarak kabul edilmiştir. Özellikle Osmanlı'dan

Cumhuriyete devreden 26,768 vakıf ve pek çok cemiyetin hukuki statüsü ile ilgili çalışmalar yapılmıştır (Özdemir, Başel, Şenocak, 2009: 181). Bu kapsamda vakıfların yönetim ve denetimi 1924 yılında çıkarılan 429 sayılı yasa ile Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğüne geçirilmiştir (Gürel, 2009: 54). Bir diğer düzenleme ise 1926 yılında kabul edilen Medeni kanun ile yapılmıştır. Bu kanun ile derneklerin hukuki statüsü düzenlenmiş ve dönemine göre özgürlükçü sayılabilecek hükümler getirilmiştir. Ancak uzun yıllar süren savaşlardan pek çok hasar alarak çıkmış bir toplumun ve iç dış tehditlerle karşı karşıya kalan genç cumhuriyetin korunması için çıkarılan Takrir-i Sükûn yasası ve kurulan İstiklal Mahkemeleri sivil toplumun özgürce oluşmasını engellemiştir. Hatta bu dönemde var olan çeşitli sivil toplum kuruluşları kapatılarak tek parti yönetimi altında toplanmıştır (Akbal, 2017).

Çok partili hayata geçiş, tüm dünyada etkisini arttıran liberal ve sosyalist hareketler Türkiye'de de toplumsal hareketlerin artmasına ve sivil toplumun gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Özellikle 1961 anayasası ve o dönemde çıkarılan veya değişiklik yapılan pek çok kanun ile özgürlükler arttırılmıştır. Buna ek olarak ekonomide özel sektörün etkisinin artmasıyla sivil toplum daha da güçlenmeye başlamıştır. 1960 yılında 18.958 olan STK sayısı 1970'e gelindiğinde 42.170'e yükselmiştir (Aslan, Kaya, 2004: 219). Yine 1967'de Medeni Kanunun vakıflar ile ilgili hükümlerinde yapılan değişiklik sonucunda vakıfların vergi yükümlülüğünün kaldırılması, 1954 yılında sermayelerine el konularak kapatılan para vakıflarının anonim şirketlerin hisse senetleri üzerinden tekrar kurulmasının önünün açılması sonucunda bu dönemde pek çok yeni vakıf kurulmuştur (Gürel, 2009: 55; Çizakça, 2019: 79). Bu dönemde özellikle meslek kuruluşları, sendikalar, öğrenci grupları, kadın ve gençlik dernekleri kentlerde ortaya çıkan toplumsal hareketler üzerinde oldukça etkili olmuştur. 1970'li yıllara gelindiğinde her ne kadar devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkiler hem de toplumunun farklı kesimleri arasındaki ilişkiler gerilse ve yer yer çatışmaya dönse de bu dönemde STK'ların kapasitelerini arttırarak yönetimin daha katılımcı ve demokratik olmaya ittiği görülmektedir. 1980'lere gelindiğinde neoliberalizme olan güvenin sarsılmasıyla birlikte sivil toplum kuruluşlarına yönelimin artmasına neden olmuştur (Eryiğit, Sarıca, 2018: 66). Özellikle gönüllülük temelli ve örgütlü hareket eden insanların sayısı hem Türkiye'de hem de Dünya'da artmıştır. Ancak 12 Eylül 1980 öncesi dönemde çıkan olayları bastırmak amacıyla yasalaşan Dernekler Kanunu ile Türkiye'de örgütlenme hak ve özgürlüğü kısıtlanmıştır. Halk darbe ve sonrasındaki süreçte dernek vb. oluşumlardan çekinmiş onun yerine vakıflara yönelmiştir. Amaçları doğrultusunda dernek kurmak yerine vakıf kurmayı tercih etmiştir (Gürel, 2009: 55).

1990'lı yıllara geldiğimizde ise "Sivil Toplum" kavramı hem akademik hem de kamusal alanda daha çok dikkat çekmeye ve dile getirilmeye başladı. Buna neden olan çeşitli olaylar ve etkinliklerden bahsetmek gerekirse bunlardan ilki olarak 1992 yılında Rio'da düzenlenen Çevre ve Kalkınma Zirvesi'dir. Bu zirve ile sivil toplum kuruluşları açısından dikkat çekici olsa da Türkiye'de çok etki uyandırmamıştır. Ancak 1996 yılında Türkiye'de yapılmış olan BM Habitat II Zirvesi ise bu anlamda Türkiye'deki STK'lar açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Bu zirveye Dünya'nın farklı yerlerinden STK'lar ülkemize gelmiştir (İçduygu, Bikmen, Meydanoğlu, 2006: 7). Bu Habitat II'nin Türkiye'deki STK'lar için bir diğer önemi ise zirve öncesinde "Sivil Toplum Kuruluşları Bilgi Merkezi"nin kurulması ve devamında Zirve'den çıkan ortaklık vurgusu ve STK'lar için bu kavramın kabul edilmesini sağlamasıdır. Bu konferans ile STK'lar hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler tarafından daha ciddi bir muhatap alınmaya başlaması da bir diğer önemli çıktıdır (Gümüş,

2004: 15; Tosun, 2007: 7). Sivil toplum kuruluşlarına ilişkin farkındalığın artmasındaki bir diğer önemli olay ise 1999 Marmara Depremi sonrasındaki süreçte STK'ların aktif rolü ve insanların ihtiyaçlarını hızlıca gidermeyi başarmalarıdır. Yine 2001'de Türkiye'nin AB üyelik süreci kapsamında kabul ettiği Kopenhag Kriterleri ve devamında gelen reform süreci, devletin demokratikleşmeye yönelik adımları, sivil toplum üzerindeki 1980'den beri var olan baskıların büyük oranda kaldırılması, sivil toplumun önünün açılması ve maddi olarak desteklenmesi sivil topluma ilişkin farkındalığın artmasında etkili olmuştur (İçduygu, Bikmen, Meydanoğlu, 2006: 7).

2000'li yılların ortasında yürütülen ve yerelde sivil toplumun gelişmesi adına yapılan Yerel Gündem 21 projeleri ve kent konseylerinin kurulması önemli gelişmelerden bir diğeridir. Belediye Kanunu ve Kent Konseyi Yönetmeliği ile yasal statüsü oluşturulan kent konseyleri tüm Türkiye'de uygulanmaya başlanmıştır. Bu düzenleme ile farklı toplumsal kesimlerden ve kamu kurumlarından kişilerin katılımı ile yönetişim odaklı bir yönetimin sağlanması amaçlanmıştır. Yine 2008 yılında kabul edilen Vakıflar Kanunu'da STK'lara ilişkin önemli reformlardan biridir. Bu düzenleme ile eskiden kişilerin vakıf kurmalarını kısıtlayan düzenlemelerin kaldırılması ve vakıfların mal alım satımlarında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden izin alma zorunluluğunun kaldırılması önemli değişimlerdir. Yine vakıfların, uluslararası etkinlikler gerçekleştirebilmesi, paydaşlıklar kurabilmesi, yurt dışında şube ve temsilcilikler açması, yurt dışında kurulmuş birliklere üye olmasının önü açılmıştır.

Türkiye'de sivil toplum ile ilgili önemli gelişmelerden bir tanesi de 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ve Cumhurbaşkanlığı sistemidir. Bu sistem ile kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında yönetişimci bir anlayış ile iş birliği geliştirilmesi; sivil toplum bilincinin kazanılması ve sivil topluma yönelik farkındalığın artması daha önemli bir hale gelmiştir (Demirkaya, 2018: 32). Bu noktada Cumhurbaşkanlığı sistemine uygun kurumların oluşturulması ve bu kurumların özel sektör ve sivil toplum ile uyumlu çalışmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Yine bu kapsamda gelişen teknolojileri kullanarak dijitalleşme çalışmaları son dönemde Türkiye'de sivil toplum alt yapısına yönelik önemli gelişmelerden biridir.

2.3.1 Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının Kamu Kurumlarıyla İlişkileri

1980li yıllardan itibaren öne çıkan "iyi yönetişim" kavramı; yönetişimin ilkelerinin devletin idare ve denetiminde etkin olduğu, temsil ve katılımcı bir sivil toplumun olduğu, hukukun üstünlüğünün merkeze konduğu, yerinden yönetimin güçlendiği, yönetimde şeffaflık ve hesap vermenin ilkesel olarak kabul edildiği, dünyadaki teknolojik gelişmelere ayak uyduran, rekabet ve piyasa ekonomisi ile uyumlu bir siyasal ve ekonomik düzen olarak tanımlanmaktadır. Yeni bir yönetim modeli olarak kabul edilen "iyi yönetişim", özel girişimciliğin güçlendirilmesini destekleyen ve devletin etkisini minimize eden yeni idare anlayışını ifade etmektedir. Geleneksel kamu yönetimi anlayışından vatandaş odaklı yeni kamu yönetimi anlayışına geçiş ile beraber katılımın ön plana çıktığı, vatandaş taleplerinin kamu yönetiminde etkili olduğu yeni bir sisteme geçiş söz konusudur. Bu noktada katılımcılık ilkesi ile özdeşleşen sivil toplum kuruluşları devlet ile vatandaş arasında müzakereci konumunda bulunmaktadır. Tarihimizde şehir idaresinde kamu hizmetlerinin

sağlanmasında dönemin belediye teşkilatlarının yanında onlarla iş birliği içerisinde sivil toplum kuruluşları tarafından kamu hizmetleri sağlandığını gösteren pek çok çalışma mevcuttur. Günümüzde de varlıklarını sürdüren vakıflar, özellikle Osmanlı Döneminde devlet ve kamu kurumlarıyla yakın temas içerisinde olmuştur (Demirkaya, 2011).

Günümüzde Türkiye'de devlet ve STK ilişkisi hala daha tam olarak gelişmemiştir ancak son yıllarda yapılan hukuki, ekonomik değişimlerle gelişim süreci içerisine girmiştir (İçduygu, Meydanoğlu, Sert, 2011). Ülkemiz batılı ülkelerde 1970'lerden itibaren yaşanan sosyal ve toplumsal değişimleri bugün yeni yaşamaktadır. Türkiye'de devlet STK ilişkilerin tam olarak gelişmemesinin en temel nedeni Türkiye'de hala daha tam olarak güçlü bir sosyal refah devletinin olmayışı yatmaktadır. Her şeyden önce devletin STK'ları teşvik etmesi ve bu kurumların etkin bir şekilde faaliyetlerde bulunmasına zemin oluşturacak hukuki düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (Özdemir, Başel, Şenocak, 2009: 183).

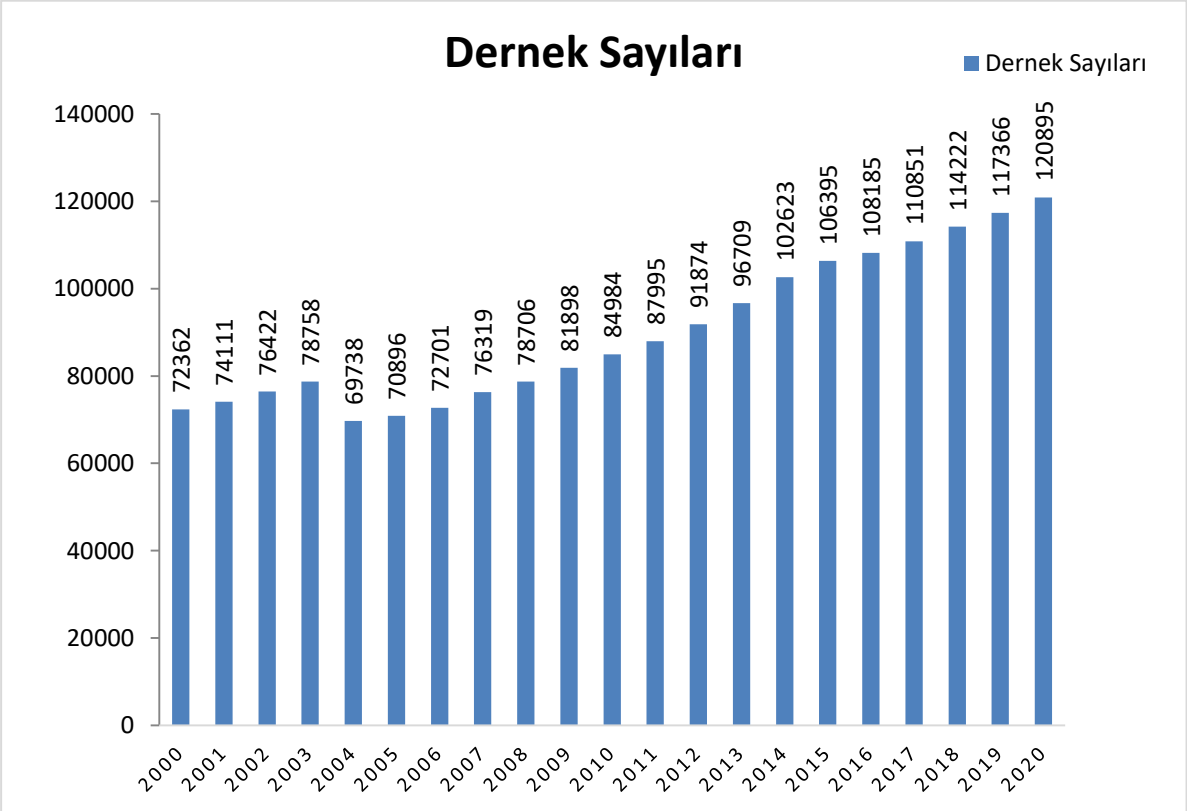
STEP I Raporunun sivil toplum devlet diyaloğuna ilişkin bölümde belirtildiği üzere "*2002'den bu yana AB üyelik süreci ile beraber devletin STK'larla diyalogunu hem nitelik hem de nicelik açısından artırdığı gözlemlenmektedir. Örneğin 2003'de Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı kurulmuş, bu alanda çalışan STK'lar ile devlet yetkilileri aynı masa etrafında toplanmıştır."* (İçduygu, Bikmen, Meydanoğlu, 2006: 75). Sivil Toplum Kuruluşları ve kamu kurumlarının arasındaki ilişkinin gelişmesinde bakanlıklar, AB, konsolosluklar vb. kuruluşlarca projeler aracılığı ile iş birliğinin teşvikinin yeri yadsınamaz. Ayrıca kamu kurumları aracılığı ile düzenlenen etkinlik, toplantı, çalıştay, fuar gibi organizasyonlar STK'lar ve kamu kurumları arasındaki teması arttırmaktadır. İçişleri Bakanlığına bağlı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, STK'ların denetimlerini yapan kuruluş olarak faaliyetini sürdürmektedir. Valilik teşkilatların de her ilde il müdürlüklerince STK'lar ile temas halinde bulunmaktadır. Yerel yönetimler Sivil Toplum Kuruluşları Şube Müdürlükleri, Daire Başkanlıkları kurarak STK'lar ile ilişkilerini yönetmektedir. Özellikle yerel yönetimlerde Sivil Toplum Kuruluşları birimleri Türkiye'de oldukça yeni bir yapılanmadır. Bu birimler aracılığı ile yerel yönetimler STK'lar ile ilişkilerini geliştirmek, STK'ların kurumsal kapasitelerini geliştirmek adına faaliyetler gerçekleştirmektedir. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Sivil Toplum Kuruluşları Şube Müdürlüğü bu alandaki örneklerden biri olmasına karşın Türkiye genelinde yerel yönetimlerin kendi bölgelerinde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ile ibirliği geliştirme adına kurumsal çalışmaları çok yaygın değildir.

2.3.2 Sivil Toplum Kuruluşlarının Toplumsal Temsili

Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının toplumla ilişkisini ele almak için öncelikle STK'ların toplumdaki yansımalarını incelemek gerekmektedir. Başka bir deyişle STK sayıları, STK'ların üye sayıları, STK'ların faaliyet alanları ve bu faaliyet alanlarına göre STK sayıları ve oranları, derneklerin ve vakıfların bölgelere göre dağılımı, derneklerin geliştirilen DERBİS sistemini kullanma oranları gibi değişkenler üzerinden yorumlanması gereklidir. Bu bölümde bu değişkenlere ilişkin güncel datalar paylaşılacak ve Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Toplumla ilişkisi üzerine analizler yapılacaktır.

Bu noktada ilk bakmamız gereken data STK sayılarının yıllar içindeki değişimi olacaktır. Gelişmiş demokrasilerde, sivil toplum aktif ve üretken olup kişi başına düşen STK sayısı daha yüksektir.

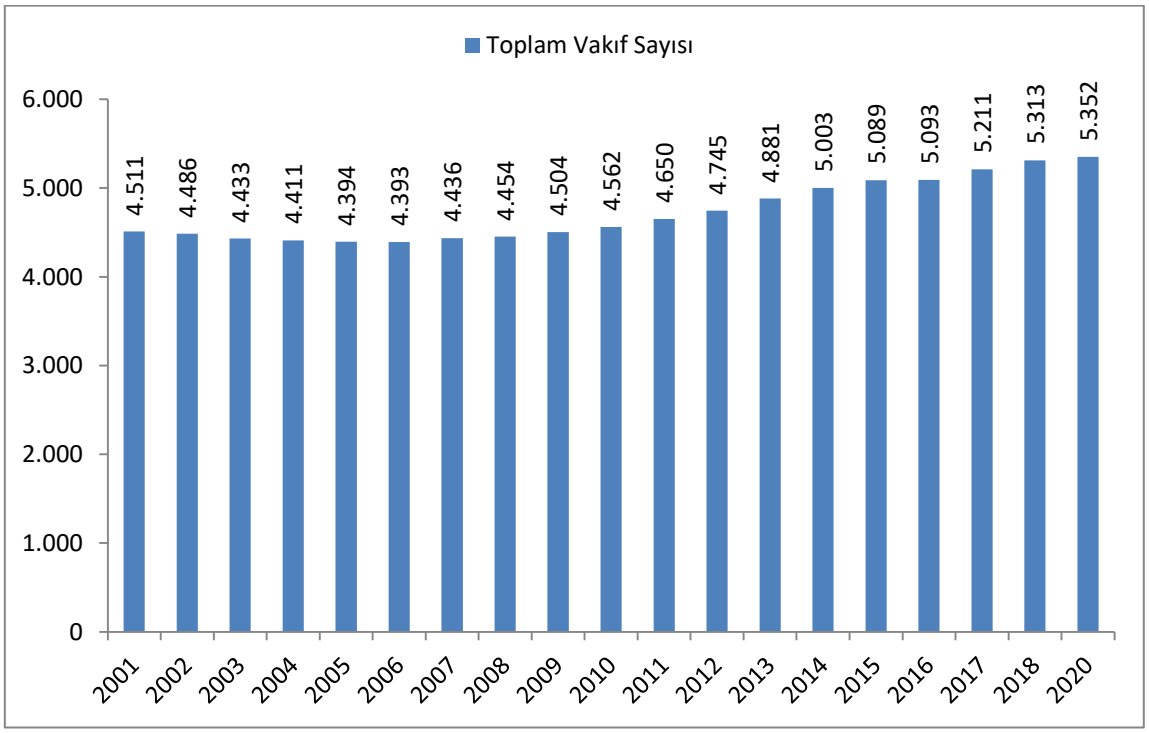
2000 yılı öncesinde Türkiye'de derneklerin durumuna ilişkin Yaşama Dair Vakfı (YADA) tarafından detaylı bir çalışma yapılmıştır. "Türkiye'de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil toplum kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında 2015 yılında yayınladıkları rapora göre Türkiye'de 1946-1950 yılları arasındaki dernek sayısı 2.171 iken 1960 yılında 18.958'e, 1968 yılında 36.286'ya, 1970 yılında 42.170'e, 1972 yılında ise 45 bine çıkmıştır. 1972 ve devamındaki toplumsal olaylar ve sıkıyönetim nedeniyle Türkiye'deki dernek sayısı 1980 yılında 18.000'e düşmüştür. 1980 darbesi öncesinde Türkiye'deki 38.254 STK varken 1980 darbesi ile birlikte 20 binden fazla STK darbe yönetimi tarafından kapatılmıştır. 1994'te dernek sayısı tekrardan yükselerek 61.034'e çıkmıştır (YADA, 2015: 49). DERBİS sisteminde yer alan verilere göre Türkiye'de var olan Faal Dernek Sayısı 2000 yılında 72.362 iken 2020 yılında ise 120.895'tür (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020). 2020 yılındaki rakamlara göre ise sendika sayısı toplamda 590'dir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020a).

Şekil 3. Yıllara Göre Faal Dernek Sayılar

Kaynak: (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020)

Bir diğer STK türü olan vakıflara ilişkin maalesef bu şekilde toplu bir veriye rastlanımamış olup dijitalleşme ile birlikte son yirmi yılın verilerine ulaşılabilmiştir. 2000 yılı itibariyle yeni vakıf sayısı 4511 iken son 20 yılda bu sayı %20 oranında artmış ve 2020 itibariyle yeni vakıf sayısı[2] 5352 olmuştur. (Vakıflar Gnel Müdürlüğü,2020) Yine 2020 yılı verilerine göre ülkemizde 5796 vakıf olup bunlardan 255 tanesi Mülhak vakıf, 167 tanesi Cemaat Vakfı, 1 tanesi Esnaf vakfı, 21 tanesi Yurtdışında kurulmuş olan vakıfların Türkiye temsilcilikleri ve 5352 tanesi ise yeni vakıftır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2020).

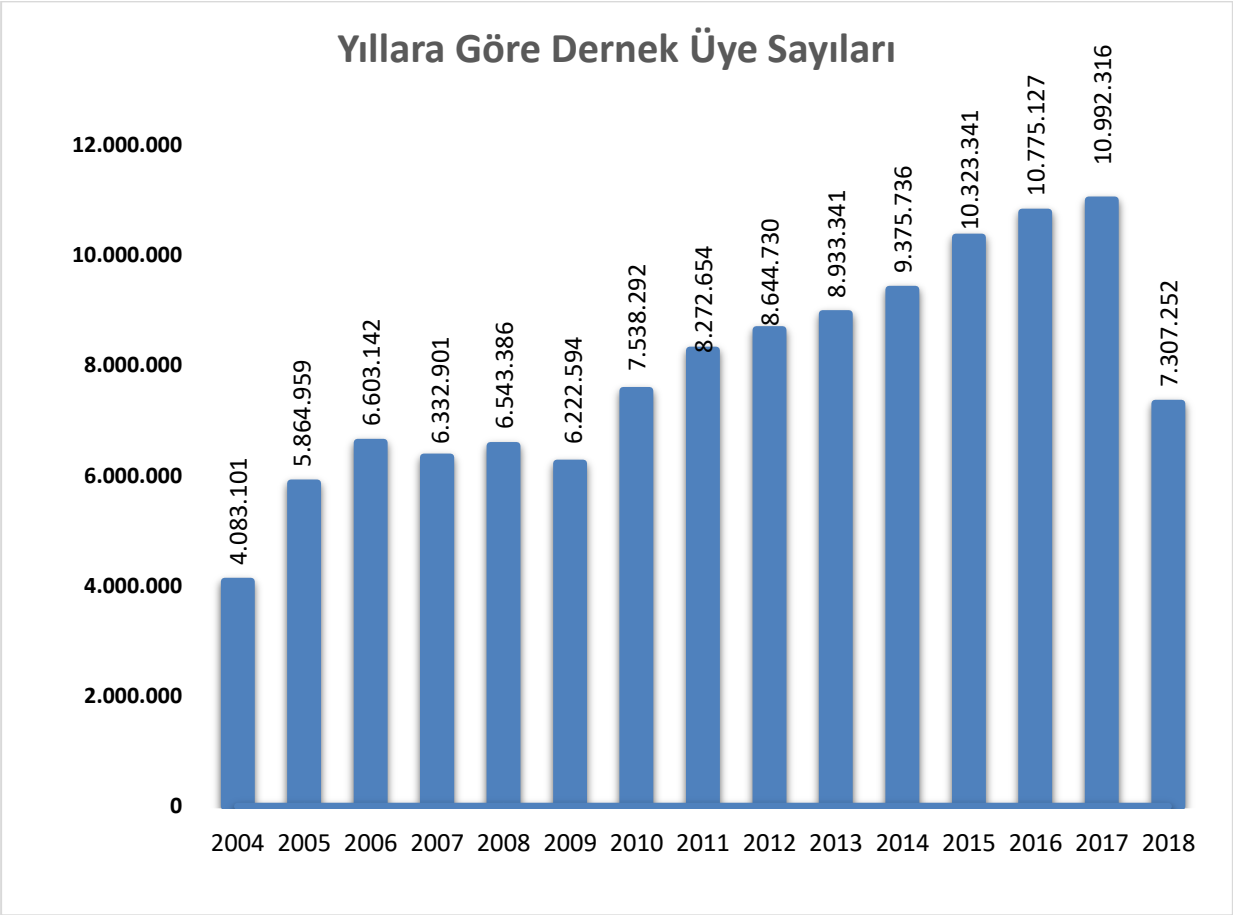

Şekil 4. Yeni Vakıfların 2001-2020 Yılları Arası Sayıları

Kaynak: (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2021)

Sivil toplum kuruluşlarının toplumsal temsiline ilişkin bir diğer önemli data ise STK'ların yıllara göre üye sayılarıdır. Derneklerin üye sayılarına ilişkin datalar 2019 yılına kadar dernekler genel müdürlüğünün sitesinde mevcut olmasına rağmen 2020 yılı itibariyle bu data kaldırılmıştır. Yine aynı şekilde dijital ortamda derneklere yönelik üye sayılarına ilişkin bulunan son data 2018 yılına aittir.

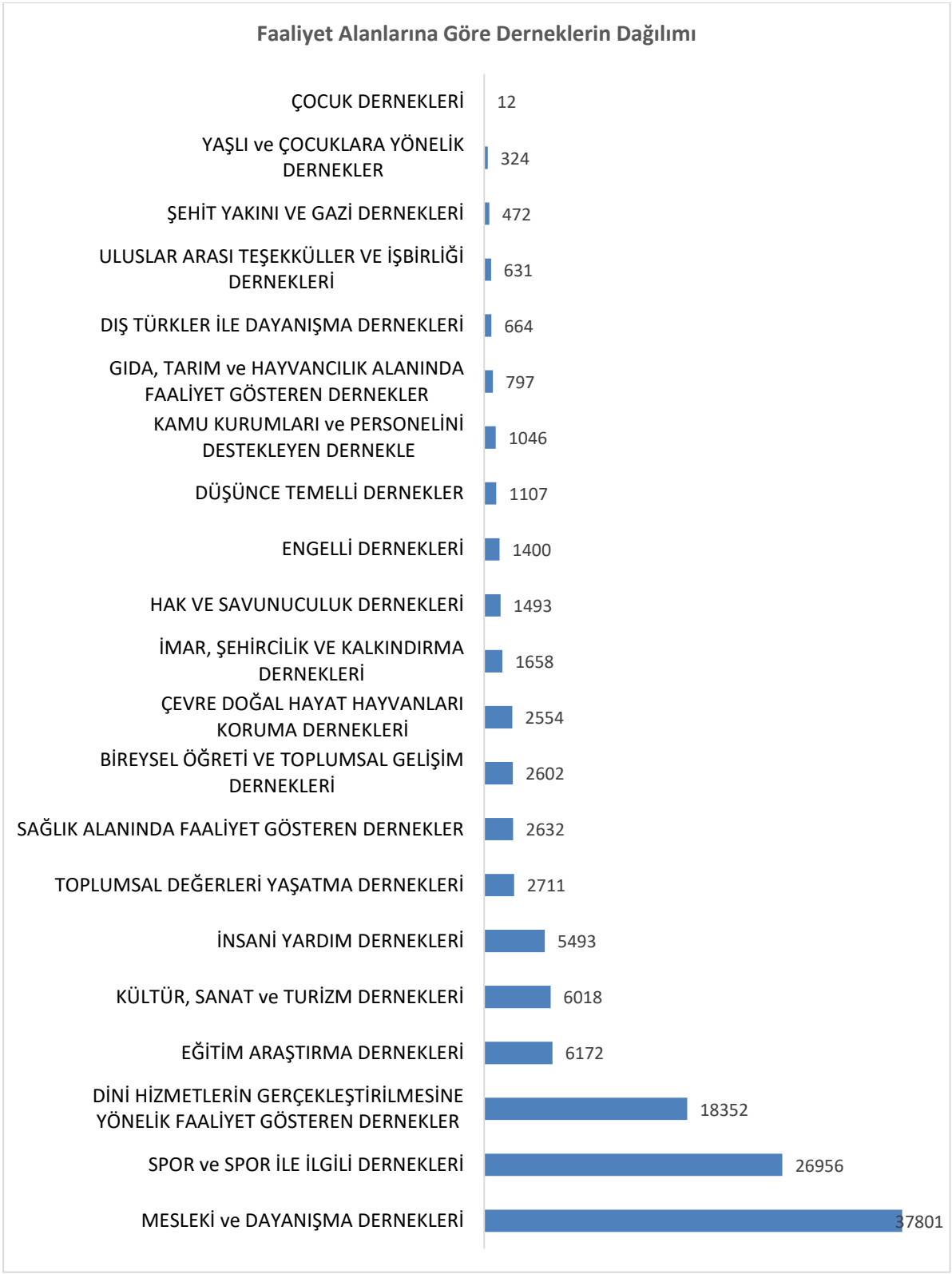
[2] Yeni Vakıf: Mülga 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıfları ifade etmektedir. Yani Osmanlı'dan Cumhuriyete devrolan değil 743 sayılı mülga Türk Medeni Kanunu ve sonrasında kurulan vakıfları ifade etmektedir.

Şekil 5. Yıllara Göre Derneklerin Üye Sayısı

Kaynak: (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2019)

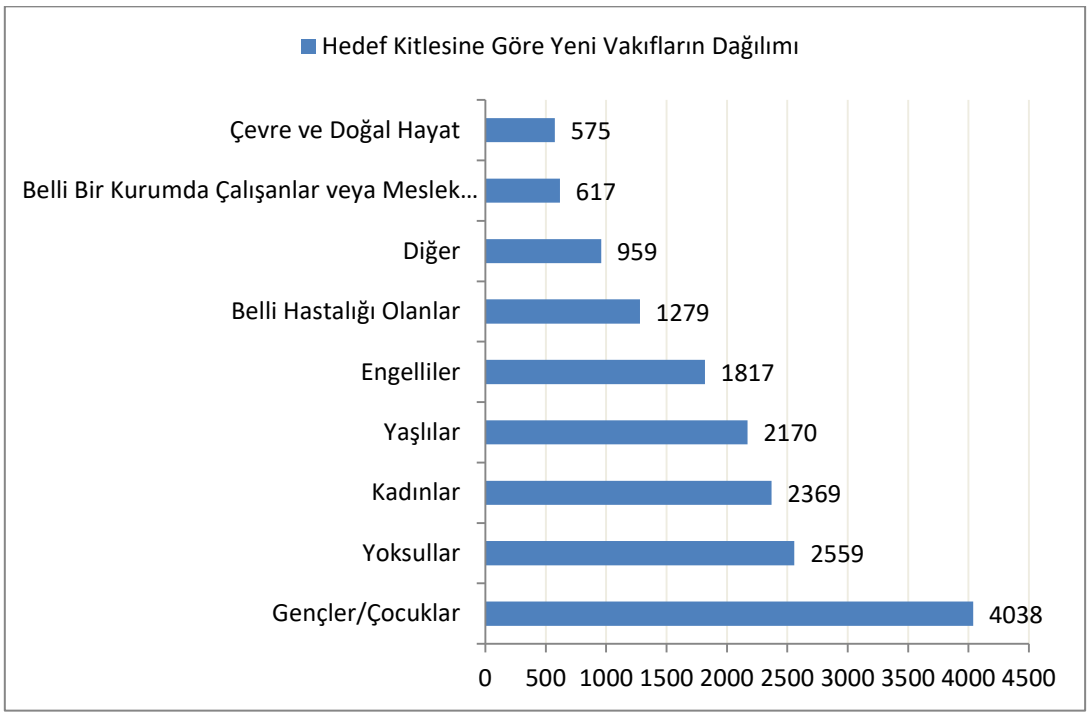
Burada da görüldüğü üzere 2017 yılı sonrasında derneklere üye olan kişi sayısında çok keskin bir azalma söz konusudur. Bunun en temel nedeni 2016 yılında olan darbe denemesi sonrasında insanların derneklere ve özellikle dini oluşumlara olan güveninin azalmasıdır. Ancak bundan önceki süreçte toplumda hızla sivil toplum kuruluşlarına karşı artan bir ilgi göze çarpmaktadır. Bu da 80 milyon nüfusu olan bir ülkede 10 milyondan fazla dernek üyesi kişinin bulunması Türkiye'nin demokratikleşmesi yolunda önemli adımlar attığının göstergesidir. Bununla birlikte Türkiye'de derneklere ait data sisteminin güncellenmesi ve derneklerin çoğu üyesinin aslında aktif olarak o dernek üyesi olmadığının anlaşılması nedeniyle sistemden çıkarılması da bu hızlı düşüşün bir diğer nedenidir.

Şekil 6. Faaliyet Alanlarına Göre Derneklerin Dağılımı

Kaynak: (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020b)

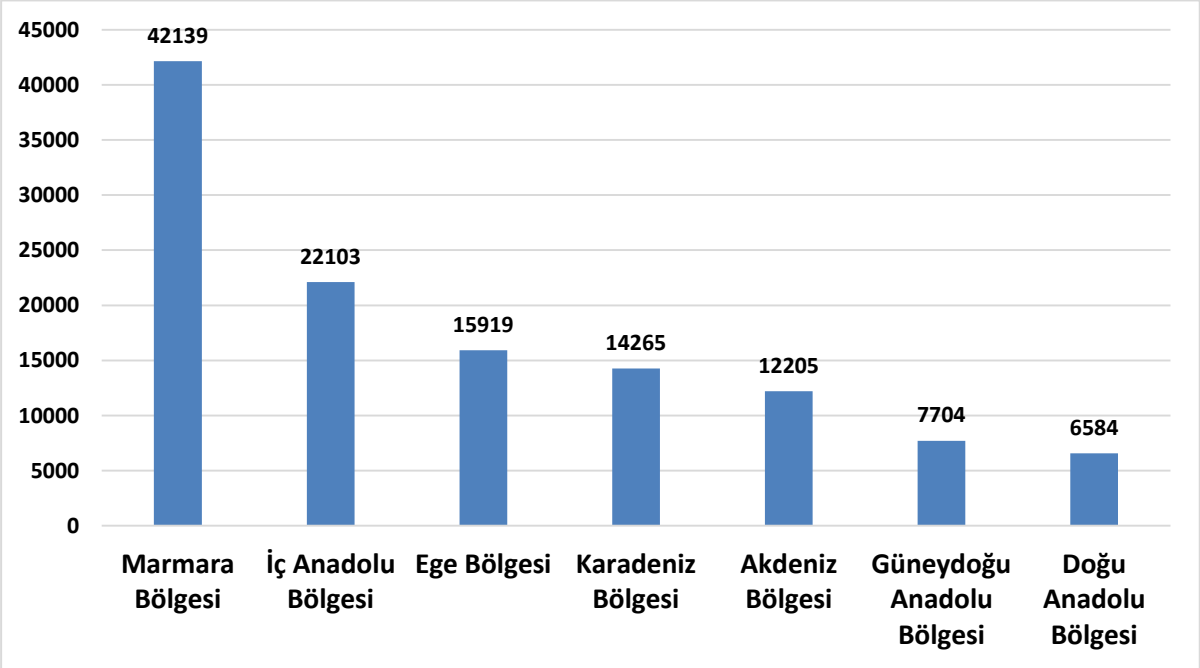
Faaliyet alanlarına göre dernekler incelendiğinde mesleki ve dayanışma (%31,27) ile en yaygın dernek grubudur, spor ile ilgili (%22,29), dini hizmetler ile ilgili faaliyet gösteren dernekler (%15,18), eğitim araştırma (%5,10), kültür, sanat ve turizm (%4,98), insani yardım dernekleri (%4,55) ile takip etmektedir. Bu derneklerin yanı sıra toplumsal değerleri yaşatma (%2,24), sağlık (%2,18), bireysel öğreti ve toplumsal gelişim(%2,15), çevre doğal hayat hayvanları koruma(%2,11), imar, şehircilik ve kalkındırma (%1,37), hak ve savunuculuk (%1,24), engelli (%1,16), düşünce temelli (%0,92), kamu kurumları ve personelini destekleyen dernekler (%0,86), gıda, tarım ve hayvancılık (%0,66), Dış Türkler ile dayanışma (%0,55), uluslararası teşekküller ve iş birliği (%0,52), şehit yakını ve gazi (%0,39), yaşlı ve çocuk (%0,27), çocuk (%0,01) alanlarında faaliyet gösteren dernekler de bulunmaktadır (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020b).

Şekil 7. Hedef Kitlesine Göre Yeni Vakıfların Dağılımı

Kaynak: (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2021)

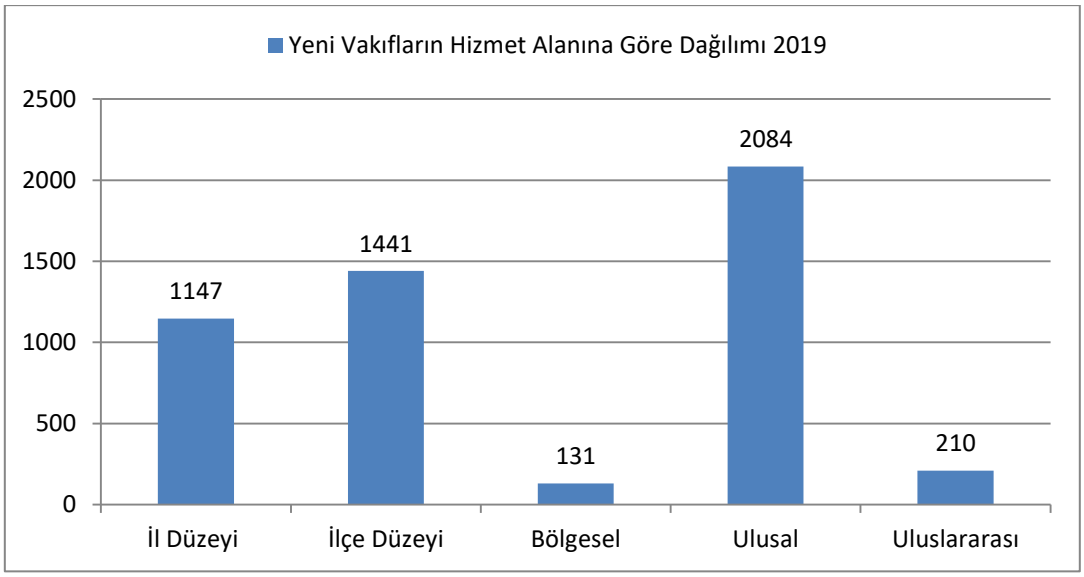
Faaliyet alanlarına göre yeni vakıflar incelendiğinde neredeyse her 5 vakıftan 4'ünün özellikle gençler ve çocuklar üzerine bir şekilde çalışma yaptığı anlaşılmaktadır. Bu noktada özellikle son yıllarda öne çıkan gençlik vakıflarının ve vakıf üniversitelerinin etkisi olduğu bilinmektedir. Yine yardım vakıflarında verilen burs ve vakıf senetlerinde belirtilen amaçları gerçekleştirme noktasında gençler ve çocuklara temasın önünün açılması önemli bir etkendir.

Şekil 8. Bölgelere Göre Dernek Sayısı

Kaynak: (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020c)

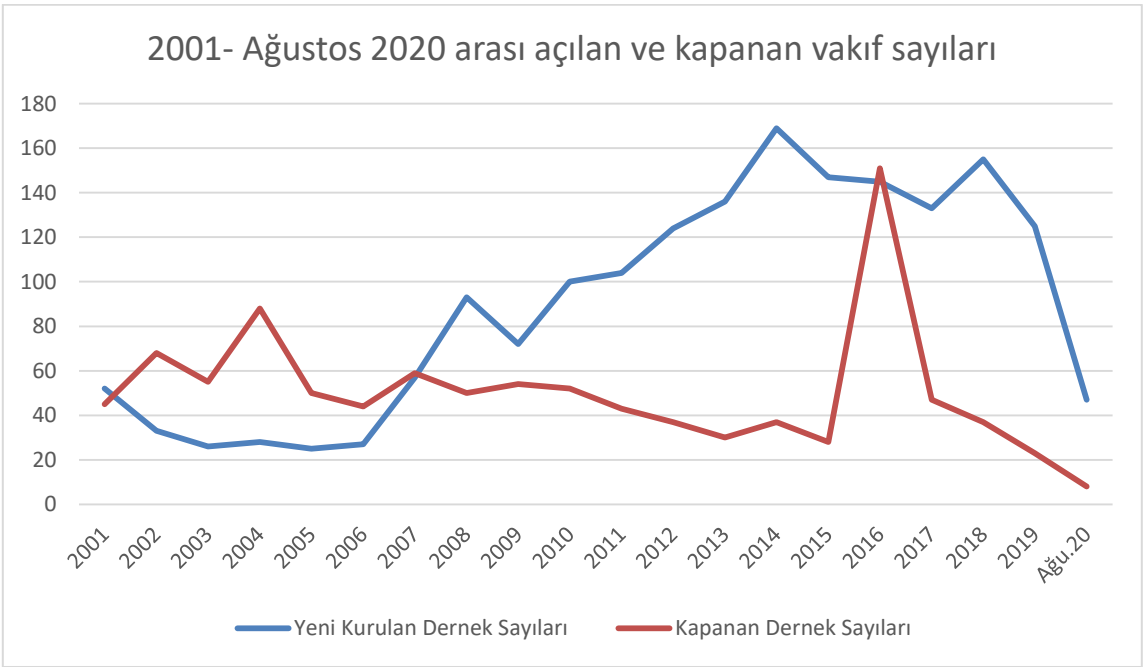
Derneklerin bölgelere göre dağılımı incelendiğinde derneklerin %34,85'i Marmara Bölgesi'nde, %18,28'i İç Anadolu Bölgesi'nde, %13,17'si Ege Bölgesi'nde, %11,80'si Karadeniz Bölgesi'nde, %10,09'u Akdeniz Bölgesi'nde, %6,37'sı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, %5,44'ü Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020c).

Şekil 9. Yeni Vakıfların Hizmet Alanına Göre Dağılımı (2019)

Kaynak: (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2021)

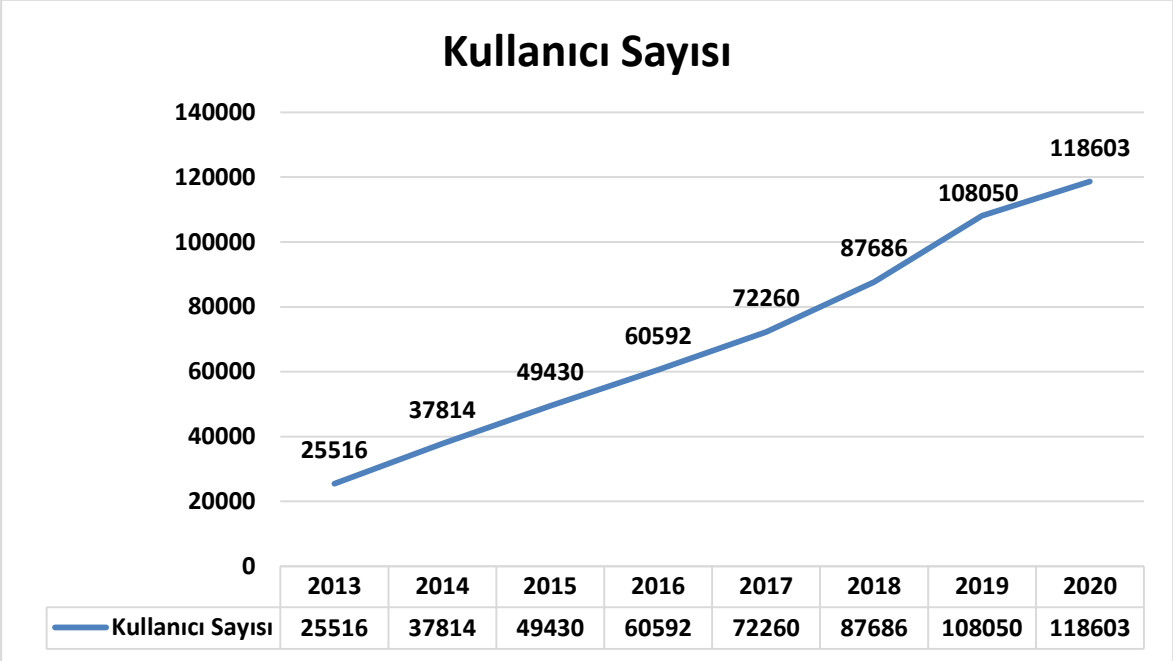
Vakıflarda ise doğrudan bölge bölge sayısal veriye ulaşılamamakta olup vakıflar genel müdürlüğü tarafından vakıfların faaliyet alanlarına ilişkin bilgi verilmektedir. Bu kapsamda aktif ve faaliyetlerine devam eden vakıfların yarısından fazlasını ulusal seviyede faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir.

Şekil 10. 2001-2020 Yılları Arası Kurulan Vakıflar

Kaynak: (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2021)

2001-2020 yılları arasında kurulan yeni vakıflar ve kapanan vakıfların sayıları incelendiğinde 2007 yılından itibaren kurulan vakıf sayılarında hızlı bir artış olduğu görülmektedir. Kapanan vakıf sayılarında ise 2016 yılında gerçekleşen hain darbe teşebbüsünden sonra terör ile ilişkisi olan vakıflar kapatıldığı veya kapandığı için ani bir yükseliş olmuştur ancak genel olarak ülkemizde vatandaşların vakıflara ilgisinin arttığı sonucu görülmektedir. Açılan kapanan derneklere ilişkin karşılaştırmalı bir veriye rastlanılmamıştır.

Şekil 11. DERBİS Sistemi Kullanıcı Sayısı

Kaynak: (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020d)

DERBİS sistemi de yine şeffaflık ve STK'lar ile toplum arasındaki ilişkinin takibi açısından önemlidir. Bu noktada her geçen yıl kullanıcı sayısının artması ilişkinin gelişmesi anlamında önemli bir veri kaynağıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Vakıf Bilgi Yönetim Sistemi kullanıcı sayısına dair bir istatistiki bilgi bulunmamaktadır.

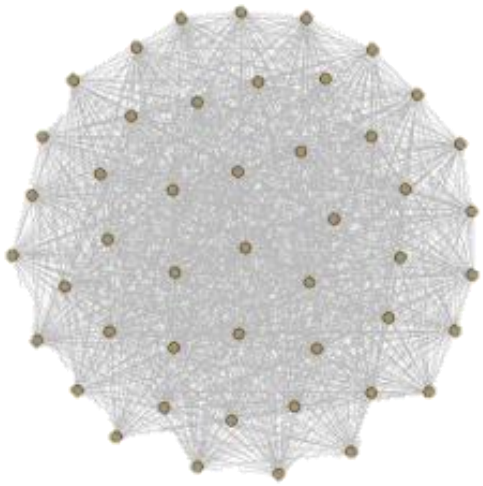
3. SOSYAL AĞ KURAMI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE STK AĞLARI

3.1 Sosyal Ağ Kuramı ve Unsurları

Ağ bilimi (Network Science) "sosyal ağlar, iletişim ağları, biyolojik ağlar, kimyasal etkileşim ağları" vb. ağlar modellemek ve araştırmak için ele alan akademik çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır (Tunalı, 2016: 2). Bu bağlamda düşünüldüğünde sosyal ağ kuramı çeşitli araştırmalar ve farklı disiplinler tarafından kullanılmaktadır. İnsanın var oluşu ile başlayan iletişim sosyal ağların temelini oluşturmaktadır. Literatür incelendiğinde sosyal ağ kuramı çalışmalarına bireyin öne çıktığı dönem olan 1930'lu yıllarda sosyometri çalışmalarında rastlanmıştır. Sosyometrinin yanında klasik sosyolojide de kuramın temel fikirlerine rastlanmaktadır (Ağcasulu, 2019: 1948).

Georg Simmel ve Émile Durkheim sosyal ağ analizi araştırmalarının merkezinde yer alan önemli sosyologlardandır. 20. yy yönetim biliminde ve genel olarak sosyal bilimlerde değişimin başladığı, insan merkezli yaklaşımların geliştiği bir dönemdir. Bu dönemde bireyin merkeze alınması ile beraber kişiler arası ilişkiler ve geniş ölçekte, uluslararası boyutta ilişiklerin sosyal ağ kuramı ile incelenmeye başladığı dönemdir. John Arundel Barnes sosyal bilimlerde sosyal ağ kuramını sistematik olarak kullanmaya başlamıştır (Çelik, 2019: 240).

Çelik (2019: 242) sosyal ağ kavramını, tanımlarken "düğümler" benzetmesini kullanmıştır. Düğümler farklı ilişki türlerini ifade etmektedir. İlişkiler arkadaşlık, inanç, komşuluk vb. gibi olurken aynı anda birden fazla ilişki kurulabilmektedir. Düğüm bireysel aktörü, bağ ise aradaki ilişkiyi temsil eder. Sosyal ağlarda bireyler çoğaldıkça ve arasındaki ağ çeşitlendikçe ağ daha karmaşık bir hal alır. Şekil 8'de de görüldüğü üzere birimler arasındaki bağlar aktörlerin ne derece yakın oldukları veya aktörün merkezliliğini yorumlamak için kullanılmakta, ilişkisel bağlamda inceleyen uygulamalar ve metotları kapsamaktadır.

Şekil 12. Sosyal Ağ Diyagramı

Kaynak: (Çelik, 2019: 242)

Ayduğan, sosyal ağları bireyler ve bireyler arası ilişkilerin oluşturduğu ilişkiler ağı olarak tanımlamıştır (Ayduğan, 2020: 38). Sosyal ağ kuramı ile toplumun en küçük yapı taşından devletlere kadar farklı büyüklüklerdeki organizasyonların analizleri yapılabilmektedir. Yani sosyal ağlar sadece kişilerin davranışlarını değil devletlerin, STK'ların, organizasyonlarında analizleri yapılabilmektedir (Çelik, 2019: 242-243). Ağ kuramın temelinde insanlar arası ilişkileri temsil etmekte ancak bu insanlar kuruluşları temsilen de ağlara dahil olabilmektedir.

Freeman çalışmasında araştırmacıların modern sosyal ağ analizine farklı yaklaşımlar geliştirdiğini vurgulamış ve bu yaklaşımları dört grupta açıklamıştır. Bu yaklaşımlar;

1. Sosyal ağ analizi, sosyal aktörleri birbirine bağlayan bağlara dayanan yapısal bir sezgi ile motive edilir,
2. Sistematik ampirik verilere dayanmaktadır,
3. Grafik görüntülere yoğun bir şekilde dayanır ve
4. Matematiksel ve/veya hesaplamalı modellerin kullanımına dayanır (Freeman, 2004: 3).

Ayduğan Sosyal ağ kuramını mekanda ve zamanda yakınlık, benzerliğin çekim gücü, yapısal denge, zayıf bağların gücü, yapısal boşluklar olarak beş başlıkta derlemiştir. Zamanda ve mekanda yakınlık kavramı, fiziksel anlamda aynı mekanda ve yakın olmayı ifade etmekte: benzerliğin çekim gücü kavramı, birbiri ile benzer özellikler gösteren kişilerin ilişki kurma eğilimini ifade etmekte: yapısal denge kavramı, üç aktörlü ilişki yapılarındaki ilişkiler bütününü ifade etmekte: zayıf bağların gücü kavramı, bireyler arası iletişimin düşük olduğu zayıf olduğu durumlara: yapısal boşluk kavramı ise ilişkiler arasında bağlantı eksikliğini ifade etmektedir (Ayduğan, 2020: 38-43).

3.1.1 Sosyal Sermaye

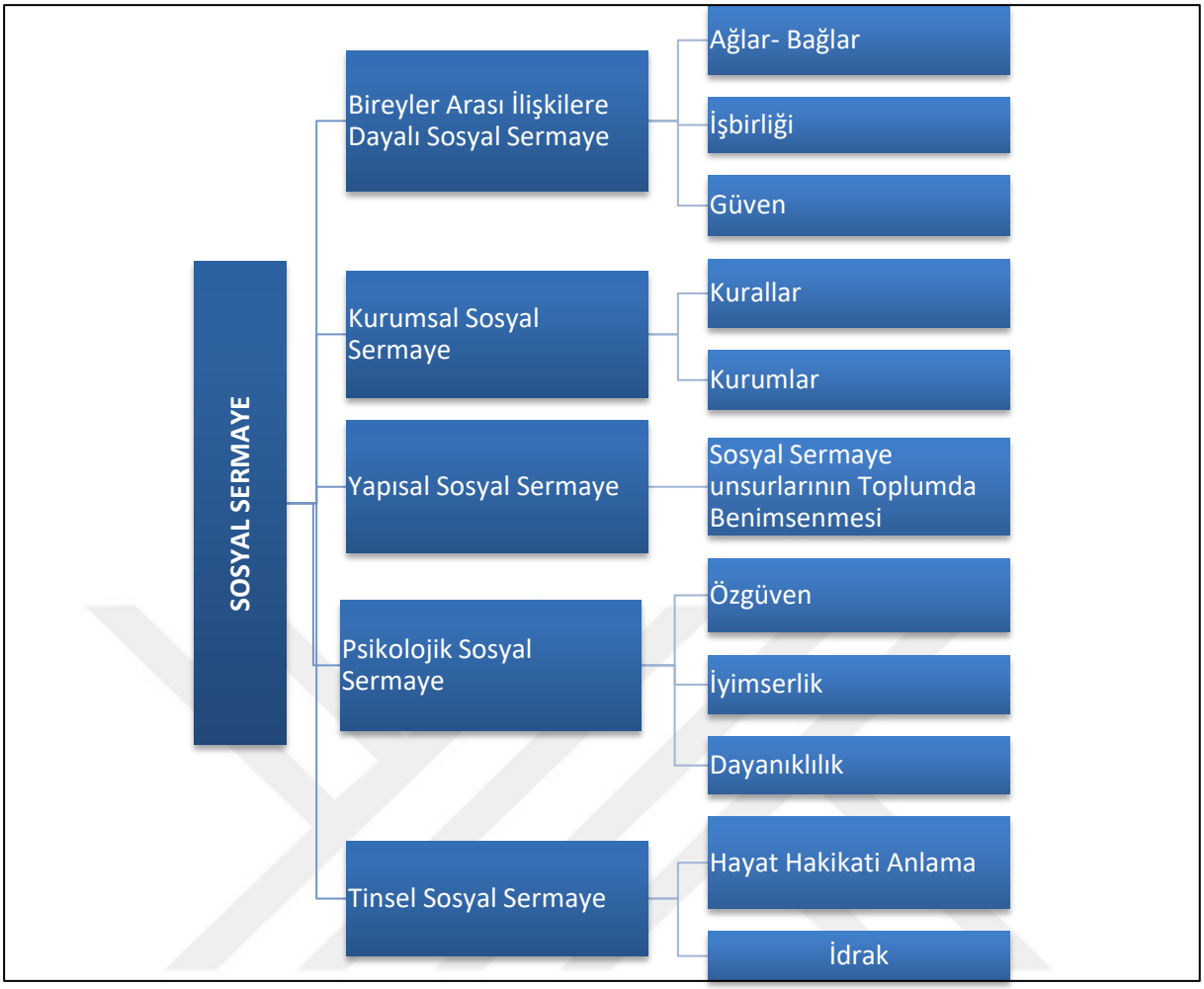
Sosyal sermaye kuramı sosyal ağ kuramının temelini oluşturmaktadır. Leana ve Van Buren (1999)'a göre sosyal sermaye bazı çalışmalarda makro ölçekte tanımlanırken bazı çalışmalarda mikro ölçekte tanımlanmıştır (Aktaran Kuzutürk, 2015: 4). Bu tanımlamayı basit anlamda yorumlayacak olursak makro ölçekte geniş yapıları (ülkelerin faaliyetleri vb.), mikro ölçekte ise temelde iki kişi arasındaki iletişimi ifade etmektedir. Sosyal sermaye kavramına farklı tanımlamalar ve yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu tanımlamalar Tablo 3'de yer verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal Sermaye Tanımları

Yazar	Tanım
Bourdieu (1986)	Sosyal Sermaye, kurumsal veya karşılıklı tanışıklık ilişkilerinin devamıyla elde edilen kaynaklar gerekli durumlarda ekonomik sermayeye de dönüştürülebilir (243-248).

Nahapiet ve Ghosal (1998)	Birey veya sosyal gruba ait olan ağ ilişkilerinde bulunan potansiyel kaynakların tümü (243) .
Kostova ve Roth (2003)	Bireye, içinde bulunduğu gruba veya kuruma pozitif girdi sağlayan bir olgudur (301).
Lin (2008)	Bireylerin erişebildiği ve aynı zamanda amaçları için kullandığı olgudur (12).

Sosyal ağlar kişinin sosyal sermayesine katkı sağlamaktadır. Keleş'in Burt'tan (1992) aktardığı üzere sosyal sermaye sosyal ağlar aracılığıyla bireyin sosyal kazanımları olarak görülmekte ve bireyin kişilerle, kurumlarla arasındaki ilişkileri temsil etmektedir (2012: 30). Schuller, Baron ve Field'e (2000: 19) göre ise sosyal ağlar iletişim kodlarını açtığı zaman diğer ağlara entegre olarak ağlarını genişletebilirler genişleyen ağlar güçlenerek, diğer ağlarla iletişimini kuvvetlendirecektir (Aktaran Keleş, 2012: 30). Sosyal ağların dışa açık yapıda olması ve diğer ağlarla etkileşime girmesi ile ağlar arasında bağlantı çeşitlenmekte ve karmaşık hale girmeye başlamaktadır. Globalleşen dünya ile birlikte ülkeler, kültürler, kurumlar arasındaki iletişim çeşitlenmiştir bu durum ağ yapılarının da çeşitlenmesine sebep olmuştur.

Şekil 13. Başlıca Sosyal Sermaye Türleri

Kaynak: (Aktan ve Yay, 2019: 18)

Keskin'e göre (2008: 15-20) sosyal sermaye türlerini dörde ayırmıştır. Bu türler;

1. Bağlayıcı/Birleştirici/Köprü kuran sosyal sermaye
2. Sivil toplum sosyal sermayesi ve kamusal sosyal sermaye
3. Yapısal sosyal sermaye ve kavramsal sosyal sermaye
4. Güçlü bağlar ve zayıf bağlar

Sosyal ağ kuramına farklı disiplinler ve araştırmacılarca çeşitli gruplandırmalar yapılmıştır.

3.1.2 Sosyal Sermaye Unsurları

Sosyal sermaye, bireylerin ilişkileri sorunu kazandıkları potansiyel kavramları ifade etmektedir. Sosyal sermaye kuramının unsurları etkileşim, güven ve normlar olarak belirtilmiştir (Kuzutürk, 2017: 4).

Etkileşim kavramı bireyler arasındaki sosyal teması ifade etmektedir. Kişilerin birbiri ile iletişime geçtikleri noktada sosyal sermayenin adımları atılmış olmakta ve karşılık etkileşim arttıkça sosyal sermaye zenginleşmektedir. Etkileşim kavramında aynı mekanla, sanal veya fiziki ortamlarda bir araya gelmek etkileşimin çeşitlenmesine olanak sağlarken aynı zamanda gelir dağılımı, eğitim seviyesi, teknolojik gelişmeler de bireyler/kurumlar arasındaki etkileşim belirlemektedir (Keskin, 2008: 26).

Güven ikili veya çoklu iletişimin başlaması ve devam etmesi için karşımıza çıkan en önemli olgulardandır. Kurumlar, gruplar veya bireyler etkileşime geçecekleri aktörleri seçerken ve sürdürürken güveni baz alarak devem eder. Literatür incelendiğinde güven kavramının sosyal sermaye ile eş tutulduğu görülmektedir. İnsanın geleneksel küçük toplumdan, küresel/modern topluma geçişi ile sosyal alanı oldukça genişlemiş ve tanıdık dünyasını kaybederek risk kavramı öne çıkmaya başlamıştır. İnsanın risk olduğunun yüksek olduğu ortamda güvene ihtiyacı artmaktadır. Bu durum küreselleşen dünya ile örgütlerde de sosyal sermaye kuramında güveni ortaya çıkarmıştır. Güvenin oluşmaması durumunda kurum veya kişi de sosyal sermaye yoksullaşmaktadır. Güvenin olduğu durumlarda ise uzun süreli iş birlikleri oluşur ve sosyal sermaye zenginleşir (Ekşi, 2009: 39). Örneğin, okula yeni başlayan bir öğrenci bulunduğu okula ve arkadaşlarına güven duymuyorsa arkadaşları ile ilişkisi temel düzeyden öteye geçemez. Okulda bulunan diğer öğrenciler birbirine karşı güven duyarak etkileşime girdiklerinde kendilerine yeni arkadaşlar edinirler. Bu durumda güven ilişkisinde etkileşime giren öğrenciler sosyal sermayelerini büyütürler. Hatta bulundukları grupta bulunan diğer üyelerinin etkileşime geçtikleri diğer personel veya kişilerle de etkileşim kurabilirler. Sosyal sermaye kuramı da aslında temel insan ilişkileri gibidir.

Norm, toplum tarafından belirlenen etik değerlere yönlendiren yazılı olmayan kurallardır. Norm bireylerin ortak kabulünü temsil ettiği için bireyle arasındaki güvenle de doğrudan bağlantılıdır. Toplumsal normlar uzun vadeli bir güven ögesidir.

3.1.3 Sosyal Ağlar ve Sosyal Medya

Teknolojik gelişmelerin hız kazanmasıyla birlikte hayatımıza giren internet, e-postalar web 2.0 dönüşümü ile devam eden gelişmelerle birlikte blog ve sosyal paylaşım ağları ortaya çıkmıştır. Sosyal medya ağları, web 2.0 ile hayatımıza giren bireylerin veya kurumların kendi kimliklerini temsil eden profiller oluşturduğu ve bu profillerle belge, link, fotoğraf, yazı ve video gibi içerik paylaşımları yapabildiği ağ yapılarıdır (Duman, 2016: 94). Gazete, televizyon, radyo gibi geleneksel medya araçları tek yönlü bir iletişim sunarken sosyal medya ağları hem kurumlar için hem de bireyler için çok yönlü iletişim imkanı sunmaktadır. Bu çok yönlü iletişimde örgütlenmeyi sanal ortama taşımış; kişilerin ve kurumların bürokratik yapıdan uzak bir araya gelmelerini kolaylaştırmıştır. Sanal ortamda kişilerin kendi kimliklerini oluşturduğu ağ platformlarının yanı sıra anonim veya takma isim(nickname)/sahte isimle de hesap oluşturulabildiğini söylemek mümkündür. Bu durumun önüne geçmek isteyen Facebook, kullanıcılarının sahte hesaplar açmasının önlemek için sahte hesap ve spam algılamalarında kişilerin kimlik doğrulaması yapmasını istemektedir. We Are Social 2020 raporunda Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları sırasıyla Youtube, Instagram, Whatsapp, Facebook,

Twitter'dır (We Are Social 2020 Raporu, 2020). Facebook, kişi hesabı olan her hesaba grup kurma, sayfa oluşturma, etkinlik başlatma gibi imkanlar verirken; Twitter hastagler ile tepki oluşturma, ülke gündemi girme örgütlenme olanağı vermekte; Instagram ise görsel paylaşım platformu olup grup oluşturma gibi bir imkan vermemektedir. Web 2.0 ile hayatımıza giren sosyal medya platformları kullanıcılara örgütlenme imkanını farklı metotlarla sunmaktadır.

Sosyal medya platformları sivil toplum kuruluşlarının görünürlüğünü artırmada önemli bir araç haline gelmiştir. Sosyal medya hesapları üzerinden kurumlarına ait hesaplar oluşturmuş ve yine bu platformlarda kampanyalar, gruplar, etkinlikler oluşturmuşlardır. Bu platformlarda kişilerin interaktif katılımı olduğu gibi kurumların da interaktif katılımları mevcuttur. STK'lar bu platformlar üzerinden eğitimler, paneller düzenlemekte, gönüllüleri ile gruplar oluşturmakta, imza kampanyaları oluşturmaktadır. Sosyal medya araçları çeşitli kullanım özellikleri taşımaktadır. Bu sosyal ağlar ile kurumlar, karşılıklı etkileşim kurmakta, bu etkileşimi mekan ve zaman etkisine takılmadan devam ettirebilmekte ve örgütlenme fırsatı bulmaktadır. Özellikle Facebook'ta rastladığımız gruplaşma özelliği ile kişiler/kurumlar birden çok gruba dahil olabilmekte ve etkileşimi sürdürmektedir. Facebook grupları belirli kurallar çerçevesinde sınırlandırılabileceği gibi genel katılıma açık gibi opsiyonları bulunmaktadır.

3.2 STK Ağları

Bugün geldiğimiz noktada Dünya'da aynı anda insanlığın yaşam kalitesini etkileyen pek çok gelişme yaşanmakta ve bu gelişmeler hiç olmadığı kadar global çapta etki uyandırmaktadır. Bunun yanı sıra hızla artan nüfus ve kaynakların sınırlı olması, artan küresel sorunlar ile birlikte bu kaynakların nasıl paylaşılacağı, hangi toplumsal kesimin veya ülkenin bu kaynaklara ne kadar erişebileceği hem yerel hem uluslararası arena da önemli bir gündem maddesi olarak bulunmaktadır. STK'lar bu dağıtımda rol alması üzerine geliştirilen araçlardan biri olarak geliştirilmiş ve zaman içinde kendine hem ülkelerin yerel kanunların da yer bulmuş hem de uluslararası arenada devlet dışı aktör olarak kendini kabul ettirmiş oluşumlardır. Önceki bölümlerde farklı tanımlarına değindiğimiz STK kavramı ve STK adı altına alınabilecek oluşum, örgütlenmelere ilişkin olarak "benzer amaçları/dertleri olan veya en azından bir noktada buluşabilen kişilerin belli bir amacı gerçekleştirmek için kurdukları kar amacı gütmeyen oluşum, örgütlenme" gibi genel bir tanım da yapılabilir. Ancak bugün geldiğimiz noktada bu oluşumların bir araya gelerek birlikte hareket ettikleri veya birlikte hareket etmese de birbirlerinin görüşlerini almak, durum değerlendirmesi yapmak için bir araya geldikleri yeni oluşumlar meydana gelmektedir. Bu bölümde toplumların ve yönetimlerin yeni ihtiyaçlara yönelik bir araç olarak ortaya çıkan STK ağları incelenecektir.

İngilizce literatürde STK ağlarına ilişkin "NGO Platforms", "Transnational NGO Networks", "Coalition of NGO's", "Cooperation of NGOs", "Horizontal Transnational NGO Networks" gibi ifadeler kullanılmaktadır. Mary Kaldor (2003: 6), "Global Civil Society: An Answer to War" isimli kitabında küresel sivil toplum kavramını "küresel hukukun üstünlüğü, küresel adalet ve küresel yetki" talep eden "yatay uluslararası küresel ağlar" olarak tanımlamaktadır. Kaldor'a göre bu tür oluşumların içinde büyük uluslararası STK'lar, toplum temelli taban örgütler, sosyal hareketler ve hak temelli

çalışan koalisyonlar bulunmaktadır. Ancak burada görüldüğü gibi Kaldor küresel sivil toplum kavramını tanımlarken küresel ağlar ifadesini kullanmış. Türkçe literatür de ise "STK Platformları", (Örnek, Ayas, 2015), "Sivil Toplum Kuruluşları Arası İşbirliği Ağları" (Aytuğ, 2015) STK ağlarına ilişkin çalışmalarda rastlanılan ifadedir. Bunlara ek olarak ağ teorisi kapsamında STK'ların ele alındığı pek çok çalışma mevcuttur. Örnek ve Ayas (2015), Türkiye'de faaliyet gösteren bir sivil toplum platformunu inceledikleri çalışmalarında sivil toplum kuruluşlarının tek başlarına yeterli olamadıkları durumlarda "bir elin nesi var iki elin sesi var" anlayışıyla amaçları arasında ilgi bulunan kuruluşların yasaların izin verdiği ölçüde ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere ve yetkili organlarının kararı ile Sivil Toplum Platformu oluşturması ve iş birliği yapması şeklinde açıklamıştır. Aytuğ (2015) ise "Sivil Toplum Kuruluşu İşbirliği Ağlarının Etkinlik Açısından İncelenmesi: Türkiye'deki İş Dünyası Federasyonları Üzerine Bir Araştırma" başlıklı doktora tezinde STK ağlarını, iş birliği kavramından yola çıkarak ele almıştır. Aytuğ çalışmasında iş birliği faaliyetlerinin 20. yy sonuna doğru artık iyice yaygınlaşmaya başlayan ağ faaliyetleri kapsamında iş birliğinden ağa dönüştüğünü ve STK'larında bu kapsamda ağlar ve platformlar içinde yer almaya başladığını ifade etmiştir. Aytuğ'a göre "Sivil toplum kuruluşu (STK) iş birliği ağları ortak amaçlar doğrultusunda bir araya gelen gönüllülük esaslı kuruluşların meydana getirdikleri örgütler arası yapılanmalardır." (2015: 1). Bu tezde STK ağı olarak ifade edilen oluşumlar, birbirinden bağımsız örgütlerin etkileşime girdikleri ancak bu etkileşimin şeklinin belli olduğu, sınırları ve çerçeveleri kısmen de olsa çizilebilen yapılardır.

Bu tezde STK ağı olarak ifade edilen oluşumlar, birbirinden bağımsız örgütlerin etkileşime girdikleri ancak bu etkileşimin şeklinin belli olduğu, sınırları ve çerçeveleri kısmen de olsa çizilebilen yapılardır. Bu yapıların uluslararası bir anlaşma ile kabul edilmesine veyahut bir ülkenin kendi kanunları ile tanımlanması gibi bir zorunluluk olmamakla birlikte önemli olan bu yapının fonksiyon olarak bir ağ işlevi görmesidir. Bu noktada STK ağı ifadesi ile STK'ların kurumsal olarak bir araya geldikleri yani farklı STK'lara üye kişilerin arkadaşça buluşmalarından öte kurumlarını temsil ederek bir araya geldikleri, çeşitli gündem maddeleri olan düzenli görüşmeler yaptıkları, ya da ağın amacı kapsamında düzenli olmasa da STK'ların görüşmeler gerçekleştirdiği veya belirli konuda etkileşim içine girdiği oluşumlar olarak ifade edilebilir. Bu noktada STK ağları da sosyal ağ içerisinde ele alınabilecek kompleks bir oluşum olarak da ele alınabilir ve burada STK'lar bir aktör olarak birden çok ağın içinde yer alabilmektedir.

STK ağlarına ilişkin bir diğer önemli özellik ise yerel, ulusal ve uluslararası baskı mekanizmaları oluşturmaları, kalkınma planları ve küresel sorunlar ile ilgili katılımcı olmalarıdır. Hem Türkiye'de hem de uluslararası seviyede STK ağı olarak tanımlanabilecek organizasyon sayısı her gün artmaktadır. Bu noktada bu oluşumların söylem ve baskı gücü her gün artmaktadır. Ancak yukarıda yapılan açıklamadan yola çıkarak pek çok farklı oluşumu STK ağı olarak tanımlanabilmektedir. Bu noktada STK ağlarını sınıflara ayırma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Belirttiğimiz gibi bir oluşumun STK ağı olarak kabul edilebilmesi için temel şart benzer veya farklı amaçlarla kurulmuş STK'ların kendi özgür iradeleri ve bağımsız bir şekilde dahil olabildiği veya ayrılabildiği organizasyonlar olması zorunluluğudur. Buradan yola çıkarak farklı şekil ve ortamlarda katılım sağlanabilen her organizasyon bir tür STK ağı olarak kabul edilebilir. Bu noktada STK ağı özelliğine sahip oluşumları kategorilere ayırmak kavramın anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Tablo 4. Türkiye'de STK Ağlarının Sınıflandırılması

	Bir Oluşum Altında Toplanan Ağlar	Dijital Ağlar	Etkinlik Serileri
Sivil İnisiyatif	STK Platformları Federasyon Konfederasyon	Facebook Grupları Mail grupları	Sempozyumlar Çalıştaylar
Kamu Öncülüğü	Kent Konseyleri, Kent Konseyi Meclisleri	SALTO YOUTH EPALE vb.	Valilik Çalışma Grupları

STK ağlarını kategorilere ayırma noktasında ilk ayrım kurucu unsur yönünden yapılabilir burada kurucu unsur olarak sivil inisiyatifin kurduğu STK ağları ve kamu kurumları tarafından kurulan STK ağlarıdır. Sivil inisiyatif tarafından kurulan STK ağları: STK Platformları, Federasyonlar, Konfederasyon, Facebook Grupları, Sempozyum ve Çalıştaylardır. Kamu öncülüğünde kurulan STK ağları ise kent konseyleri, kent konseyi meclisleri, EPALE, SALTO YOUTH, valilik çalışma grupları örnek verilebilir.

STK ağlarına ilişkin ikinci ayrım ise dahil olan STK'ların toplanma şekillerine göre yapılabilir. Burada üç ayrı kategori yapılması daha uygundur. İlk kategori yapısı ve kuruluş şekli olarak bir kurum, kuruluş olan STK ağlarıdır. Bu noktada federasyon, konfederasyon, kent konseyi, kent konseyi meclisi, STK platformu örnek gösterilebilir. İkinci kategori ise Dijital ağlardır bunlara ise Facebook grupları, mail grupları, SALTO YOUTH, EPALE gibi oluşumlar örnek verilebilir. Son olarak üçüncü kategori ise bir etkinlik olarak STK ağı olan oluşumlardır ki bunlar da sempozyum, çalıştay, valilik çalışma grupları örnek verilebilir.

Doğrudan STK ağlarına ilişkin olmasa da STK'ların birlikte yaptıkları faaliyetler ve bu iş birliklerinin etkilerine yönelik yapılan çalışmalar mevcuttur. Bu iş birlikleri ile ilgili devletlerin ve toplumların yaklaşımına ilişkin olumlu ve olumsuz pek çok görüş ve araştırma yapılmıştır ancak bu konu tez kapsamında olmadığı için detaylı olarak incelenmemiştir (Şahin, 2006).

3.2.1 Türkiye'de STK Ağları

Bu bölümde Türk sivil toplumunda STK ağlarının güçlenmesindeki etkenler, STK ağlarına ilişkin yapılmış çalışmalar, Mevzuatta tanımlanmış STK ağları ve Türkiye'de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları için STK ağı fonksiyonu ifa eden diğer oluşumlar ele alınacaktır.

Türkiye'de cumhuriyetin kurulmasından itibaren çeşitli sivil toplum örgütleri dönem dönem birlikte hareket etmiş, ortak amaçları doğrultusunda bir araya gelmiştir. Ancak modern anlamda Türkiye'de ilk STK ağları 90'lı yıllarda meydana gelen gelişmelerin etkisiyle oluşmuştur. Şahin (2004: 245) bu süreçte meydana gelen 3 önemli olaydan bahsetmektedir. Bunlardan ilki 92 yılında düzenlenen Rio zirvesidir. İkincisi 1996 yılında Türkiye'de düzenlenen Habitat II konferansı;

üçüncüsü ise 1999 yılında gerçekleşen büyük Marmara Depremidir (Aktaran Örnek, Ayas, 2015: 267). Bu noktada Türkiye'de sivil toplumu kökten etkileyen bir diğer önemli faktör ise Türkiye ile AB arasında tam üyelik müzakerelerinin başlaması ve Türkiye'nin AB müktesebatını kendi iç hukukuna uyarlama sürecidir.

Rio Konferansı'nın en önemli çıktısı olan Yerel Gündem 21 kamu yönetimini, yerel yönetimlerin merkezi yönetime katılımı konusunda kökten değişiklikler yapmıştır. Türkiye'de Gündem 21'i kabul etmiş ve yönetimde pek çok farklı aktörü sisteme dahil ederek iş birlikleri geliştirmiştir. Bu kapsamda, merkezi kurumlar, yerel yönetimler, STK'lar, iş adamları, üniversiteler gibi sivil toplum örgütleri ile birlikte Ulusal Gündem 21 planı oluşturulmuştur ve yerelde de pek çok belediye tarafından yine sivil ortakları ile birlikte Yerel Gündem 21 planları yapmışlardır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007: 49). İkinci aşama ise 1996 yılında gerçekleşen Habitat II İstanbul Zirvesi ile gerçekleşmiş, bu zirvede ilk defa "Sivil Toplum Kuruluşları" (STK) ifadesi resmi olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte pek çok STK ilk kez bu zirve ile diğer ülkelerden STK'lar ile iletişim kurma fırsatı yakalamış ve ağlarını geliştirmiştir (Meydanoğlu, Bikmen, 2006: 55; Örnek, Ayas, 2015: 268). Türkiye'de STK'ların iş birliği yapma ve ağ kurmasına neden olan bir diğer önemli tecrübede 1999 yılında gelen Marmara depremidir. Deprem sonrası süreçte hem deprem bölgesine ulaşma noktasında hem de mağdurlara yardım etme noktasında devlet kurumlarının yetersiz kalması, insanlara STK'ların yardım etmesi ve bu süreçte STK'ların birlikte ortak hareket etme tecrübesi yaşamasıdır (Örnek, Ayas, 2015: 268).

3.2.1.1 STK Ağlarına Yönelik Çalışmalar

Son yıllarda Türkiye'de STK'lara ilişkin pek çok yüksek lisans ve doktora tezi yazılmış bunlara ek olarak sivil toplum üzerine çalışan sivil örgütler tarafından pek çok saha çalışması da yapılmıştır. Özellikle Türkiye'nin AB'ye aday ülke olması ile birlikte bu alana olan ilgi ve ekonomik yatırımın artması bu noktada önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada STK ağlarına ilişkin kapsamlı olarak bilgi sunan çalışmaların başında CİVİCUS tarafından dizayn edilen Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) gelmektedir. Projenin Türkiye'de uygulayıcısı ise TÜSEV (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı)'dır. STEP I Dünya'da Türkiye'de dahil olmak üzere 50'den fazla ülkede uygulanmış olup proje Türkiye'de Ocak 2004 - Aralık 2005 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Türkiye raporu ise Aralık 2005 - Aralık 2006 arasında kaleme alınmıştır (SEP, 2021). STEP II ise yine Dünya'dan 56 ülke ile birlikte Türkiye'de de uygulanmıştır. Türkiye'de 2009 yılında yapılan uygulamanın raporu ise "Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası, Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II" başlığı ile 2011 yılında yayınlanmıştır (İçduygu, Meydanoğlu, Sert, 2011).

STEP I ve STEP II Raporları Türkiye'de STK ağlarına ilişkin hem sayısal anlamda hem de genel durum analizi noktasında önemli bilgiler sunmaktadır. Öncelikle STEP I raporunda STK ağları, "STK'ların oluşturdukları şemsiye kuruluşların varlığı" başlığı altında ele alınmıştır. Bu bölümde özellikle federasyon ve konfederasyonlara ilişkin yasal gelişmeler ve buna bağlı sahada gerçekleşen değişimlerden bahsedilmiştir. İçişleri Bakanlığından alınan verilere göre 2005 yılında Türkiye'de toplam 265 federasyon ve 8 konfederasyon bulunmakta ve bunların büyük bir çoğunluğu spor

kulüplerinin ve engelli derneklerinin kurduğu federasyonlar olduğu belirtilmiştir. Yine STK ağlarına ilişkin bir diğer önemli bilgi ise araştırma yapıldığı dönem itibariyle STK ağlarının ve şemsiye kuruluşların sayılarının aynı faaliyet alanları ya da aynı bölgelerde çalışan STK'lar arasında arttığı gözlemlenmiş olmasıdır. Proje kapsamında yapılan bölgesel danışma toplantılarında sivil toplumun bir ağ içerisinde işlevini sürdürmemesi dikkat çekici bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Yapılan anket çalışmalarında STK'ların oluşturduğu şemsiye kuruluşların etkinliği ile ilgili katılımcıların net düşüncelere sahip olmadığı da yine proje raporunda STK ağlarına ilişkin önemli bir veridir. Raporda üzerinde durulan bir diğer husus ise araştırmanın gerçekleştirildiği dönem de Türkiye'de STK'ların uluslararası bağlantılarıdır. Raporda o dönem Türkiye'de STK'ların uluslararası bağlantılarının zayıf olduğu ve çok sınırlı bir çevrenin uluslararası ağlara dahil olabildiği ancak bunun önündeki yasal engellerin kalkması ve Habitat II zirvesinin bu noktada önemli bir dönüm noktası olduğu vurgulanmıştır. Bunun çıktısı olarak da STK önderliğinde gerçekleştirilen uluslararası konferans sayılarındaki üç kat artık gösterilmiştir (Meydanoğlu, Bikmen, 2006).

STEP II Projesi STEP I'den 5 yıl sonra Türkiye'de uygulanmıştır. Bu noktada Türkiye'de 2005-2010 yılları arasında sivil toplum kuruluşlarına ve genel olarak sivil topluma ilişkin ne tür değişimlerin yaşadığını tespit etme noktasında önemli bir kaynaktır. Ancak bu tez kapsamında STK ağlarını ele aldığımız için raporda STK ağlarına ilişkin yer alan bilgi ve datalar üzerine duracağız. STK ağları bu raporda "Destekleyici Alt Yapı" başlığı altında ele alınmıştır. Bir başlık altında Türkiye'deki federasyon, üst kuruluş, şemsiye örgüt ve destek ağlarına erişim incelenmiştir. Proje kapsamında yapılan STKA anketinden dataların paylaşıldığı raporda 2009 yılı itibariyle Türkiye'deki STK'ların %41,1'inin bu tür bir oluşumun parçası olduğu ifade edilmiştir. Yine rapora göre 2008 yılı itibariyle Türkiye'de faaliyet gösteren 7.348 derneğin üye olduğu 432 federasyon ve bu federasyonlardan bazıları tarafında kurulan 19 konfederasyonun olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada iki araştırma arasında Türkiye'deki federasyon sayıları %61, konfederasyon sayıları %100 oranında artmıştır. Bu gelişme ve artış raporda en temel olarak yapılan yeni regülasyon ve hukuki reformlara bağlanmıştır (İçduygu, Meydanoğlu, Sert, 2011).

STK ağlarına ilişkin verilere ulaştığımız bir diğer başlık ise STK'ların birbiri ile iletişiminin irdelendiği bölümdür. Bu bölümde Türkiye'de sivil toplumun çok önemli bir sorunu olan STK'ların iletişiminin sürdürülebilir olmayışı sorunu ele alınmıştır. Türkiye'de STK'lar ortak ilgi alanları varsa veya aynı bölgede faaliyet göstermeleri durumunda birbirleri ile daha çok iletişim kurarken diğer bölgelerde veya farklı alanlarda faaliyet gösteren STK'lar ile çok az iletişim kurmaktadır. Ancak daha da önemlisi bir proje veya fon alma nedeniyle bir araya gelen, iş birlikleri yapan STK'ların genelde proje sonunda bu iletişimlerini devam ettirmediği görülmüştür. Bu da sivil toplum kuruluşlarının birlikte hareket etme kabiliyetlerine ilişkin soru işaretleri yaratmaktadır (İçduygu, Meydanoğlu, Sert, 2011: 91-92).

Raporun STK ağlarına ilişkin önemli veriler sunan bir diğer başlığı ise "Uluslararası Bağlar"dır. Proje kapsamında yapılan ankette katılımcıların %58'i son 3 ay içerisinde yurt dışında yerleşik ya da yurt dışında faaliyet gösteren bir STK ile bilgi belge paylaşmadığı, %63 ise yurt dışında faaliyet gösteren bir STK ile herhangi bir iş birliğinde bulunmadığını belirtmiştir. Yine aynı şekilde uluslararası bir federasyon, üst kuruluş ya da kısaca STK ağına üye olanların oranı %30'un altında kalmıştır (İçduygu, Meydanoğlu, Sert, 2011).

Raporda STK ağlarına ilişkin belirtilen bir diğer önemli data ise mali kaynak açısından güçlü kuruluşların uluslararası bağlarının diğer STK'lara göre çok daha gelişmiş olduğudur. Bununla birlikte uluslararası forumlara katılma, ortaklık ve bağlantı kurma, fon kaynaklarından faydalanma noktasında daha önceden bu fonlardan faydalanmış kuruluşların tekrardan faydalandığı görülmüştür. Bölümün sonuç kısmında ise özellikle AB fonlarının STK'ların uluslararası bağlantılar kurma ve ağlara dahil olmasında pozitif etkisi olduğu belirtilmiştir (İçduygu, Meydanoğlu, Sert, 2011).

Türkiye'de STK ağlarına yönelik yapılan bir diğer önemli çalışma ise Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) tarafından yayınlanan Dünya, Avrupa ve Türkiye'de Sivil Ağlar Rehberi'dir. Bu rehber Yasemin Dinç tarafından İrfan Aktan'ın editörlüğünde 2007 yılında hazırlanarak yayımlanmıştır. Rehberde ağlar uluslararası, Avrupa ve Türkiye olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Toplumsal cinsiyet, insan hakları, çocuk, çevre, gençlik, engelliler, kültür/kültürel haklar-sanat gibi yedi tematik alanda faaliyet gösteren sivil ağların derlendiği rehberde, ağların amaçları, çalışma şekli, yapısı ve işleyişi, üyelik koşulları ve iletişim bilgileri gibi bilgiler yer almaktadır. Ağların/platformların çalışmalarını güçlendirmek, görünürlüğünü arttırmak, daha fazla insana ve örgüte ulaşmak ve ortaklık girişimlerinin size ulaşmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir rehberdir. 2020 yılında STGM'nin web sitesinin güncellemesi birlikte rapor elektronik ortamda da erişime açılmıştır (Dinç, 2007; Dünya Avrupa ve Türkiye'de Sivil Ağlar Rehberi, 2020).

3.2.1.2 Mevzuatta Tanımlanmış STK Ağları

Türk Hukuk sisteminde sivil toplum kuruluşlarına ilişkin düzenlemeler farklı kanunda karşımıza çıkmaktadır. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun kişiler hukuku kısmında dernekler, vakıflar gibi sivil toplum örgütlerini de kapsayan tüzel kişiler; tüzel kişilerin ehliyeti, malvarlıkları, organları ve sona ermeleri gibi konulara ilişkin hükümler bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarına ilişkin en temel mevzuatlar ise 2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu ve 2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunudur.

Dernekler ve genel olarak sivil topluma ilişkin Türkiye'deki en önemli düzenleme olan Dernekler Kanunu'na göre STK'ların bir araya gelerek birlikte hareket etmelerinin bir yansıması olabilecek üç temel oluşum öngörülmüştür. Bunlar STK platformları, federasyonlar ve federasyonların bir araya gelmesi ile kurulabilen konfederasyonlardır ancak federasyon ve konfederasyonlar kanunda üst kuruluşlar başlığı altında tanımlanmıştır. Sivil Toplum platformu ise ayrı olarak kanunda kendine yer bulmuştur. Ancak doğrudan sivil toplum platformlarını düzenleyen özel bir yönerge veya yönetmelik mevcut değildir. Bu nedenle derneklere ilişkin düzenlemelere tabidirler. Sivil Toplum Platformları kanunun 25. Maddesinde tanımlanmıştır.

> "*Dernekler, amaçları ile ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere ve yetkili organlarının kararı ile platformlar oluşturabilirler.*

Platformlar, kanunların dernekler için yasakladığı amaç ve faaliyet konuları doğrultusunda kurulamazlar ve faaliyet gösteremezler. Bu yasağa aykırı hareket edenler hakkında, bu Kanun ve ilgili kanunların cezaî hükümleri uygulanır." (5253 sayılı Dernekler Kanunu, 2004: Madde- 25).

Yine bir diğer kaynak olarak Dernekler Yönetmeliği madde 94'te "Platformlar" başlığı altında ise, şu ifadeler yer almaktadır:

"*Dernekler, amaçları ile ilgisi bulunan ve kanunlarla yasaklanmayan alanlarda, diğer dernek, vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere platformlar oluşturabilirler. Platformların oluşturulabilmesi için derneklerin yetkili organlarınca alınacak kararlarda, derneği temsille görevlendirilecek kişi veya kişiler belirlenir. Bir platformun faaliyete başlayabilmesi için, temsilciler tarafından bir mutabakat tutanağı düzenlenir. Bu tutanakta, platformun oluşturulma amacı, çalışmaların yürütüleceği yerleşim yeri ile yönetim grubu üyeleri ve koordinatörünün isimleri belirtilir*." (Dernekler Yönetmeliği, 2005: Madde-94).

Kanun maddelerinden de anlaşılacağı üzere STK platformları tüzel kişiliğe sahip değildirler, bir kurucu tüzükleri yoktur bu nedenle üyelerine karşı bağlayıcı yaptırım güçleri bulunmamaktadır ve geçici niteliktedirler (Örnek, Ayas, 2015). Kurucuların bir araya gelerek platformun kuruluş amacı, merkezi, yönetim grubu ve koordinatörlere ilişkin bilgilerin yer alacağı şekilde oluşturdukları bir mutabakat çerçevesinde STK platformları kurulabilmektedir. Platformların, derneklerden farklı olarak kurulmuş oldukları yer mülki idare amirliğine mutabakatlarını bildirme zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak, derneklerin her yıl verecekleri beyannamelerinde katıldıkları platformlar ile ilgili bilgileri eksiksiz olarak belirtmeleri gerekmektedir (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2019a). Yine kanunda belirtildiği gibi bu platformlara dernek, vakıf, sendika, meslek odaları ve benzeri nitelikteki sivil toplum kuruluşları kanuna aykırı olmayan ortak bir amacı gerçekleştirebilmek adına katılabilmektedir. Platformların çalışma şartlarını ve yönetim gruplarını platforma üye olan kuruluşların temsilcileri vasıtası ile kendi aralarında belirleyebilmektedir. Platformların denetim mekanizması ise yine derneklere ilişkin hükümler kapsamında işlemektedir, derneklerden farklı olarak tüzel kişilikleri olmadığı için doğrudan kapatılmaları mümkün değildir. Ancak cezai yaptırımlara tabi olabilmektedirler (Örnek, Ayas, 2015).

Federasyon ve konfederasyonlar, STK platformlarından farklı olarak Türk Medeni Kanunu'nda düzenlemiştir. Bunun en temel nedeni STK platformlarından farklı olarak tüzel kişiliğe sahip olmalarıdır. Türk Medeni Kanunu'nun 96. Maddesine göre

"Federasyonlar, kuruluş amaçları aynı olan en az 5 derneğin, amaçlarını gerçekleştirmek üzere üye sıfatıyla bir araya gelmeleriyle kurulan tüzel kişiliklerdir. Her federasyonun bir tüzüğü bulunur. Federasyon, kuruluş bildirimi, tüzük ve gerekli belgelerin yerleşim yerinin en büyük mülkî amirine verilmesiyle tüzel kişilik kazanır." (4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 2001: Madde-96).

Konfederasyonlar ise yine Türk Medeni Kanunu'nun 97. Maddesinde düzenlenmiştir.

"*Konfederasyonlar, kuruluş amaçları aynı olan en az üç federasyonun, amaçlarını gerçekleştirmek üzere üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kurulur. Her konfederasyonun bir tüzüğü bulunur. Konfederasyon, kuruluş bildirimi, tüzük ve gerekli belgelerin yerleşim yerinin en büyük mülkî amirine verilmesiyle tüzel kişilik kazanır."* (4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 2001: Madde-97).

Federasyon ve konfederasyonların yönetim ve çalışma yapısı da yine, STK platformlarından farklı olarak, kanunla düzenlenmiştir. STK platformlarında katılımcıların temsilciler aracılığı ile platformda yer alacağı belirtilirken, kaç temsilci bulunması gerektiğine ilişkin bir ifade kanunda yer almamaktadır ancak federasyon ve fonfederasyonlarda bu temsilcilerin sayısı kanunda belirtilmiştir.

"*Madde 98 - Dernekler, bağlı oldukları federasyonun; federasyonlar da bağlı oldukları konfederasyonun genel kurulunda en az üçer üye ile temsil olunurlar. Temsilci üyeler, ilgili derneklerin ve federasyonların genel kurullarınca seçilirler."* (4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 2001: Madde-98).

Federasyon ve konfederasyonlara ilişkin bir diğer hüküm ise Dernekler Kanununda karşımıza çıkmaktadır. Federasyon ve konfederasyonlar başlıklı Dernekler Kanunun 8. Maddesinde federasyon ve konfederasyonların sona ermesi, temsilcilik ve örgüt kurması konuları düzenlenmiştir.

"*Federasyonların üye sayısının beşten ve konfederasyonların üye sayısının üçten aşağı düştüğü ve bu durum üç ay içinde giderilmediği takdirde haklarında kendiliğinden sona erme hükümleri uygulanır. Federasyonlar ve konfederasyonlar temsilcilik dışında her ne ad altında olursa olsun, başka bir örgüt kuramazlar."* (5253 sayılı Dernekler Kanunu, 2004: Madde-8).

3.2.1.3 STK Ağı Fonksiyonu İfa Eden Oluşumlar

STK ağı tanımı gereği farklı STK temsilcilerinin üzerinde uzlaşıya varmış oldukları ortak amaç, hedef, değer, bölge, konu vb. sebeplerle kendilerinin inisiyatif alarak kurdukları ya da kamu kurumlarının inisiyatifi ile kurulan ve STK'ların dahil olduğu oluşumları ifade etmektedir. Bir oluşumun STK ağı olduğunu tespit etme noktasında yukarıda belirttiğimiz gibi çeşitli kriterler mevcuttur. Bu kriterler:

- STK'ların STK ağına, yetkili organlarınca aldığı bir karar doğrultusunda katılma başvurusunda bulunabilmesi ve bunun sonucunda bir temsilcisi aracılığı ile dahil olması veya doğrudan bir temsilcisi aracılığı ile dahil olması,
- Kendi organları ile aldığı ayrılma kararı bu ağdan ayrılabilmesi,
- Dahil olduktan sonra kendini ifade etme özgürlüğüne sahip olması,
- Toplantı, görüşmelerin düzenli ve sürekli olması,
- Ağın kuruluş şekli,
- Kurulduğu ortam, yer,
- Katılımcı sayısı,
- Yerine getirdiği işlev, fonksiyon 'dur.

Öncelikle bir oluşumun STK ağı olabilmesi için herhangi bir STK'nın kendi kararları ile bu ağa dahil olmayı talep etmesi ve ağa katılımı kabul edildikten sonra temsilcisi aracılığı ile dahil olması ya da doğrudan aldıkları karar ile temsilcisi aracılığı dahil olabilmeleri gerekmektedir, yine aynı şekilde kendi özgür iradeleri ile buradan ayrılmaya karar vermeleri gerekmektedir. Bu noktada tabi ki STK ağları dahil olabilecek STK'lara ilişkin faaliyet alanı, bölgesi vb. kriterler belirleyebilir ve bu kriterleri sağlayan STK'ların dahil olmasına imkan sağlayabilir. Ancak burada önemli olan ağa dahil olan STK'nın kendi özgür iradesi ile bu ağa dahil olmasıdır.

İlk kriteri aslında tamamlayan ve daha anlamlı kılan ise ikinci kriterdir. Bir ağın üyesi olan STK yine kendi özgür iradesi ile bu ağdan ayrılmayı tercih edebilmelidir. Tersten düşünürsek eğer ağın üyesi olan bir STK ağdan kendi iradesi dışında çıkartılmamalıdır. Tabi ki bu konuda STK tüzel kişiliğini etkileyecek derece suça karışmış olması, tüzel kişiliğinin sona ermesi, ağın kuruluş amacının dışında ağa ve ağın içinde yer alan diğer STK'lara zarar verici bir eylemde bulunması, ağın işlevlerini yerine getirmesini engelleyici faaliyetlerde bulunmaması gibi durumlarda ağdan uzaklaştırma söz konusu olabilir. Ancak bu kriter ile ifade edilmek istenen STK'ların kısa süreli şekilde belirli oluşumlara davet edilmesi ve görüşleri alındıktan sonra veya alınmadan bu oluşumlardan yine karar alıcı mekanizma tarafından çıkarılmasıdır. Bu tür oluşumlar her ne kadar ilk kriteri sağlasalar da ikinci kriteri sağlamadıkları için STK ağı değillerdir.

Üçüncü kriter ise dahil olduğu oluşumda kendini ifade etme noktasında STK özgür değilse, ancak kendine söz verildiği zaman, bu durumda söz verilmemesi de ihtimal dahilinde, konuşabiliyorsa ve temsilcisi aracılığı ile düşüncelerini çeşitli baskılar nedeniyle özgürce ifade edemiyorsa bu oluşum STK ağı değildir.

Düzen ve sürekliliğe ilişkin dördüncü kriter ise oluşumun süreklilik ifade etmesi ve düzenli şekilde katılımcılara görüşme, toplantı yapma, iletişim kurma imkanı sağlaması gerekmektedir. Ancak bu toplantı, görüşmelerin her zaman aynı katılımcılar ile olma zorunluluğu yoktur. Önemli olan tabiri caizse görüşme, toplantı için bir masanın sürekli olarak mevcut olması ve katılımcıların bu masaya oturduklarında düzenli şekilde toplantı ve görüşmelerini yapabilmeleridir. Burada bir taraf sürekli masada otururken karşı tarafın değişmesi düzenli ve sürekli olmasına aykırı değildir.

Ağın kuruluş şekline ilişkin beşinci kriter de ise bir oluşumunun ağ olması için kuruluş dayanağı ve ağın ortaya çıkış şekli ifade edilmiştir. Bir STK ağı kanun ile bir kamu kurumu altında kurulabilir ve STK'lar bu ağa dahil olabilir, yine kanun ile tanımlanarak ve kuruluş şekli aşamaları kanunda belirtildiği gibi STK'lar tarafından kurulabilir ya da sadece kanunda tanımlanmıştır ve kuruluşuna ilişkin diğer detaylar STK'ların inisiyatifine bırakılmış olabilir. Bunun dışında uluslararası anlaşmaların sonucunda kurulabilir, dijital bir platform olarak kurulabilir, bir sosyal medya uygulamasının sağladığı alanda yine o sosyal medya uygulamasının imkanları ile kurulabilir ya da doğrudan bir ağ kurma amacı olmadan kurulan, düzenlenen bir oluşum, etkinlik, faaliyet serisi düzenlenir ve bu sırada gerçekleşen faaliyetlerin bir sonucu olarak ağ oluşabilir.

Ağın kurulduğu ortam kriteri ise gelişen teknolojiler ve iletişim araçları sayesinde dijitalleşmenin getirdiği bir kriterdir. Bugün ağlar sadece fiziksel dünyada ya da yüz yüze

kurulmamakta dijital ortamlarda da kurulabilmekte, burada ağ faaliyetleri sesli, görüntülü veya yazılı şekilde gerçekleştirilebilmektedir.

Bir oluşumun ağ olabilmesi için en azından 3 üyesi olması gerekmektedir. Bu noktada sadece iki STK'nın bir arada olması bir iş birliği olarak değerlendirilebilir ancak bu bir ağ haline gelmesi ancak üç ve daha fazla STK'nın dahil olması ile mümkündür. Çünkü bu noktada farklı ilişkiler ve sosyal ağ teorisinde belirtildiği gibi yeni düğümler atılmaya başlanabilecektir.

Son ve en önemli kriter ise oluşum yerine getirdiği işlevdir. Bu kriter de yine diğer kriterler ile birlikte ele alındığında çok daha anlamlı olmaktadır. Yukarıdaki tüm kriterleri sağlasa bile bir oluşum en temelinde bir ağ işlevi görmüyorsa, böyle bir fonksiyonu yoksa o oluşum için STK ağı diyemeyiz. Bu noktada STK ağı fonksiyonu ile ifade edilen koşul ise bu oluşumun sonucunda STK'lar yeni ilişkiler kuruyor, kuruluş amaçları veya ortak hedefleri doğrultusunda iş birliği geliştiriyor, fikir alışverişi yapıyor, görüş bildiriyor, eyleme geçiyor, proje geliştiriyor ise bu oluşum bir ağ özelliği gösteriyor denebilir. Tam tersi olarak ise her ne kadar bir oluşum kanun ile ağ olarak tanımlanmış olsa da katılımcıları gelip orada çay kahve içmenin, gün yapmanın ötesinde bir eylemde bulunmuyorsa bu oluşumu bir STK ağı olarak ifade etmek mümkün değildir.

Bu bölümde ise kuruluş amacı doğrudan bir ağ oluşturmak olmasa da yerine getirdikleri işlev bakımından bir ağ özelliği gösteren oluşumlar incelenecektir.

3.2.1.3.1 Kent Konseyleri

Her ne kadar kent konseyi; federasyon, konfederasyon ve STK platformu gibi mevzuatta düzenlenen bir yapı olsa da kent konseyleri'nin kuruluş amacı STK platformu, federasyon ve konfederasyon gibi doğrudan STK'ların bir araya gelmesi değildir. Yine kent konseyleri sadece STK'ların dahil olması ile kurulan oluşumlar değillerdir. Bu noktada kent konseyleri; STK platformu, federasyon ve konfederasyonlardan farklı olarak STK ağı fonksiyonu göstermesi yönünden STK ağı olarak tanımlanabilecek bir oluşumdur. Bu nedenle ayrı bir başlık altında ele alınmıştır

Kent Konseyleri'nin hukuki statüsü 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 26313 sayılı Kent Konseyi Yönetmeliğinde belirlenmiştir. Kent konseyleri, Kent Konseyi Yönetmeliği'nin Kent Konseyinin Oluşumu, Görevleri ve Çalışma İlkeleri başlıklı 5. Maddesinde belirtildiği üzere;

> *" (1) Kent Konseyleri belediye teşkilatı olan yerlerde, mahalli idareler genel seçim sonuçlarını izleyen 3 ay içinde, 8 inci maddede belirtilen üyelerden oluşur.*
>
> *(2) Kent konseyi genel kurulu ilk toplantısını yapmak üzere belediye başkanının çağrısı ile toplanır."* (26313 Sayılı Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006: Madde-5).

Bu maddeden de anlaşılacağı üzere kent konseyleri, STK platformları, federasyon ve konfederasyondan farklı olarak bir kamu kurumu inisiyatifi sonucunda kurulmaktadır. Kent konseylerinin kuruluş amacı ve yerine getirdiği işlevleri ise Belediye Kanunu'nun Kent Konseyi başlıklı 76. Maddesi'nde ifade edilmiştir. Kanun maddesinde kent konseyleri yönetişim ilkelerini

gerçekleştirebilmek adına kentin farklı kesimlerinin ve özellikle de Sivil Toplum Kuruluşlarının görüşlerini ifade edebileceği açık bir platform olarak tanımlanmıştır. Burada bir diğer önemli detay ise Kent Konseyi Yönetmeliği'ndeki kent konseyi üyelerinin sayısal dağılımıdır. Merkezi yönetim kuruluşlarının temsilcileri, belediye başkanı veya temsilcisi, diğer yerel yönetim temsilcileri kent konseyinin üçte birini oluştururken konseyin büyük çoğunluğu sivil toplum temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu noktada kent konseyleri kente dair farklı kesimlerin katılım sağlayabileceği, görüş ve önerilerini sunulabilecekleri önemli bir platform olarak tanımlanabilir. Gürses'e göre kent konseyleri Türkiye için yerel düzeyde siyasal katılım platformlarından biridir (2015: 56). Emrealp'e göre ise Kent konseylerinin icra ettiği en önemli fonksiyon, kentteki tüm aktörleri bir araya getirerek tüm kent için ortak bir platform olmasıdır (2005: 65). Bu tanımlamalardan yola çıkarak kent konseyine aktif olarak katılım sağlayan STK'lar kendi inisiyatifleri ile kurmadıkları ancak dahil olarak var olabildikleri bir ağın parçası haline gelmektedir denebilir ki bu noktada kent konseylerinin bir STK ağı fonksiyonu gördüğü ifade edilebilir.

3.2.1.3.1.1 Kent Konseyi Meclisleri

Yönetişim kavramının gelişmesi ile birlikte sivil toplumun katılımını arttırmaya yönelik araçlar geliştirilmiştir. Bunlardan bir tanesi de Büyükşehir Belediyeleri kent konseyleri tarafından oluşturulacak şekilde tasarlanmış olan meclis ve çalışma gruplarıdır. Bu bölümde meclis ve çalışma grupları STK ağı olmaları yönünden ele alınacaktır.

Meclis ve çalışma grupları Kent Konseyleri Yönetmeliğinde düzenlenmiş olup, yönetmeliğin Tanımlar başlıklı 4. Maddesinin c bendinde "*Kadın ve gençlik meclisleri başta olmak üzere kent konseyinin görev alanlarında, yönetişim anlayışına dayalı ve sürdürülebilir kalkınma içinde çeşitli toplum kesimlerinin kent yönetimine katkıda bulunmalarını, kaliteli ve yaşanabilir bir kentin yönetiminde aktif rol almalarını hedefleyen ve gönüllülük esasında oluşmuş ortak yapılar"* olarak tanımlanmıştır (26313 Sayılı Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006: Madde-4).

Meclislerde yürütülen çalışmalar sivil toplum örgütleri, sivil vatandaşlar ve belediye iş birliği içerisinde yürütülüyor olup bu meclisler katılımcılar arasında bir nevi köprü görevi görmektedir (Markal, 2014: 85). Meclis toplantılarında kentin sorunları üzerine ilgili katılımcılar görüş ve önerilerini sunmakta ve projeler geliştirmektedir. Toplantılara katılan STK'lar kendi çalışma alanlarına göre farklı meclislere dahil olabilmektedir. Örneğin gençlik STK'ları gençlik meclisine katılırken, kadın ve toplumsal cinsiyet üzerine çalışan STK'lar kadın meclisine dahil olmaktadır ancak bir meclise dahil olan STK diğer alanlarla ilgili meclislere katılamayacağı anlamına gelmemektedir.

3.2.1.3.1.2 Çalışma Grupları

Çalışma grubu terimi literatürde "Kozalar, Komisyonlar, Komiteler, İlgi Grupları, Üretim Platformları" gibi farklı adlandırılmıştır. Bu kavram Birleşmiş Milletler belgelerinde "Working Group" ifadesi ile kullanılmış, Türkiye'de kullanılan çalışma grubu kavramında da BM ifadesine

referans verilmektedir (Emrealp, 2005: 77-78). Çalışma grupları ise kent konseyleri bünyesinde zaman zaman oluşturulabilen gruplardır.

Markal "bu çalışma gruplarını belirlenen öncelikli konularda derinlemesine çalışmalar yapmak adına bu çalışmaları yürütebilecek zaman ve birikime sahip farklı sektörlerden, farklı kuruluşlardan kişilerin bir araya geldiği bir platform" olarak tanımlamaktadır (2014: 86). Bu çalışma grupları ihtiyaç olan her alanda kurulabilmekte ve sadece araştırma yapmak değil araştırma sonuçlarına göre kararlar alma ve çözümler üretme kapasitesine de sahiptirler.

3.2.1.3.1.3 İhtisas Komisyonları

Yönetişim ve sivil katılım bağlamında geliştirilen bir diğer araç ise Belediye Meclisi İhtisas Komisyonlarıdır. 5261 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun "İhtisas Komisyonları" başlıklı 15. Maddesinde düzenlenmiştir. İlgili madde de ihtisas komisyonlarının büyükşehir belediye meclisi üyeleri arasından seçilecek en az 5 en çok 9 kişiden oluşabileceği belirtilmiştir. Aynı madde de yine kurulması zorunlu olan komisyonlar ve komisyonlara katılacak meclis üyelerinin seçildikleri partilerin oy oranlarına göre komisyonlarda temsil edileceği belirtilmiştir. Ancak bizim için asıl önemli ibare 15. Maddenin 4. Fıkrasında yer almaktadır.

> *"Komisyon çalışmalarında uzman kişilerden yararlanılabilir. Gündemdeki konularla ilgili olmak üzere; kurum temsilcileri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversitelerin ilgili bölümlerinin, sendikalar (oda üst kuruluşu bulunan yerlerde üst kuruluşun, sendika konfederasyonunun bulunduğu yerde konfederasyonun) ve uzmanlaşmış sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ile davet edilen uzman kişiler, oy hakkı olmaksızın ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir."* (5393 sayılı Belediye Kanunu, 2005: Madde-15).

Bu fıkradan da anlaşılacağı üzere ihtisas komisyonlarına sivil toplum örgüt temsilcileri katılabilmekte ancak alınacak kararlara ilişkin herhangi bir oy hakları bulunmamaktadır. Toplantılara davet edilmeleri durumunda uzman kişilerin görüşlerini ifade etmelerine imkan tanınmaktadır.

Bu noktada büyükşehir belediyeleri kent konseyleri altında faaliyet gösteren meclis ve çalışma grupları sivil toplum kuruluşlarının kendi talep ve istekleri ile katılabildikleri, görüş ve önerilerini özgürce ifade edebildikleri ve zaten kuruluş amacı toplumun farklı kesimlerinden sivil toplum oluşumları ile bir araya gelinmesi olan bir yapı olduğu için STK ağı fonksiyonu göstermektedirler. Ancak belediye meclisi ihtisas komisyonları toplanma amaçları, üyeleri, sivil toplum kuruluşlarının dahil olma şekli ve katıldıkları toplantılardaki etki kapasitesi göz önüne alındığında bir STK ağı fonksiyonu göstermediği ancak bir yönetişim katılım aracı olduğu ifade edilebilir.

3.2.1.3.2 Dijital Platformlar

Bu bölümde Türkiye'den STK'ların aktif olarak kullandığı ve STK'lar için ağ fonksiyonu gösteren dijital platformlardan bazıları incelenecektir.

Öncelikle bir dijital platformun ağ olarak fonksiyon göstermesi ne demektir? STK ağı olarak dijital platformlar fiziksel bir mekanda görüşmeden STK'ların birbiri ile iletişim kurabildiği, sisteme dahil olmadan bile diğer STK'lara dair bilgilere, onların görüş ve duyurularına ulaşabildiği, sisteme dahil olduktan sonra kendi görüş ve düşüncelerini de ifade edebildikleri dijital oluşumlardır. Bu dijital platformlar bir mail uygulaması üzerinden açılmış mail grubu, bir sosyal medya uygulaması üzerinden açılmış gruplar ya da bir web sayfası olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Burada önemli olan katılımcıların bu platformlarda şahsi olarak ilgi alanına girdiği için değil dahil olduğu kurum/oluşumu temsil etmek üzere bulunmasıdır. Yine diğer STK'lar ile bir arada bulunmak, iletişim kurmak, ele alınan konular ile ilgili yazılı, görsel veya işitsel bir şekilde görüşlerini ifade edebilmek, birlikte projeler üretmek, etkinlikler düzenleyebilmek bu dijital platformun bir STK ağı fonksiyonunu yerine getirdiğini göstermektedir. Tabiri caizse bu platformlar, STK'lar için bir araya geldikleri bir meydan, pazar yeri olup sadece fiziksel dünyada değil dijital dünyadadır.

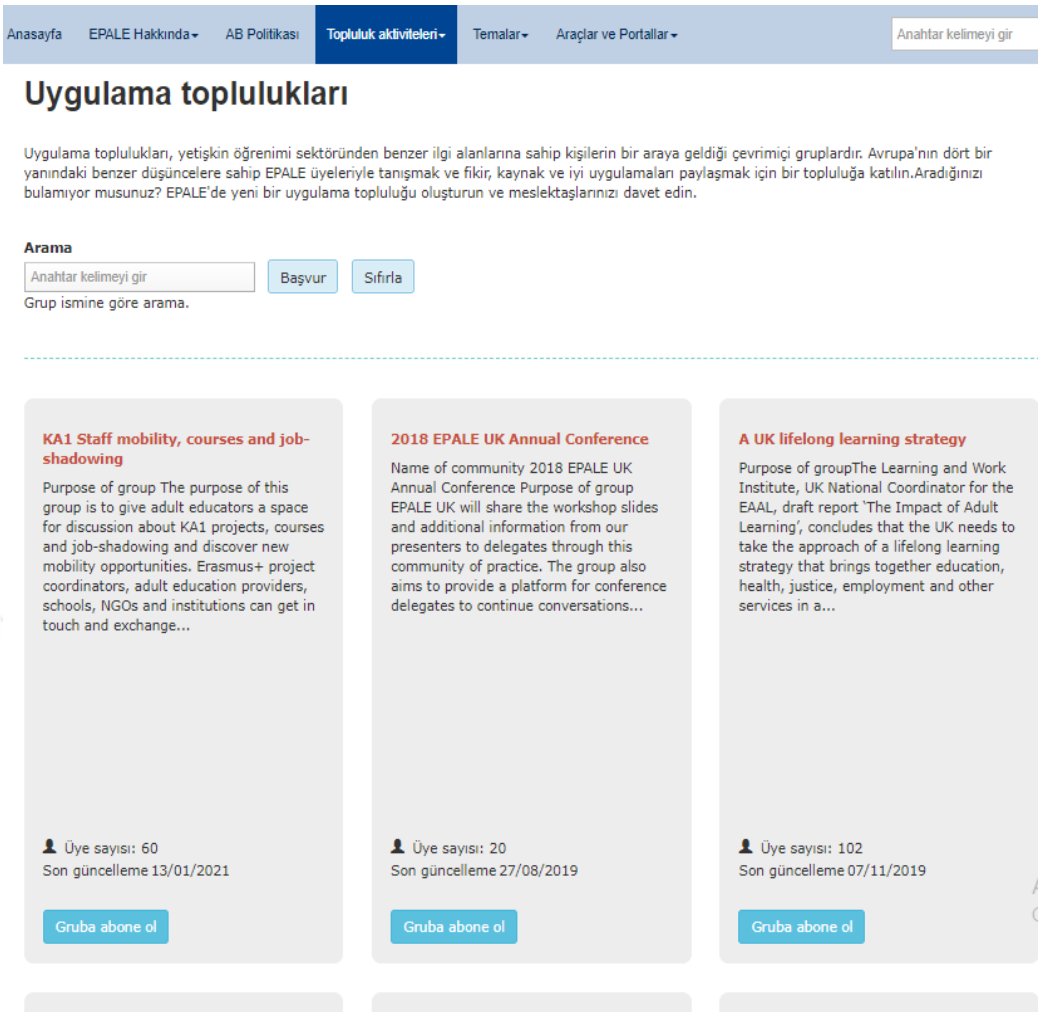
3.2.1.3.2.1 Mail Grupları

Karşımıza çıkan ilk dijital STK ağları mail gruplarıdır. Hem yerel ve ulusal hem de uluslararası seviyede STK'ların yazılı ve bazen görsel olarak iletişim kurmak, birbirinden haberdar olmak için kullandıkları platformlardır mail grupları. Türkiye'de mail gruplarının STK ağı olarak değerlendirildiği ilk çalışma olarak karşımıza STEP I projesi tespit edilmiştir. Sivil toplumdaki ilişkiler bölümünün iletişim alt başlığında STK'ların bağlantıları ve onlarla nasıl iletişim kurdukları ele alınmıştır.

Özellikle Habitat II Zirvesinin ardından sivil toplum sektörünün gelişmesi artan iletişim ve yardımlaşma ihtiyacını karşılamak adına bir takım mail listeleri ve grupları oluşturulduğu, buralarda STK'ların irtibat bilgilerini içeren veri tabanlarının paylaşıldığı, bu mail gruplarından STK Duyuru isimli mail grubunun dönem itibariyle 2870 üyesinin, STK Gençlik isimi mail grubunun ise 1827 üyesine güncel sivil toplum faaliyetleri ve meseleleri hakkında bilgi verdiği (2005: 86) raporda ifade edilmiştir. Bugün de hala pek çok bu şekilde irili ufaklı mail grupları mevcut olup projeler, fon çağrıları, gündemde yer alan konular hakkında görüş paylaşımları gerçekleştirilmektedir.

3.2.1.3.2.2 EPALE (Electronic Platform for Adult Learning in Europe)

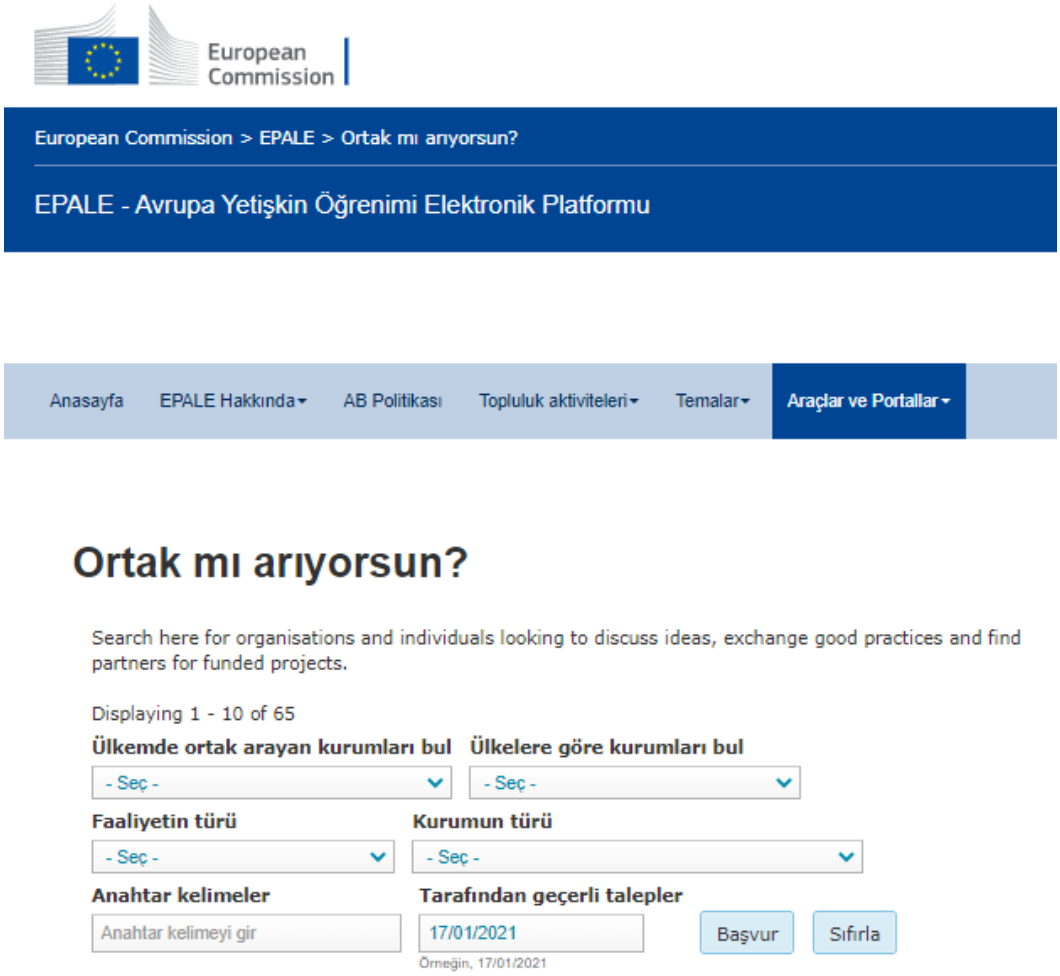
Avrupa Yetişkin Öğrenimi Elektronik Platformu kısaca EPALE yetişkin eğitimi alanında çalışan eğitimciler, eğitmenler, araştırmacılar, öğretim görevlileri, politika yapıcılar kısaca yetişkin eğitim öğrenimi üzerine çalışan profesyonellerin yer aldığı çok dilli bir Avrupa Platformu olarak tanımlanmıştır (Uygulama Toplulukları, 2021). Sistem'de aktif olarak 82.787den fazla üyesi olup 31 ayrı dilde siteye ulaşılabilmektedir. Sitenin ve genel olarak EPALE platformunun finansmanı ERASMUS+ programı tarafından karşılanmaktadır. AB'nin yetişkinler için daha iyi eğitim, öğrenim fırsatları sunma stratejisinin bir parçasıdır.

Şekil 14. EPALE Uygulama Toplulukları Web Sayfası Görüntüsü
Kaynak: (Uygulama Toplulukları, 2021)

EPALE bir dijital STK ağı olarak üyelerin, blog gönderileri, forumlar ve iş ortağı arama aracı ile Avrupa'nın farklı ülkelerinden benzer ilgi alanlarına sahip, benzer işlerde çalışan kişilerin ve kurumların bağlantı kurmalarına alan sağlamakta, onların birbirlerinden öğrenmelerine ve hatta fiziksel olarak bir araya gelmelerine destek olmaktadır. EPALE platform olarak kendisi de platforma üye olanlara yönelik eğitici içerikler sunan bir web sitesidir. Bununla birlikte zaman içinde içeriklerin çok daha fazlasının üyelerden gelmesi hedeflediklerini belirtmektedirler (Uygulama Toplulukları, 2021).

EPALE bir STK ağı olarak üyelerin sitede yayınlayacakları içeriklere ilişkin bir yayın politikası ve kurallar geliştirmiştir. Bu sayede üyeler arasında çok daha sağlıklı ve efektif bir iletişim kurulmasını sağlamıştır. EPALE bir dijital platform olmakla birlikte web sitesini ve tüm ağı düzenleyerek devam etmesini sağlayan bir ekip mevcuttur. Bir web sitesi olarak yetişkin eğitimi alanında çalışan ve benzer ilgi alanlarına sahip üyelerin çevrimiçi olarak da bir araya gelmesini sağlamaktadır. Uygulama Toplulukları kısmından bu gruplara doğrudan dahil olma veya kendi grubunu kurma imkanı sitede sunulmaktadır (Uygulama Toplulukları, 2021).

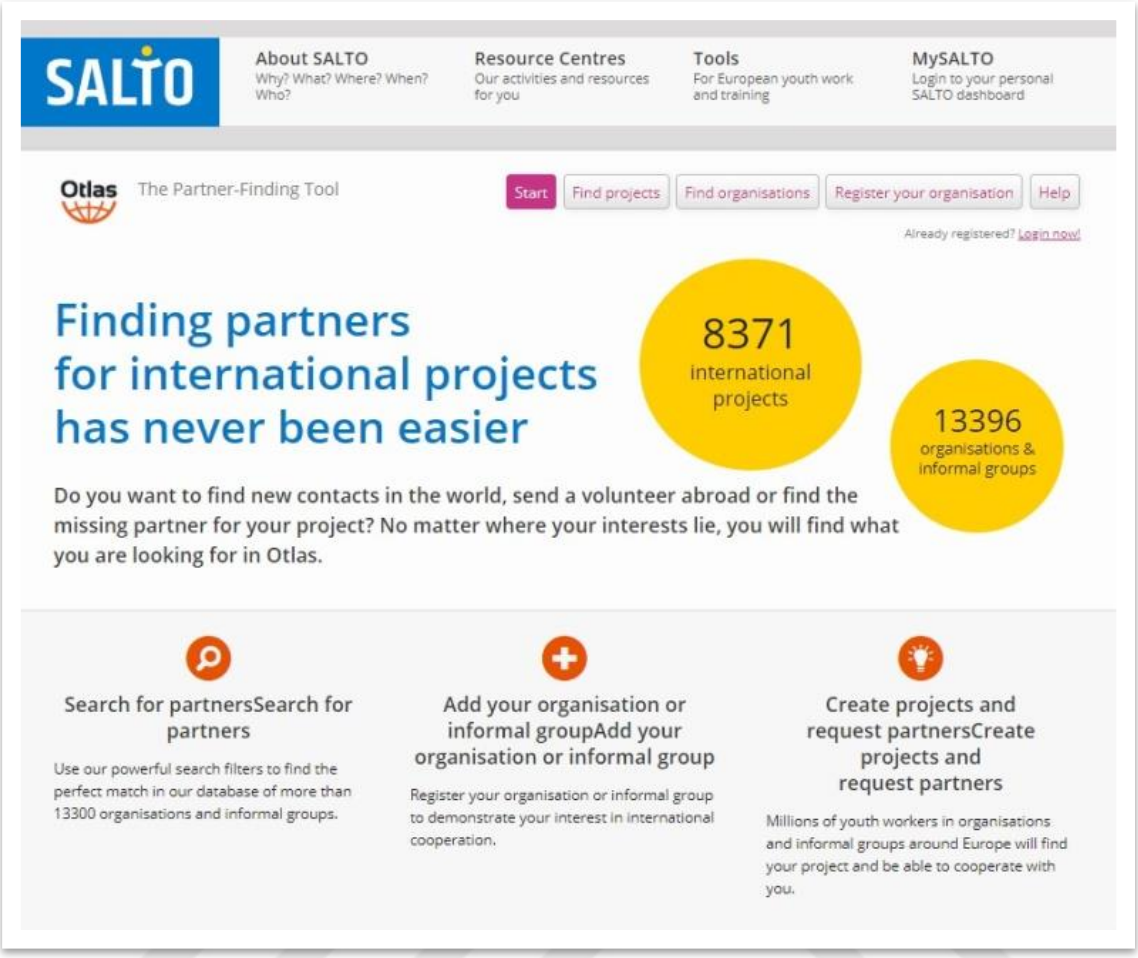

Şekil 15. EPALE Ortak Arama Web Sayfası

Kaynak: (Ortak Arama, 2021)

3.2.1.3.2.3 SALTO YOUTH (For Support, Advanced Learning and Training Opportunities For Youth)

SALTO-YOUTH, "Gençlik için Destek, İleri Öğrenme ve Eğitim Fırsatları" anlamına gelen cümlesindeki kelimelerin baş harflerinden oluşturulmuş bir ifadedir. Erasmus + Gençlik ve Avrupa Dayanışma Birliği programları ile birlikte çalışmaktadır. 2000 yılında kurulan SALTO-YOUTH, gençlik alanında faaliyet gösteren ve Avrupa'nın öncelik verdiği alanlarda çalışan sekiz Araştırma Merkezinden tarafından kurulan bir ağdır. SALTO-YOUTH, Avrupa Komisyonu'nun Eğitim Stratejisinin bir parçası olarak, gençlik çalışanları ve gençlik liderleri için informal eğitim kaynakları sağlamakta ve Avrupa Komisyonu'nun Gençlik Programına dahil olan ve olmayan Ulusal Ajansları desteklemek için eğitim ve network kurma faaliyetleri düzenlemektedir.

Şekil 16. SALTO Partner Bulma Web Sayfası

Kaynak: (Otlas Partner Finding, 2021)

SALTO yukarıda da belirtildiği üzere tek bir kurum değil hali hazırda faaliyetlerine devam eden 7 araştırma merkezi tarafından iş birliği içinde sürdürülen bir network ağıdır. Bu 7 merkezin her birinin ayrı amaçları olmasına rağmen hepsi aynı anda kendi ilgi alanlarına yönelik faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak SALTO YOUTH'un tek bir web sitesi vardır. Bu sitede Avrupa Eğitim Takvimi, Eğitim Kurs Araçları, Proje Ortak Bulma Aracı ve Gençlik Alanında Eğitim Veren Kişiler Havuzu gibi pek çok araç mevcuttur (Training And Cooperation, 2021).

SALTO Ağını birlikte yürüten 7 Merkez sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- Çeşitlilik ve Dahil Etme Merkezi (Belçika)
- Katılım ve Bilgilendirme Merkezi (İspanya)
- Eğitim ve İşbirlikleri Merkezi (Almanya)
- Doğu Avrupa ve Kafkasya Merkezi (Polonya)
- Euromed (Fransa)
- Güney Doğu Avrupa Merkezi (Slovenya)
- Avrupa Dayanışma Birliği Merkezi (Avusturya)

Şekil 17. SALTO Eğitim ve İşbirliği Araştırma Merkezi Web Sayfası

Kaynak: (Training And Cooperation, 2021)

Bu merkezlerden özellikle faaliyetleri ve sağladığı alan ile ağ özelliği gösterme noktasında öne çıkan alan Eğitim ve İşbirliği merkezi altında düzenlenen faaliyetlerdir. Bu kısımda eğitimler, gençlik çalışanları ağı, iş birliği ağları gibi pek çok alt başlık bulunmaktadır. SALTO web sitesinde My SALTO kısmı üzerinden STK'lar temsilcileri aracılığı ile sisteme dahil olabilmekte, burada kurumlarını tanıtabilmektedir. Yine bu portal aracılığı ile eğitimlere başvuru yapabilmekte, partner aranan projelere başvuru yapabilmekte, kendi projesini duyurarak partner arayabilmektedir. Blog kısmında kendi ilgi alanlarına giren konulara ilişkin içerik yayınlayabilmekte yayınlanan içeriklere ulaşabilmektedir. Yine SALTO web sitesi üzerinden online eğitimler alabilmekte ve fon çağrılarına

ulaşabilmektedir. SALTO bu anlamda STK'lara yönelik ve özelde gençlik alanında faaliyet gösteren STK'lara yönelik alan açan en büyük ve kapsamlı dijital platform ve STK ağıdır.

3.2.1.3.3 Etkinlik ve Toplantılar

Türkiye'de sivil toplum sektörünün kaderini değiştiren ve bu alanda yeni bir çığır açan etkinliklerin başında Habitat II Zirvesi gelmektedir. Türkiye'den STK'ların pek çoğu bu toplantı ile ilk defa uluslararası bir faaliyetin parçası olmuş ve bir ağın içine girmiştir. Özellikle iş birliğini geliştirmek adına arka arkaya pek çok Sempozyum düzenlenmiştir (Meydanoğlu, Bikmen, 2006: 56).

Özellikle 2000'ler ile Türkiye'de STK'ların veya diğer sivil toplum oluşumları, üniversiteler, kamu kurumların öncülüğünde yerel, ulusal ve uluslararası çapta pek çok toplantı, seminer ve sempozyum düzenlenmiş, çalıştaylar yapılmıştır. Bu etkinliklere düzenli katılan STK'lar için tam bir ağ fonksiyonu göstermiş, buralarda STK'lar kendileri ile benzer alanda veya benzer bölgelerde faaliyet gösteren STK'lar ile tanışmış, proje sunumları dinlemiş, fikir alışverişinde bulunmuştur. Tüm bu nedenlerden ötürü düzenlenen bu etkinlik, seminer serileri, sempozyum ve toplantılar fonksiyon olarak bir STK ağı fonksiyonu göstermektedirler.

4. KOCAELİ'DEKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ AĞ STRATEJİLERİNİ İNCELEMEYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

4.1 Araştırmanın Metodu

Bu tez çalışmasında Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği (KOGED), Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği, Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği (KOHAYDER), Gebze Genç MÜSİAD, İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği, Kocaeli Eğitim Vakfı (K.E.V) ve TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

4.1.1 Araştırmanın Amacı

Kocaeli il sınırları içerisinde faaliyet gösteren çalışma alanları farklı yedi sivil toplum kuruluşu ile gerçekleştirilen bu araştırmanın amacı; sivil toplum kuruluşlarının network geliştirme amaçlı kullandığı araçlar ve metotları tespit etmek, etkilerini arttırmalarında dahil olduğu ağların etkisini analiz etmek, ağların etki güçlerini ölçerek STK'ların etkilerini arttırmada ağların etkisini araştırmaktır.

Araştırmanın önemi ise hergün sayıları ve etkileri hızla artan STK ağları ile olmasından gelmektedir. Çalışmanın odak noktasında bulunan STK ağlarının çeşitleri her gün artmakta, STK'lar hergün farklı araç ve metodlar kullanarak ağlar kurmaktadır. Türkiye'de ve dünyada farklı şekillerde – dijital platformlar üzerinden, tüzel kişilik sahibi oluşumlar halinde veya tüzel kişilik olmadan informal oluşumlar halinde - yapılanmış pek çok STK ağı mevcuttur. STK'ların ağ kurma şekilleri ve kurdukları ağ oluşumları son dönemde literatürde farklı bağlamlarda ele alınan konulardan biridir. Literatürde STK'ların ağ kurmalarına ve ağ kurma şekillerine inceleyen çalışmalar mevcutken doğrudan "STK Ağları" kavramını merkeze alan ve kullanan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nokta da tez kapsamında STK ağı kavramını daha net olarak tanımlama ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu tez çalışmasında STK ağı ifadesinin kavramsallaştırılmasına katkıda bulunulmuş ve bu kavram çerçevesinde farklı platformların STK ağı olup olmadığı özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

Dört bölüm olarak tasarlanmış olan bu tez çalışmasının birinci bölümde kamu yönetimi anlayışının gelişimi, bu gelişimle birlikte kamu yönetimindeki çağdaş yaklaşımlar, yönetişim kavramı ve yönetişimin katılım araçları ele alınmıştır. İkinci bölümde yönetişimin bir unsuru olarak sivil toplum kuruluşları ele alınarak özellikleri ve işlevleri üzerinde durulmuş, istatistiklerle Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının tarihsel gelişimi ve mevcut durumu aktarılmıştır. Üçüncü bölümde ise sosyal ağ kuramı bağlamında Türkiye'deki STK ağları incelenmiş, bu kapsamda ilk olarak sosyal ağ kavramına ilişkin bilgiler verilmiş sonrasında ise STK ağları kavramı çerçevesinde Türkiye'deki STK ağlarının mevcut durumu incelenmiştir. Son bölüm olan dördüncü bölümde ise tez kapsamında yapılmış olan araştırma ve sonuçları değerlendirilmiştir.

4.1.2 Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye'de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları oluşturmakta olup Türkiye'de var olan faal dernek sayısı 2000 yılında 72.362 iken 2020 yılında ise 120.895'tür (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020). Aynı şekilde Türkiye'de faaliyeti devam eden Vakıf sayısı 2020 yılı itibari ile 5796'dır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2021).

Araştırmanın kapsamını oluşturan Kocaeli 2 milyona yakın nüfusu ile 2020 yılı itibariyle faal dernek sayısı 3609, faal vakıf sayısı ise 63 olan bir ildir. Araştırma kapsamının Kocaeli olarak seçilmesinin en temel sebebi aktif nüfus yoğunluğunun, eğitim seviyesinin ve kişi başına düşen milli gelirin yüksek olduğu pek çok sivil toplum kuruluşunun bulunduğu bir il olmasıdır. Kocaeli'nin il olarak kendine has özelliklerinin olması, Kocaeli Valiliği ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin sivil toplumu geliştirmeye ve STK'ların etkileşimini arttırmaya yönelik yaptığı çalışmalar, sivil toplum kuruluşlarının yaptığı çalışmaların yakından takip edilmesi, üniversite ve şehir arası etkileşimin yoğun olması nedeniyle araştırmanın kapsamı Kocaeli olarak belirlenmiştir.

Bu araştırmanın örneklemini Kocaeli'de faaliyet gösteren 7 STK oluşturmaktadır. Mülakat görüşmeleri Kocaeli ilinde faaliyet gösteren, Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü verilerine göre faaliyeti devam eden 5 dernek, Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı 2 vakıf ile online görüntülü veya yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılacak STK'ların seçiminden önce, her bir STK ile görüşmeler için doğrudan iletişim kurulmuştur. Kuruluşların mümkünse başkanları, genel sekreterleri veya yönetim kurulu üyeleri ile görüşme yapılmak istendiği belirtilmiştir. Kuruluşların seçiminde şu kriterler göz önüne alınmıştır, şöyle ki;

- Yerel çalışan kuruluşlardan;
- Bölgesel çalışan kuruluşlardan;
- Ulusal düzeyde çalışan kuruluşlardan,
- Uluslararası düzeyde çalışan kuruluşlardan;
- Farklı kuruluş amaçları bulunan kuruluşlardan; örneğin, çevre, kadın haklar, eğitim, kültür sanat, yaşlı hakları, hastalık dayanışma, göçmen, hemşeri, vb.
- 2020 yılı itibari ile faaliyetine devam eden Kocaeli ilinde bulunan kuruluşlardan temsilciler olmalıdır.

Bu sınırlandırmaya göre görüşme yapılan STK'ların faaliyet alanları şu şekildedir; "Dayanışma, Hasta Hakları ve Dayanışmasına Yönelik, İhtiyaç Sahiplerine Yardım, Sanayici ve İşadamı, Hayvanları Koruma, Eğitim ve Çevreyi Koruma"dır.

4.1.3 Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın adı "Türkiye'de STK'lar Arası Örgütlenme: Ağ Stratejileri" incelenecektir. Bu kapsamında bu çalışmanın hipotezi "Ulusal veya uluslararası ağlara katılan STK'ların etki alanı genişler." olarak belirlemiştir. Çalışma sırasında görüşme, gözlem, sosyal medya hesaplarının ve web

sitelerinin incelenmesi ile farklı kaynaklar değerlendirme ihtiyacından dolayı nitel araştırma metodu seçilmişitir. Bu kapsamda;

1. STK'larda network geliştirme amaçlı hangi araçlar ve metotlar kullanılabilir?
2. STK'ların etkilerini artırmada dahil olduğu ağlar ne kadar etkilidir?
3. STK ağları ne derece etkinler?

soruları araştırma soruları olarak belirlenmiş ve bu bağlamda araştırmaya katılan STK temsilcilerine araştırma soruları ışığında hazırlanan mülakat soruları yöneltilmiştir.

Tezde araştırma metodu olarak nitel araştırma metotlarından olan yarı yapılandırılmış mülakat metodu kullanılmıştır. STK'ların faaliyetlerin, dahil oldukları ağların tespit edilebilmesi için yarı yapılandırılmış mülakat metodu seçilmiştir. Mülakat soruları dört ana bölüm olacak şekilde hazırlanmıştır. Birinci bölümde mülakat yapılan STK'yı tanıma, ikinci bölümde STK'larda network geliştirme amaçlı araçlar ve metotlarını, üçüncü bölümde STK'ların etkilerini arttırmada dahil olduğu ağların etkisi, son bölümde ise STK ağlarının etkin olma durumunu analiz etmeye yönelik sorular yöneltilmiştir.

STK'lara yöneltilen sorular aşağıdaki gibidir;

1.Bölüm Kurumu Tanıma

2.Bölüm STK'larda Network Geliştirme Amaçlı Araçlar Ve Metotlar

1. Derneğinizin/Vakfınızın koordinatör veya paydaş olduğu projeler var mı? Varsa bunlardan bahseder misiniz?
2. Yerel ve ulusal ağlara üye misiniz? Bu konuda bulunduğunuz kurumsal girişimlerden bahseder misiniz?
3. Bir kurum veya kuruluş tarafından ulusal/uluslararası bir networke davet edildiniz mi? Siz bir networke dahil olmak için girişimde bulundunuz mu?
4. Derneğiniz/Vakfınızın sosyal medya araçlarını network geliştirme aracı olarak kullanıyor mu? Kullanıyorsa derneğinize/vakfınıza elde ettiğiniz etkiden bahseder misiniz?
5. STK ve STK Networkü ile alakalı süreli yayınlara veya sempozyumlara takip ediyor musunuz?

3.Bölüm STK'ların Etkilerini Arttırmada Dahil Olduğu Ağların Etkisi

1. STK'nızın kuruluş amaçlarını gerçekleştirmede ağlara dahil olmanın etkisinden bahseder misiniz?
2. Dahil olduğunuz ağlar kurumsal kapasitenize veya kurumsal networkünüze katkısı oldu mu? Bu konudaki tesiri nedir?
3. Katıldığınız ağlar dışında bu gibi ağ veya grup toplantıları kurumunuza ne gibi vizyoner katkılarda bulundu?

4.Bölüm STK Ağlarının Etkin Olma Durumu

1. İçinde bulunduğunuz STK ağının ne gibi bir etki gücü bulunmaktadır?
2. Bu konudaki gözlemlemiş olduğunuz eksiklikler nelerdir?

Mülakatlar Aralık 2020- Mart 2021 tarihlerinde belirlenen STK temsilcileri ile gerçekleştirilmiştir. Mülakat soruları ilgili STK'ya önceden mail yolu ile iletilmiştir. Mülakat sırasında sorular sözlü olarak temsilcilere yöneltilmiş ve yazılı olarak kayda alınmıştır. STK'lar ile yapılan mülakatlar ortalama bir saat sürmüştür.

4.1.4 Verilerin Analizi

STK temsilcileri öncelikle telefon görüşmeleri yapılarak, görüşme için randevular alınmış, mülakat soruları mail yolu ile iletilmiş, ardından belirlenen tarih ve saatte görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde yapılan görüşmeler yazılı olarak kaydedilmiştir. Sonrasında ulaşılan veriler betimsel olarak incelenerek analiz edilmiştir. Analiz yapılırken sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya hesapları, web sayfaları, projeleri incelenmiştir.

4.2 Araştırmanın Bulguları

Bu bölümde Kocaeli'de bulunan STK temsilcileri ile yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi ele alınmıştır. Bulgular STK temsilcilerine yöneltilen soru başlıkları altında ele alınarak yorumlanmıştır. Yöneltilen sorulara verilen tüm bulgular soru bazlı gruplandırılarak aşağıda incelenmiştir

4.2.1 Kurumu Tanımaya Yönelik Bölüm

Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği (KOGED) 2009 yılında Kocaeli'nin Körfez ilçesinde kurulmuştur. Derneğin kuruluş amaçlarından biri AB projeleri yazmak, yürütmek, kurum ve kuruluşlara bu konuda öncülük etmek, projeler sayesinde toplumun eğitim ve kültürel gelişiminde rol oynamaktır (KOGED, 2020). Kadın hakları, mülteci hakları, tutuklu yakınları, sivil toplum kuruluşları ve gençlik konularında birçok proje hazırlamış ve eğitimler düzenlemiştir. Derneğin faaliyet alanı dayanışma dernekleri kategorisinde sınıflandırılmıştır. KOGED Erasmus+, Sabancı Vakfı hibelerinden yararlanarak projeler üretmiş yerel, ulusal ve uluslararası çalışmaları olan bir dernektir.

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği 2011 yılında Kocaeli'nin İzmit ilçesinde kurulan ve Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğünce faaliyet alanı hasta hakları ve dayanışmasına yönelik dernekler kategorisinde sınıflandırılmıştır. Dernek üyeleri çölyak ve pku hastaları ve hasta yakınlarından oluşmakla birlikte 250 resmi üyesi ve gönüllüleri bulunmaktadır. Derneğin kuruluş amacı hastalığın öncelikle bebeklik çağında teşhisinin sağlanarak gerekli önlemlerin alınması, halk arasında çölyak ve pku hastalığı hakkında farkındalık oluşturmak, gizli hastaları tespit etmek ve hali hazırda çölyak hastaları için gerekli maddi manevi desteği sağlamak için çalışmalar yürütmektir. Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği Türkiye'de kurulan 7. çölyak hasta derneği olma özelliğini taşımaktadır. Dernek kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'lar ile yerel ve ulusal çapta birçok proje gerçekleştirmiştir.

Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği (KOHAYDER) 1996 yılında Kocaeli'nin İzmit ilçesinde kurulmuştur. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğünce faaliyet alanı hayvan hakları olarak gruplandırılmıştır. Dernek ulusal ve yerel çapta projeler gerçekleştirmiştir. Aktif olarak sahada çalışmalar yürüten dernek 70 resmi üyeye ve birçok hayvan sever gönüllüye sahiptir. Derneğin kuruluş amacı doğa, doğal kaynakların ve hayvanların korunmasına doğrudan veya dolaylı olarak eğitim, araştırma, proje ve uygulama çalışmaları yoluyla katkıda bulunmaktır. Dernek bu amaçla doğa – insan ilişkilerinin ve doğal değerlerin tanıtılması, sevdirilmesi, doğayı ve onun bir parçası olan hayvanların koruma bilincinin yaygınlaşması, doğayla ilgili sorunlara kamuoyunun dikkatinin çekilmesi, hayvanların korunmaları, yardıma muhtaç olanlarının bakım ve sağlıklı yaşamalarını sağlamak için bakımevleri kurulması ve işletilmesi, doğal yaşam ortamlarının arttırılması için çalışmalar yapmaktadır (KOHAYDER Tüzük, 2021).

Gebze Genç MÜSİAD Kocaeli'nin Gebze ilçesinde faaliyet göstermekte ve 2002 yılında MÜSİAD (Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği) yönetim kurulu kararı ile kurulmuştur. MÜSİAD 1990 yılında İstanbul'da kurulmuş bir iş adamı derneğidir. MÜSİAD alt kuruluşu olan Gebze Genç MÜSİAD ile homojen bir yapıda görünse de üye kazandırma, etkinlik alanları, üye yönetmeliği gibi bazı noktalar farklılık göstermektedir. Kuruluş amacı girişimci iş adamları yetiştirmek ve vizyon katmak olan derneğin 100'e yakın üyesi bulunmaktadır. Üyeler arasında ahilik teşkilatı anlayışını sürdürmeye çalışan bir kurum olarak önce üyeler arası network geliştirerek iş birliğinin geliştirilmesini hedeflemektedir. MÜSİAD 89 yurt içi irtibat noktası yurt içi ağını oluştururken yurt dışında ise 95 farklı ülkede 225 irtibat noktasıyla çalışmalarını sürdürmektedir. Alt yapılandırması olan Genç MÜSİAD ise yurt içi 53, yurt dışı 23 olmak üzere toplamda 76 irtibat noktası bulunan iç yapılanması geniş bir gençlik yapılanmasıdır (Genç MÜSİAD, 2021). Dernek başkanı Yılmaz'ın tanımı ile Genç MÜSİAD demek başlı başına bir network demektir (Yılmaz, Kişisel Görüşme, 9 Ocak 2021).

İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği 1987 yılında Kocaeli'nin İzmit ilçesinde kurulmuştur. Derneğin sokakta kalmış kimsesi olmayan yaşlıları ve zor durumda kalmış düşkün vatandaşları korumaya almak, kimsesiz yaşlıları için huzurevi açmak amacıyla kurulmuştur. Derneğin aktif 105 üyesinin yanında yurt içi ve yurt dışında gönüllüleri bulunmaktadır. Dernek faaliyetlerini Kocaeli ile genelinde sürdürmekte ve yardım faaliyetlerine ağırlık verdiği görülmektedir.

Kocaeli Eğitim Vakfı (K.E.V) 1989 tarihinde 52 kişi tarafından Kocaeli Eğitim ve Gençlik Vakfı adıyla kurulmuş, 1999 tarihinde gerçekleşen genel kurul ile adını Kocaeli Eğitim Vakfı olarak değiştirmiştir (Kılıç, Kişisel Görüşme, 24 Mart 2021). Vakfın kuruluş amacı eğitim, kültür, sanat, sağlık, spor ve turizmin gelişmesi; bu amaçla girişimci ruhu taşıyan, bilimsel düşünce, araştırma ve çalışma yöntemlerini benimsemiş, inançlı, insana ve doğaya saygılı nesillerin yetişmesine eğitim ve öğretim yolu ile yardımcı olmak, mevcut özel eğitim kurumlarına destek vermek, çeşitli branşlarda ve çeşitli düzeylerde okullar kurmak, eğitim, kültür ve sanatla ilgili yayınlar çıkartmak, çeşitli kurslar açmak, Sağlık ve Turizm ile ilgili her tür faaliyetlerde bulunmak olarak tanımlamıştır (Kocaeli Eğitim Vakfı, 2021).

TEMA Vakfı (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı) 1992 yılında Rio de Jenario'da gerçekleşen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı sonrasında kurulmuştur. Vakfın kuruluş amacı Türkiye'de erozyon ve çölleşme ile mücadele

edilebileceğini göstermek, tehlikeye dikkat çekmek, toprağa sahip çıkmak, koruyucu çözümler üretmek, ağaçlandırma yapmak, doğal varlıkları korumak ve bu mücadelenin devlet politikası haline gelmesini sağlamaktır (TEMA, 2021). Kocaeli TEMA temsilciliği TEMA Vakfının kuruluşundan kısa bir süre sonra faaliyete geçmiştir. TEMA Vakfı 81 il temsilciliği, 380 ilçe temsilciliği, 121 mahalle sorumlusu, 157 genç tema ile toplamda 739 noktada örgütlenmiştir. Vakfın 2020 yılı itibari ile 888 bin gönüllüsü bulunmaktadır. Yapısı itibari ile vakıf büyük bir örgütlenmeye sahip bir sivil toplum kuruluşudur.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Derneklerin Tanımlayıcı Özellikleri

STK Adı	Yetkili Unvanı	Faaliyet Alanı	Detaylı Faaliyet Alanı
Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği	Yön. K. Baş	Mesleki ve Dayanışma Dernekleri	Dayanışma Dernekleri
Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği	Yön. K. Baş	Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	Hasta Hakları ve Dayanışmasına Yönelik Dernekler
İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği	Yön. K. Baş	İnsani Yardım Dernekleri	İhtiyaç Sahiplerine Yardım
Gebze Genç MÜSİAD	Şube Başkan Vekili	Mesleki ve Dayanışma Dernekleri	Sanayici ve İşadamı Dernekleri
Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği	Yön. K. Baş	Çevre Doğal Hayat ve Hayvanları Koruma Dernekleri	Hayvanları Koruma

Kaynak: (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020c)

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Vakıfların Tanımlayıcı Özellikleri

STK Adı	Yetkili Unvanı	Vakıf Türü	Detaylı Faaliyet Alanı
Kocaeli Eğitim Vakfı	Sekreter	Yeni Vakıflar	Diğer Yeni Vakıflar
Kocaeli TEMA Vakfı	İl Temsilcisi	Yeni Vakıflar	Çevre Koruma Vakıfları

Kaynak: (Vakıflar Genel Müdürlüğü,2021)

4.2.2 STK'larda Network Geliştirme Amaçlı Araçlar Ve Metotlar

Bu bölümde mülakat yapılan STK'ların proje koordinatörlüğü ve paydaşlık deneyimleri, ağlara üyelik durumları, ağlara davet edilme durumları, sosyal medya araçlarının network geliştirme aracı olarak kullanılması ve STK networkü ile ilgili gelişmeleri takip etme durumları incelenerek sivil toplum kuruluşlarında network geliştirme amaçlı araçlar ve metotlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.2.2.1 STK'ların Proje Koordinatörlüğü ve Paydaşlık Deneyimleri

KOGED'in başta AB hibe programları olmak üzere birçok hibe programı ile çok ortaklı projeler gerçekleştirdiği görüşmüştür. Derneğin koordinatörlük yaptığı bazı projeler şöyledir: "Volunteers Welcome, Journey into History Through The Great European Cities, Supporting Professional Development of Migrant Related Educators, Skills Training For NGO Trainers, Konu Kadınsa". Bu projeler Erasmus+ ve Sabancı Vakfı tarafından hibe desteği verilen ve uluslararası ortaklıklar kurulmuş projelerdir. Bunların yanında KOGED birçok projede de paydaşlık rolü üstlenmiştir. Bu projeler: "Entreprenurship For Rural Areas And Social Integration, Network For Guidance And Education, Project ERA, The Training of Adult Education Trainers Concerned With The Refugees, IVOC ve Cafe Europe". Bütün, dahil oldukları her projenin yeni projeler için kapılar açtığını belirtmiştir (Bütün, Kişisel Görüşme, 22 Aralık 2020).

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği yerel yönetimler, üniversite, milli eğitim müdürlüğü vb. kurumlar ile yerel ve ulusal projeler gerçekleştirmiştir. Yeşeren Umutlar, Çölyak Tarif Kitabı, Çölyak gıda temini, farkındalık seminerleri, Ankara'ya farkındalık yürüyüşü ve bisiklet rotası gibi ulusal ve yerel projeleri gerçekleştirmiştir. Projeleri ulusal ve yerelde gerçekleşmiştir. Çölyak ve pku konularında farkındalık yaratmak amacıyla projeler hazırlamakta ve paydaşlıklar geliştirmektedir.

KOHAYDER yerel yönetimler, üniversite ve kamu kurumları ile paydaşlıklar geliştirmiştir. Yürüttüğü projeler kısa süreli ve dar alanlı kaldığı görülmüştür. Projeler herhangi bir hibe programı kapsamında yapılmamıştır. Dernek faaliyetleri hayvanların beslenmesi, tedavisinde yoğunluk kazanmıştır. Yerel yönetimler veya kamu kurumları ile kurulan paydaşlıkların derneğin çalışma konusunun hayvanlar olması nedeniyle kısa süreli olduğu bu nedenle sivil inisiyatiflerle daha sıkı paydaşlık ilişkilerinin yürütüldüğü görülmüştür.

Gebze Genç MÜSİAD ulusal ve uluslararası birçok proje yürütmüş ve paydaşlık etmiş bir dernektir. Koordinatörlük yaptığı bazı projeler; OGİK (Uluslararası Genç İş Adamları Kongresi), 24 Çok Geç, Young Business Academy, Gemi (Genç MÜSİAD İstihdam Merkezi), 3T (Tanı, Tanıştır, Ticaret Yap). OGİK ile uluslararası iş adamları Türkiye'de bir araya gelerek network amaçlı faaliyetler gerçekleştirmektedir. 24 Çok Geç Projesi ile gençlere üye iş yerlerinde staj imkanı sunularak deneyim kazandırılmaktadır. Young Business Academy projesi ile Türkiye ve Dünya'daki CEO'lar, akademisyenler ve alanında uzman kişilerce öğrencilere akademik eğitimler serisi yapılmaktadır. GEMİ projesi ile istihdam merkezi kurarak gençlerin iş hayatına dahil olması için katkı sağlanmaktadır. 3T projesi ile de hem MÜSİAD'ın görünürlüğünü arttırmak hem de üyeler arası network oluşturulması ve iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla devam ettirmektedir. Derneğin ulusal ve uluslararası sosyal yardım projeleri de bulunmaktadır.

İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği köklü bir dernek olması nedeniyle Kocaeli'de birçok kurumla projeler geliştirmiş ve paydaşlık yapmıştır. Dernek kadın hakları, yaşlılık sorunları, sosyal yardım, yaşlılık hastalıklar gibi konularda projeler hazırlamıştır. Kuruluşundan bu yana Yaşlılar Haftasında etkinlikler ve eğitimler düzenlemekte bu konuda farkındalık oluşturmaktadır. Darıca Yaşlıları Koruma Derneği ile ortak Alzheimer Sempozyumu düzenlemiş, huzurevi kurulmasına öncülük etmiş ve çalışma alanları ile ilgili kamu kurumları ile temasını devam ettirmektedir. Bunların yanında uzun yıllardır Kocaeli'de faaliyet gösteren STK'lar ile düzenli toplantılar buluşmalar düzenlemektedir.

Kocaeli Eğitim Vakfı, İzmit ilçesinde kurulmuş köklü bir vakıftır. Vakıf farklı kurum ve kuruluşlardan paydaşlık teklifleri almış ancak paydaşlık geliştirmediği görülmüştür. Vakıf kuruluş amaçları doğrultusunda faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda üniversite öğrencilerine burs sağlama, okul, lojman, spor tesisi inşa ederek kuruluş amaçlarına yönelik adımlar gerçekleştirmiştir. Vakfın sempozyum, seminer, AB projeleri gibi faaliyetlerde bulunmadığı ve bu davetlere katılmadığı görülmüştür.

Kocaeli TEMA Vakfı 81 ilde faaliyetlerine sürdüren geniş bir örgütlenme yapısına sahip bir vakıftır. Kuruluş amaçları doğrultusunda ağaçlandırma, erozyonla mücadele, toprak ve çevre gibi konularda farklı kurumlarla iş birliğine girmiş ve projeler geliştirmiştir. TEMA Vakfı hazırladığı projeleri bölgesel olarak planladığı gibi ülke genelinde de sürdürdüğü projeler bulunmaktadır. Vakfın bazı projeleri şu şekildedir; Hatıra Ormanı Projesi, Meşe Projesi, 81 İlde 81 Orman Projesi, Özel Ağaçlandırma Projeleri, Sakız Ağacı, Klon Parkı Tesisi Projesi, Antepfıstığı Üretiminde Verim ve Kalitenin Artırılması Projesi "Barak Ovası Örneği", Sürdürülebilir Çay Tarımı Eğitimleri Projesi, AB-TR Sürdürülebilir Tarım Ağı Projesi. Vakıf merkezi tarafından hazırlanan projeler temsilcilikler aracılığı ile uygulamaya konulduğu görülmüştür. Kocaeli il temsilciliği hem uygulanan bu projelerin devamı, hem kurumlardan gelen talep hem de kendi hazırladığı projeler ile 2019 yılında 13 bin kişiye farklı konularda eğitim vermiştir. Ayrıca vakfın başta okullar olmak üzere kamu kurumları ve özelik kuruluşlardan iş birliği talebi aldığı ve ortak projeler gerçekleştirdiği görülmüştür. Ayrıca temsilcilikler arası iş birliği yapıldığı temsilcilikler arasında da ortak projeler gerçekleştirildiği görülmüştür.

4.2.2.2 STK'ların Ağlara Üyelik Durumları ve Kurumsal Girişimleri

KOGED Başkanı Bütün, proje odaklı çalışan bir dernek olmalarından dolayı özellikle Avrupa Birliği hibeleri almak amacıyla birçok uluslararası STK ağına kurumsal üyelikler oluşturduklarını belirtmiştir (Bütün, Kişisel Görüşme, 22 Aralık 2020). Özellikle AB projeleri alanında çalışan kurumların (bu kurumlar; okullar, halk eğitim merkezleri, üniversiteler, enstitüler, özel sektör kuruluşları, STK'lar, kamu kurumları vb.) çok yönlü olması beraberinde farklı platformların meydana gelmesini sağlamıştır. Dernek ilk olarak Ulusal Ajansın önerdiği bu platformlara üye olmuş, daha sonra farklı uluslararası platformlardan teklif almıştır. Ağlar ve etkileri konusunda farkındalığı yüksek

olan KOGED özellikle online ağları efektif bulduğunu belirtmiştir. Ayrıca hazırladığı uluslararası ve ulusal projeler ile yerel paydaşlıklar geliştirmiş bu sayede Kocaeli Dernekler Platformu kuruluşunda öncü rol üstlenmiştir. KOGED'in katıldığı bazı online platformlar da şu şekildedir; EPALE, Cafe-Europe SALTO YOUTH, EACEA Europe.

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneğini Kocaeli Dernekler Platformu üyesi bir dernektir. Aynı zamanda Kocaeli Kent Konseyi ve Kocaeli Kent Konseyi Engelli Meclisinde yönetim kurulu üyesidir. Ayrıca derneğin çölyak federasyonu kurma girişimleri bulunmaktadır. Ulusal çapta projelere dahil olan ve paydaşlıklar geliştiren derneğin Türkiye'de faaliyet gösteren çölyak derneklerinin olduğu bir Whatsapp grubu bulunmakta ve bu grup aracılığı ile görüşmelerini devam ettirmektedir.

KOHAYDER iki federasyon girişiminde bulunmuş bir dernektir. İlk girişiminde federasyon üyesi dernekler ile aynı noktalarda buluşamamak nedeniyle girişimi sonlandırdıklarını belirten Ketenağ, yeni bir girişimle aynı amaçlar ile çalışmalar yürüten STK'lar ile bir araya gelerek Hayat Federasyonunun kurucu üyesi olduklarını vurgulamıştır (Ketenağ, Kişisel Görüşme, 1 Ocak 2021). Kocaeli Dernekler Platformu üyesi olan dernek aynı zamanda İzmit Kent Konseyi Yönetim Kurulu üyesidir. Aynı zamanda Facebook ağlarını da kuruluşa amaçları doğrultusunda kullandıkları saptanmıştır.

Gebze Genç MÜSİAD Başkan Vekili Yılmaz derneğin bir network yapılanması olduğunu vurgulamış ve yurt içi-yurt dışı toplamda 76 irtibat noktası ile büyük bir ağ olduklarını belirtmiştir (Yılmaz, Kişisel Görüşme, 9 Ocak 2021). Dernek hazırladığı projeler ile ağ yapılanmasını genişletmeyi hedeflemektedir. Bir MÜSİAD üyesi hangi şubeye üye olursa olsun tüm şubelerin üyesi sayılmaktadır. Bu nedenle şubelerin yaptığı faaliyetler birbirini desteklemekte ve büyütmektedir. Gebze Şubesi olarak kent konseyi, platformlar gibi ağların içinde olmayı tercih etmediğini ancak merkez üzerinden gençlik STK'ları platformlarına üye olunduğu, diğer aktörlerle sürekli temas halinde olunduğu, ikili temaslar geliştirdiği, farklı kurum ve kuruluşlar tarafından ağlara dahil edildiği ve görüş bildirdiği saptanmıştır.

İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği, çalışmalarını yerelde yürüttüğünü bu nedenle ulusal ve uluslararası ağlara üye olma amacı gütmediğini belirtmiştir. 33 yıllık bir dernek olarak yerel yönetimler, kamu kurumları ve STK'lar tarafından birçok ağa davet edildiği ulusal ağlardan da davet aldığı tespit edilmiştir. İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği, Kocaeli Dernekler Platformu Kurucu üyesi, Kocaeli Kent Konseyi Engelli Meclisi ve Emekli Meclisi üyesidir. Kuruluşundan itibaren Kocaeli'de bulunan STK'lar ile bir ağ oluşturmuş ve bu ağı sözleşme ile platforma dönüştürmek için öncü olmuş Kocaeli Dernekler Platformunu kurmuştur. Ancak platforma üye olmayan dernekler ile iletişimin devam ettiği saptanmıştır.

Kocaeli Eğitim Vakfı kuruluşunda kısa bir süre sonra kendilerini nasıl geliştireceklerine dair yaptıkları araştırmalar sonucunda Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) mütevelli heyetine dahil oldukları vakıf sekreteri Kılıç tarafından belirtilmiştir (Kılıç, Kişisel Görüşme, 24 Mart 2021). Vakıf faaliyetlerini yerelde yürütülmesi nedeniyle ulusal ve uluslararası ağlara üye olmayı tercih etmediği görülmüş bu konuda TÜSEV istisnai bir örneği oluşturmaktadır.

TEMA Vakfı yerel, ulusal ve uluslararası çalışmalar yapan bir vakıf olarak farklı ağlara üyeliği olduğu tespit edilmiştir. Vakıf, International Union for Conservation of Nature (IUCN),

European Environmental Bureau (EEB), DRYNET, Climate Action Network Europe (CAN), Açık Açık, Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV), Mediterranean Education Initiative for Environment and Sustainability (MEdIES) ağlarına üye olduğu görülmüştür. Vakfın temsilciliği olan Kocaeli il Temsilciliğin üye olunan bu ağlar hakkında direkt bir bilgisi olmadığı ancak il temsilciliği olarak da ağlara dahil olduklarını belirtilmiştir. Vakıf merkezi tarafından yürütülen ağ çalışmaları hakkında elde edilen deneyim il temsilciliği ile paylaşıldığı, projeler üzerine istişare yapıldığı belirtilmiştir (Tol, Kişisel Görüşme, 25 Mart 2021). Kocaeli il temsilciliği yerelde yaptığı çalışmalar kapsamında Kocaeli Sanayi Odası Çevre Ödülleri, Kocaeli Valiliği Toprak Koruma Kurulu üyeliği bulunmakta ayrıca Kocaeli'de bulunan sivil toplum kuruluşları ile düzenli olarak bir araya gelip toplantılara katılmaktadır. Vakıf temsilcilikleri aracılığı ile yerel ağ çalışmaları yürüttüğü görülmüştür.

4.2.2.3 STK'ların Ulusal/Uluslararası Ağlara Davet Edilme Durumları

KOGED koordine ettiği ve paydaş olduğu projeler ile ulusal ve uluslararası ağlara davet edildiği özellikle bu davetlerin deneyim paylaşma talepleri nedeniyle olduğu belirtilmiştir. Konu Kadınsa Projesi nedeniyle UNDP toplantılarına davet edildiği özellikle projeler ile oluşturulan network ile bu davetlerin gerçekleştiği saptanmıştır. KOGED kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla uluslararası ve ulusal online ağlara, mail bültenlerine katılma girişimlerinde bulunmuştur.

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği hazırladığı projelerde temas sağladığı dernekler ve kamu kurumları tarafından ulusal çalıştaylara davet edilmiştir. Özellikle alanında sayılı derneklerden biri olması farklı kurumlardan davet almasında etkili olduğu görülmektedir.

KOHAYDER Valilik bünyesinde bulunan çalışma grubuna her 6 ayda bir davet edildiği ve bu durumun kanuni bir zorunluluk olduğu için davet edildiklerini belitti. İzmit Belediyesi Kent Konseyine davet edilmiş ve yönetim kurulunda yer almıştır. Derneğin ulusal/uluslararası ağlara dahil olma girişimlerinin çok az olduğu, daha çok yerel çalışmalara odaklandıkları gözlemlenmiştir.

Gebze Genç MÜSİAD Türkiye ve Dünya'daki yapılanması ile kurum ve kuruluşların dikkatini çektiği bu nedenle yerelde ve ulusalda diğer STK ve kamu kurumları tarafından toplantı seminer vb. faaliyetlere davet edildiği saptanmıştır. Dernek aylık ve yıllık faaliyetler ve toplantılar ile network geliştirme girişimlerinde bulunmaktadır. Dahil oldukları projeler, katıldıkları toplantılar ve davetlerin network oluşturmaya katkı sağladığı ve derneğin görünürlüğünü arttırdığı Başkan Vekili Yılmaz tarafından vurgulanmıştır (Yılmaz, Kişisel Görüşme, 9 Ocak, 2021).

İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği, Kocaeli'de faaliyet gösteren köklü bir dernek olması nedeniyle farklı kurum ve kuruluşlar tarafından ağlara ve toplantılara davet edilmektedir. Dernek Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli Valiliği, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve İzmit Belediyesi tarafından çalıştaylara, toplantılara ve seminerlere sık sık davet edildiğini vurgulamıştır.

Kocaeli Eğitim Vakfı farklı kurum ve kuruluşlar tarafından toplantılara, ağlara davet edildiği ancak bu konuda kurumsal farkındalığın düşük olduğu tespit edilmiştir. Vakıf Kent Konseyi toplantılarına davet edildiği, zaman zaman katılım gösterildiği belirtilmiştir. Vakıf kuruluş amaçları

olan burs verme, eğitim faaliyetlerine yatırım yapma konularına yoğunlaşmış faaliyetlerini kişisel networkler ile devam ettirdiği saptanmıştır.

TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği ile yapılan görüşmelerde yerelde farklı kurum ve kuruluşlardan davetler aldıkları, Kocaeli genelindeki yapılanmaları ile temasta oldukları kurum ve kuruluşların sayısının oldukça çok olduğu belirtilmiştir. Temsilciliğin kurum ve kuruluşlarla kurduğu temas ile toplantılara, ağlara davet edildikleri görüşmüştür. TEMA Vakfı'na da çok fazla bu anlamda davet geldiği, merkezin görevlendirmesi ile temsilcilik olarak davet gelen toplantı, konferans, sempozyum gibi faaliyetlere katıldıkları temsilci tarafından belirtilmiştir (Tol, Kişisel Görüşme, 25 Mart 2021).

4.2.2.4 Sosyal Medya Araçlarının Network Geliştirme Amaçlı Kullanılması Durumu

KOGED proje bazlı çalışmaları nedeniyle proje ortaklarının bulunması ve hazırlanan projelerin yaygınlaştırılması için sosyal medya araçlarının aktif kullanmaktadır. Dernek özellikle Facebook, Whatsapp uygulamalarını aktif kullanmaktadır. Dernek proje yaygınlaştırma faaliyetleri ile farklı kurumlardan davetler almıştır. Örneğin; Kadın hakları üzerine düzenledikleri etkinlik sosyal medya da etki oluşturmuş ve üniversiteler tarafından seminerlere davet edilmiştir. KOGED özellikle mail gruplarını aktif olarak kullanmakta bu sayede ulusal ve uluslararası paydaşları ile temasını korumasını sağlamak için kullanmaktadır. KOGED kurumsal network için mail gruplarının Facebook gibi platformlardan daha önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği, sosyal medyayı aktif olarak kullandıkları ancak sayfalarının üyelerine özel olduğu belirtilmiştir. Dernek başkanı kendisine ait sosyal medya hesaplarını dernek duyuruları için kullandığını ve şahsi hesaplarının bu konuda daha etkili olduğunu vurgulanmıştır. Sosyal medyadaki aktifliği ile dernek yılda bir iki kez yerel TV kanalı olan TV 41'den davet almaktadır. Dernek üyeleri arasında sosyal medya faaliyetlerini yönetecek gönüllü kitlesinin yeni oluşması nedeniyle sosyal medyada network geliştirme amaçlı strateji geliştirememişlerdir. Dernek sosyal medya aracı olarak Instagram ve Facebook kullanmaktadır.

KOHAYDER sosyal medya platformlarında yeni yer bulmaya başlayan derneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aktif olarak Facebook kullanmakta, yakın zamanda Instagram hesaplarını aktif olarak kullanmaya başlamaktadırlar. Dernek sosyal medya araçlarını kuruluş amaçlarına yönelik olarak hayvan hakları konularında farkındalık oluşturmak amacıyla kullanmaktadır. Sosyal medya da oluşturdukları etki ile birlikte yerel yönetimler, ulusal kuruluşlar tarafından takip edilmektedir. Üyeler ve gönüllüleri arasında Whatsapp grupları kullanılmaktadır. Dernek sosyal medyada oluştur etki ile haber kanallarına çıkmış,

Gebze Genç MÜSİAD, sosyal medyayı aktif kullanan, özellikle gençlerin yoğun olarak kullandığı Instagram platformunda aktif olan bir dernektir. Dernek Instagram hesabının etkileşimin yüksek olması nedeni ile üyeler ve diğer kişi/kurumlar ile Instagram üzerinden iletişim kurmakta ve aktif gönderi oluşturmaktadır. Derneğin kurumsal yapısı, etkinlikleri sosyal medya üzerinden aktarılarak dernek görünürlüğü aktarılmaktadır. Web sitelerinin etkileşim oranının düşmesi ve sosyal medya kanalları üzerinde etkileşimin artması ile Instagram hesabı derneğin kurumsal network geliştirme yüzü olarak kullanıldığı saptanmıştır.

İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği özellikle yerel medya organlarını aktif olarak kullanan bir dernektir. Dernek Başkanı Tamer'in televizyon ve gazetecilik kariyeri bu durumunda oldukça etkili olduğu görülmüştür. Facebook ve Instagram hesaplarının yanında Whatsapp grupları da aktif olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Dernek Facebook hesabını dernek faaliyetlerini yaygınlaştırmak için aktif kullanmış dernek hesabı yanında Başkan Tamer'in de şahsi hesapları üzerinden network oluşturma çalışmaları yaptığı ve etkili olduğu tespit edilmiştir.

Kocaeli Eğitim Vakfı, sosyal medya araçlarına özellikle önem vermekte ve hedef kitlesine ulaşmak adına aktif kullanmakta olduğu görülmüştür. Vakıf Sekreteri Kılıç sosyal medya araçlarının etkin kullanımı için profesyonel bir şirket ile çalıştıklarını belirtmiştir (Kılıç, Kişisel Görüşme, 24 Mart 2021). Vakıf İnsatgram, Twitter ve Facebook hesaplarını aktif kullanmakta ve bu hesaplar sayesinde özellikle burs duyurularında büyük bir etki elde ettiklerini ayrıca bağış ve işletme hizmetlerinde de etkili olduklarını özellikle belirtmiştir. Vakıf farklı mail grupları aracılığı ile de dahil olduğu ağları takip etmektedir.

TEMA Vakfı sosyal medya araçlarını etkin kullanan sivil toplum kuruluşlarından biridir. Vakıf hesapları tek merkezde toplanmamıştır. Vakfın il, ilçe, üniversite veya okul örgütlenmelerinin kendilerine özel sosyal medya hesapları bulunmaktadır. TEMA Vakfı Kocaeli İl Temsilciliği İnstagram, Twitter ve Facebook hesaplarını aktif kullanmaktadır. Sosyal medya araçları ile savunuculuk, ağaçlandırma gibi kampanyaların duyurulmasında gönüllülere ulaşma amacı ile kullanılmaktadır. Ayrıca vakıf temsilcilikler arası koordinasyonu ve iletişimi Whatsapp grupları ve mail grupları aracılığı ile sağlamaktadır.

Tablo 7. Araştırmaya Katılan STK'ların Network Geliştirme Amaçlı Kullandığı Sosyal Medya Araçları

	Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği	Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği	Gebze Genç MÜSİAD	İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği	Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği	Kocaeli Eğitim Vakfı	TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği
Sosyal Medya Araçları	Facebook	Facebook İnstagram	Facebook İnstagram Twitter	Facebook İnstagram	Facebook İnstagram	Facebook İnstagram Twitter	Facebook İnstagram Twitter
Diğer online araçlar	Mail Grubu	Mail Grubu Whatsapp Grubu	Whatsapp	Whatsapp Grubu	Whatsapp	Mail Grubu	Mail Grubu Whatsapp Grubu

4.2.2.5 STK Networkü ile İlgili Gelişmeleri Takip Etme Durumu

KOGED Başkanı Bütün, sivil toplum kuruluşları ile ilgili dergilere aboneliklerinin bulunduğu, Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü yayınlarını ve özellikle online yayın yapan haber platformlarını aktif takip ettiğini belirtmiştir (Bütün, Kişisel Görüşme, 22 Aralık 2020). STK personelinin becerilerini geliştirme konulu Erasmus+ projesini hazırlamış ve Avrupa'da bu konu ile ilgili eğitimler almıştır. Sempozyumlarda ve akademik makaleleri takip ettikleri projelerinde bu bilgilerden faydalandıkları tespit edilmiştir.

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği İçişleri Bakanlığı internet sitesinde gelişmeleri takip ettiğini, çalıştaylara ve eğitimlere katıldığını ancak spesifik olarak STK networkü hakkında yayın, sempozyum takip etmediği görülmüştür.

KOHAYDER Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü sitesindeki yayınları takip etmekte ancak STK network geliştirme ile ilgili yayınları, sempozyumları personel yetersizliği nedeniyle takip edemedikleri görülmüştür.

Gebze Genç MÜSİAD, aktif olarak ulusal/uluslararası süreli yayınları sempozyumları ve fuarları takip etmekte bunların yanında derneğe ait süreli yayınlar, Zirve ve fuar gibi network geliştirme amaçlı girişimler bulunmaktadır.

İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği STK networkü ile ilgili süreli yayınları veya sempozyumları takip etme farkındalığının olmadığı ancak kaymakamlık ve STK müdürlükleri aracılığı ile yapılan toplantılar, seminer ile gelişmeleri takip ettiği tespit edilmiştir.

Kocaeli Eğitim Vakfı, TÜSEV üyesi, aynı zamanda aylık mail bülteni üyesidir. Ayrıca vakıf Sabancı Vakfı gibi kurumların da aylık bültenlerine üye olmuş ve gelişmeleri takip etmektedir. Vakıf personelleri tarafından incelenen bültenler, yönetim kurulu üyeleri ile paylaşılmakta olduğu belirtilmiştir.

TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği merkezden STK networkü veya STK'lar ile ilgili gelişmelere dair bilgilendirme yapıldığını belirtilmiştir. Temsilcilik olarak süreli yayınları takip etmeye çalıştıklarını ancak kurumlarda sivil toplum hakkında farkındalığın düşük olması nedeniyle bu tarz çalışmaların az olduğu vurgulanmıştır (Tol, Kişisel Gelişme, 25 Mart 2021).

4.2.3 STK'ların Etkilerini Geliştirmede Dahil Olduğu Ağların Etkisi

Bu bölümde mülakata katılan sivil toplum kuruluşlarının, kuruluş amaçlarını gerçekleştirmede ağların etkisi, ağların kurumsal kapasiteye etkisi, diğer ağlar ve grup toplantılarının vizyoner katkısı incelenerek sivil toplum kuruluşlarının etkilerini geliştirmede dahil olduğu ağların etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.2.3.1 STK'ların Kuruluş Amacını Gerçekleştirmede Ağların Etkisi

KOGED dahil olduğu ağlar sayesinde kuruluş amacı olan ulusal ve uluslar arası projeler üretmiştir. Proje hazırlarken bu ağlar sayesinde uluslararası ortaklarla tanışmış ve iş birliği geliştirmiştir. Geliştirdiği iş birlikleri sayesinde farklı projelere davet edilmiş ve yeni ortaklıklar geliştirmiştir. Bu etkiyi derneğin kuruluşundan itibaren kurduğu ortaklıklarda görmekteyiz. Önemli örneklerden biri olan IVOC (Mesleki ve Akademik Rehberlik Personeli için Uluslararası Destek Ağı) projesi Bütün tarafından vurgulanmıştır. Bu proje ile birlikte 9 farklı ülkeden kuruluşla iş birliği kurulmuştur (Bütün, Şahsi Görüşme, 22 Aralık 2020). Katıldığı ağlar sayesinde kurumun tanınabilirliği artmış ve uluslararası projelerden/kurumlardan teklif almıştır. Ayrıca dahil olduğu ulusal ağlar ile yerelde kamu kurumları tarafından güvenilen bir dernek olmuş, üst düzey yetkililer ile temas kurma fırsatı yakalamıştır.

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği dahil olduğu ağlar ile ulusal ve yerel projeler gerçekleştirmiş, yerel medya da etki uyandırmıştır. Kocaeli Kent Konseyi yönetim kurulunda olmasının kamu kurumları ile kolay iletişim kurmasına ve güven oluşturmasına katkı sağladı belirtilmiştir. Dahil olduğu çok paydaşlı projeler, toplantılar, platform ve online gruplar ile yeni projeler geliştirdiklerini ve etki alanını geliştirdiklerinden bahsetmiştir. Çölyak derneği Kocaeli Valiliği, Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri ile yakın temasta olmuş. Kocaeli Valiliği himayesinde çölyak yemek kitabı çıkarılmasına ve 81 ilde koordineli ulaştırılmasında rol oynamıştır. Bu gibi projelerde katıldığı ağlardan kazanılan kurumsal network ve nedeyim oldukça etkili olduğu görüşmüştür. Dernek Başkanı Atar hazırladıkları proje vesilesiyle TBMM ziyaretinde bulunduklarını ve bu proje görüşmeleri ile Çölyak Araştırma Komisyonu kurulmasına vesile olduklarını vurgulamıştır (Atar, Kişisel Görüşme, 25 Aralık 2020).

KOHAYDER başkanı Ketenağ'ın İzmit Kent Konseyi yönetim kuruluna dahil olduklarını ancak covid-19 pandemisi nedeniyle konsey çalışmalarının durduğunun derneğe bir etkisi olmadığı ifadesi dikkat çekici olmuştur (Ketenağ, Kişisel Görüşme, 1 Ocak 2021). Ancak kurumsal girişimleriyle kurucu oldukları Hayat Federasyon'u ile Adalet Bakanlığı ile görüşmeler gerçekleştirme fırsatı yakaladıkları, 5 dernek hareket ettikleri için etki alanlarının arttığından bahsetmişlerdir. Katıldıkları diğer bir ağ olan dernekler platformunu derneğin kuruluş amaçları doğrultusunda bir etki gösteremediği görüşmüştür.

Gebze Genç MÜSİAD, kuruluş amaçlarından birinin global ölçekte çalışmalar yapmak, üyelerinin çevresini geliştirmek yani network geliştirme odaklı çalışmalar yapmak olduğu saptanmıştır. Bu anlamda dernek yurt içi ve yurt dışı yapılanmasıyla bir ağ oluşturarak bu amaçları doğrultusunda çalışmalar yapmaktadır. Aynı zaman da koordine projeler genellikle ağ oluşturma odaklı olduğu tespit edilmiş ve hem dahil olduğu ağların hem de yürüttüğü projelerin birbirini desteklediği görülmüştür. Ayrıca geniş ağ yapıları sayesinde dernek saygın bir konum kazandığı tespit edilmektedir. Dernek ağ yapılanmaları ile bir noktadaki herhangi bir üyesini farklı bir noktadaki üyesi ile temasa geçmesini sağlamakta ve iş birliği geliştirmesini hedeflemektedir.

İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği kuruluş amaçları kimsesiz vasisi olmayan yaşlı ve düşkün kişilerin korunması için çalışmalar yürütmektedir. Dahil olduğu ağlar ile çalışmalarını

çoğaltmış eve etki alanını genişletmiştir. Dahil olduğu ağlar sayesinde birçok projede yer almış ve kamu kurumlarına karşı bir güven oluşturduğu tespit edilmiştir.

Kocaeli Eğitim Vakfının kuruluş amaçları eğitim, kültür, sanat, sağlık, spor ve turizmin gelişmesi amacıyla gelecek nesillere eğitim yolu ile destek olmak bu kapsamda okullar kurmak, eğitim, kültür ve sanatla ilgili yayınlar çıkartmak, kurslar açma gibi konuları içermektedir. Bu kapsamda vakıf özellikle sosyal ağların burs duyurularını yaygınlaştırmada ve hedef kitleye ulaşmada oldukça etkili olduğunu ancak bu etkiyi dahil oldukları diğer ağlarda göremediklerini belirmiştir (Kılıç, Kişisel Görüşme, 24 Mart 2021). Vakıf kurdukları okul, spor tesisi gibi yapılar ve ağlar ilişkisi hakkında bir yorum yapmamıştır.

TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği dahil oldukları ağlar ile yerelde iletişimi güçlendirmiş, gelişmeleri takip etmeleri kolaylaştığı tespit edilmiştir. Özellikle dahil oldukları ağlar beraberinde yeni iş birliklerini getirmiş etki alanları artmıştır. Çevre Bakanlığı ve İl Milli Eğitim Müdürlükleri ile imzaladıkları protokol ile Kocaeli'deki okullarla hızlı iletişim kurmuş ve güven sağlamıştır. Vakıf organizasyon şeması itibari ile güçlü bir ağ yapılanması olmasının yanı sıra yerel ölçekte temsilcilikler aracılığı ile dahil olduğu ağlar sayesinde etkisini genişletmiş özellikle kamu kurumları nezdinle güven sağlamış ve baskı mekanizması haline geldiği tespit edilmiştir.

4.2.3.2 Ağların Kurumsal Kapasiteye Etkisi

KOGED dahil olduğu ağlar ile kurumsal networkünü geliştirmiş projeler üretmiş, projelere dahil edilmiştir. Proje bütçeleri ile mali kapasitesini geliştirmenin yanı sıra katıldıkları eğitimler, yurt dışı temasları ile üyelerinin yetkinliklerini geliştirdiği görülmüştür. KOGED paydaş olduğu Cafe Europa ve IVOC projeleri ile de farklı alanlarda ağ kurma stratejileri üzerine çalıştığı analiz edilmiştir. Derneğin dahil olduğu ağlar ile gönüllü sayıları artış gösterdiği Bütün tarafından vurgulanmıştır (Bütün, Kişisel Görüşme, 22 Aralık 2020).

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği dahil olduğu ağlarda yeni iletişim modelleri kullanmaya başlaması kurumsal kapasiteyi etkilediği görülmektedir. Dahil olunan platformlar ile dernek toplu SMS, sosyal medya araçları daha aktif kullanmaya başladığı gözlemlenmiştir. Yapılan projeler ve dahil olunan ağlar dernek gönüllülerinin dezavantajlı konumda olması, mali kapasite yetersizliği gibi nedenlerle kurumsal kapasiteye etkisinin oldukça az olduğu gözlemlenmiştir. Ancak özellikle online ağlar ile kurumsal network güçlendirilmiş ve farklı illerden kurumlarla iş birlikleri kurulduğu gözlemlenmiştir.

KOHAYDER yerel, ulusal sivil inisiyatifli ağların yanı sıra kent konseyi gibi kanunla kurulan ağlara dahil olmuş bir dernek olarak yaptığı faaliyetlerin kurumsal kapasitesine etki etmediğini vurgulamıştır. Ketenağ bu durumun nedenini üyelerin yetersizliği, profesyonelleşmiş iş bölümünün olmayışı gibi nedenlerle açıklamıştır (Ketenağ, Kişisel Görüşme, 1 Ocak 2021). Kurumsal network açısından incelendiğinde ise dernek Büyükşehir Belediyesi, Adalet Bakanlığı gibi üst düzey kurumlarla network geliştirdiği, Cumhuriyet Balosuna davet edilen sayılı dernek arasına girdiği görülmektedir.

Gebze Genç MÜSİAD, kurumsal yapısının MÜSİAD'ın belirlediği yönetim yapısına göre şekillendiği ve her irtibat noktasının kendine has yanlarının olduğu saptanmıştır. Derneğin dahil olduğu hem iç yapılanma hem de yerel ve ulusal ölçekte temasları ile oluşmuş ağ yapısı ile dernek görünürlüğünün pozitif yönde etkilendiği belirtilmiştir. Ayrıca dernek büyüyen yapısıyla beraber komisyonlara ayrılmış ve 3 başkan yardımcısı 1 başkan vekili 2 personel ile kurumsal yapısını genişletmiştir.

İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği Başkanı Tamer dahil oldukları ağlar ile birlikte kurumsal kapasitelerinin geliştiğini, teknolojik altyapılarını güçlendirdiklerini belirtmiştir (Tamer, Kişisel Görüşme, 10 Ocak 2021). Dernek sosyal medya araçlarını aktif kullanmaya başlamış ve proje mantıksal çerçevesine uygun çalışmalar yapmaya başlamıştır.

Kocaeli Eğitim Vakfı sosyal medya araçlarının daha etkin kullanarak etki alanları genişletmek, çağa ayak uydurmak vb. nedenlerle profesyonel bir hizmet alarak sosyal ağlarda etkilerini arttırmayı amaçlamıştır. Bu durum kurumsal iletişim açısından gelişimi beraberinde getirmiştir. Vakfın kurumsal gelişiminde kişisel network, farklı ağlardan elde edilen deneyimin etkili olduğu görülmüştür. Ancak bu etkinin daha çok kuruluş yıllarında olduğu son yıllarda vakıfta kurumsal değişikliklere kapalı bir yapı olduğu tespit edilmiştir.

TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliğinin, merkez tarafından farklı konularda eğitimler aldığı, bu eğitimlerin kurumsal gelişime katkı sağladığı görülmüştür. Temsilcilik, vakıf senedi gereği vakıf merkezine bağlı olduğu için kurumsal değişikliklerde vakfa bağlı hareket etmektedir.

4.2.3.3 Diğer Ağlar veya Grup Toplantılarının STK'lara Vizyoner Katkısı

KOGED katıldığı toplantı, çalıştay vb. faaliyetler ile vizyonu genişletmiş edindiği kurumsal network ve bilgi ile yeni çalışmalara imza attığı görülmüştür. Özellik dernek Başkanı Bütün katıldıkları ağların, toplantıların veya projelerin vizyoner katkılar sağladığını, hazırladıkları projelerde bu konulardan ilham aldıklarını önemle burgulamıştır. Projelerden edindikleri bilgileri platformlar aracılığı ile diğer kurumlara aktardıkları, seminerler düzenledikleri saptanmıştır. Edindikleri deneyim ve bilgiyi kuruluş amaçlarına da uygun olarak diğer STK'lara yaygınlaştırmayı amaç edinmiştirler. Katıldıkları uluslararası projelerin ve temas ettikleri uluslararası kurumların vizyoner katkılarını önemle vurgulayan Bütün gözlemleri sonucunda çocuk hakları konusu gibi ilgi alanları dışındaki konuların önemini kazandıklarını vurgulamıştır (Bütün, Kişisel Görüşme, 22 Aralık 2020).

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği Sahip oldukları kurumsal network ile farklı konularda çalışan STK'lar ile iş birliği yaparak etki alanlarını genişletmiştir. Yeni çalışma konuları kazanmış ve farklı projeler geliştirmelerine katkı sağlamıştır. Platformlardaki karşılıklı fikir alışverişleri ile gençlere ve sosyal medyaya önem vermeye başlamıştır.

KOHAYDER saha çalışmalarına ağırlık vermesi gibi nedenlerle kurumsal gelişim, vizyoner katkı sağlama gibi konulara odaklanmamıştır. Derneğin hedeflerinde birinci sırada hayvan beslemeleri ve tedavileri yer aldığı için bu gibi konularda geri planda oldukları gözlemlenmiştir.

Gebze Genç MÜSİAD Başkan Vekili Yılmaz katıldıkları toplantılar, görüşmeler, kongreler, fuarlar, yardım kampanyaları, ürettikleri projeler bakış açılarının değiştirdiğini hem kurumsal olarak hem de üye bazında vizyoner katkılar kazandıklarını belirtmiştir (Yılmaz, 9 Ocak, 2021). Dernek sosyal sorumluluk projeleri gibi yeni alanlara yönelmiş ve bu konularda belediye, STK'lar ile iş birliği geliştirmiştir. Dernek iç yapısında kendisini bir network olarak tanımladığı için her üye bir işletmeyi yani bir kurumu temsil etmek de ve bu durumda elde edilen katkılar sadece kişi bazlı kalmayarak üyelerin temsil ettiği işletmelere de sirayet ettiği tespit edilmiştir.

İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği, dahil olduğu proje, toplantı gibi faaliyetlerle yeni bakış açıları kazandıklarını, yeni yöntemler öğrendiklerini belirtmiştir. Dernek üyelerinin yaş ortalamasının yüksek olması nedeniyle kurumsal yenilikler yaparken zorluklar yaşadığı saptanmıştır.

Kocaeli Eğitim Vakfı dahil oldukları toplantılar, seminer, eğitimler gibi faaliyetlerde kazandıkları vizyoner katkı sorulduğunda konu hakkında bir girişimleri, farkındalıklarının olmadığı görülmüştür. Görüşmeye katılan vakıf sekreteri gerçekleşen faaliyetlerin yönetim kuruluna bildirildiğini belirtmiştir. Ancak bazı kurumsal faaliyetlerinin farklı STK'lar ile görüşmeler sonucunda uygulamaya konulduğunu da vurgulamıştır (Kılıç, Kişisel Görüşme, 24 Mart 2021).

TEMA Vakfı Kocaeli Temsilcisi ile yapılan mülakatta ise vakfın dahil olduğu toplantılar, seminerler aracılığı ile yeni bakış açıları kazandıklarını, farklı konular üzerine çalışmalar yaptıklarını belirtmiştir. Vakfın çalışma alanlarının çok geniş olması ve savunuculuk faaliyetlerine katılması gündemlerinin sıklıkla değişkenlik göstermesini de beraberinde getirmiştir. Vakıf temsilcileri güncel konular üzerine eğitimler almakta ve çalışma alanları üzerine kendilerini geliştirmeye devam ettikleri gözlemlenmiştir.

4.2.4 STK Ağlarının Etkin Olma Durumu

Bu bölümde sivil toplum kuruluşları ile mülakat yaparak STK ağlarının etki gücünü ve STK ağlarında gözlemlenen eksiklikler tespit edilerek STK ağlarının etkin olma durumu incelenecektir.

4.2.4.1 STK Ağının Etki Gücü

KOGED çalışmalarına uluslararası ağlarda yoğunlaştırmış bir dernek olarak yerel ağları etkin görmemektedir. Bütün yerel ağların etki gücünün düşüklüğünü Türkiye'deki STK yasası ile ilgili olduğunu yapının çok fazla bürokratik olduğu konusuna vurgu yapmış bu ağlara alternatif olarak uluslararası ağların etkisinin daha büyük ve daha efektif olduğunu aktarmıştır (Bütün, Kişisel Görüşme, 22 Aralık 2020).

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği üyesi olduğu Kocaeli Dernekler Platformunu projeleri yaygınlaştırma, yerel yönetimler karşısında güçlü bir ses oluşturma gibi etkilerinin olduğu. Kent konseyi ile çalışma alanları konusunda etkili projeler gerçekleştirebildiği be üst makamlar ile kolay temas kurma fırsatı yakaladığı gözlemlenmiştir. Dernek başkanı Atar engelli bireylerin evde oy kullanmasına yönelik yasa tasarısı belediye başkanı ve ilgili merciler tarafından kabul gördüğünü

vurguladı (Atar, Kişisel Görüşme, 25 Aralık 2020). Dahil olduğu online ağlar ile ise ulusal çapta projeler gerçekleştirirken kolaylık yaşadığı gözlemlenmiştir.

KOHAYDER dahil olduğu Hayat Federasyonu ile Hayvan Hakları Yasa Tasarısına öneri sunmuş, Cumhuriyet Balosuna davet edilmiştir. Federasyon ile ulusal çapta bir etki oluşmuştur. Bu etkiyi Adalet Bakanlığı ile görüşebilme imkanı oluşturması ile görmekteyiz. Kocaeli Dernekler Platformu ise yerel düzeyde etkilerinin olduğu kamu kurumları ve yerel yönetimler tarafından derneklerin dikkate alınmasını sağladığı tespit edilmiştir. İzmit Kent Konseyini etkin bulmayan Ketenağ bu durumun nedenini covid-19 pandemisine bağlamaktadır (Ketenağ, Kişisel Görüşme, 1 Ocak 2021).

Gebze Genç MÜSİAD 5 bin üyeye MÜSİAD olarak da 10 bine yakın üyeye sahibiz. Genç MÜSİAD, MÜSİAD ile entegre bir biçimde 60 bin işletmeyi temsil etmekte ve MÜSİAD üyesi iş yerlerinin 2 milyona yakın istihdamı bulunmaktadır. Kurduğu bu network yapısı ile devlet tarafından dikkate alınan temsiliyet gücü yüksek bir yapı olduğu tespit edilmiştir. Dernek mali raporlarda öneri sunmaktadır.

İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği, Kent Konseyi ve Kocaeli Dernekler Platformu ile etki gücünün arttığı gözlemlenmiştir. Dernek üst düzey kamu kurumları ve yerel yönetimler ile temasını arttırmıştır. Dernek Başkanı Tamer platformu kurduktan sonra yerel yönetimler ve valilikle daha hızlı iletişime geçtiğini, görüşme imkanı bulduğunu, platform ile temsiliyet gücünün arttığını, çok sesli ve güçlü olduklarını özellikle belirtmiştir (Tamer, Kişisel Görüşme, 10 Ocak 2021).

Kocaeli Eğitim Vakfın sosyal medya araçları ile özellikle burs duyurularının yaygınlaştırılmasında oldukça etkili olduğunu, beklediklerinden çok daha fazla öğrenciye ulaştıklarını vurgulamıştır. Vakıf temsilcisi dahil olduğu TÜSEV ‘in geniş bir etki gücünün bulunduğu ancak İstanbul’da olması sebebi ile etkin rol alamadıklarını belirtmiştir (Kılıç, Kişisel Görüşme, 24 Mart 2021). Ayrıca vakıf mütevelli heyeti ve kurucuları ile etki gücü geniş bir kişisel network elde ettiği tespit edilmiştir.

TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği bulunduğu ağ itibari ile Türkiye’deki en büyük vakıf yapılanmalarından biridir. Bu nedenle TEMA Vakfı bünyesindeki tüm temsilcilikler ile geniş bir ağı oluşturmaktadır. Bu ağ ile yerel, ulusal, uluslararası etki gücü yüksek bir yapıyı temsil etmektedir. Ayrıca vakıf İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı gibi kurumlarla oluşturduğu protokoller ile okullar arasında ağlar oluşturduğu görülmüştür. Okullar ve diğer kurumlar ile her yıl devam eden eğitimler, ağaçlandırma çalışmaları yapılmaktadır. Vakıf Valilik Toprak Kurullarında yer almış, Kocaeli’de Cephanelik Bölgesi ve Hızlı Tren Hattı hakkında rapor sunmanın yanı sıra ulusal ölçekte ses getiren birçok kanun çalışması olmuştur. Bu kanun önerileri şu şekildedir; Mera Kanunu(1998), Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu(2005), Su Kanun Taslağı (2010), Yeni Anayasa için öneriler (2011) (Tol, Kişisel Görüşme, 25 Mart 2021). Vakfın savunuculuk faaliyetlerinde de geniş örgütlenmesinin etkili olduğu görülmüştür.

4.2.4.2 STK Ağlarında Gözlemlenen Eksiklikler

KOGED Başkanı Bütün 15 Temmuz Darbe girişimi sonrası STK'ların sıkı denetim altına alındığı ve kamu kurumlarının proje başvurularının önceliklendirildiğini vurgulamıştır (Bütün, Kişisel Görüşme, 22 Aralık 2020). Yerel ağların etki alanının düşük olduğunu bu durumun STK'ların kurumsal kapasitelerin yetersiz olması, bürokratik iş yükünün fazla olmasına bağlamıştır.

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği yeterli ARGE çalışmasının yapılmadığı, kurulan ağların hısımlık üzerinden kurulduğu, ilişkilerin kişisel network üzerinden geliştiği, bürokratik yükün çok fazla olduğunu vurgulamıştır. Online ağları özellikle pandemi döneminde keşfettiklerini ve daha efektif olduğunu ancak dernek personel eksikliği ve kurumsal kapasite yetersizliği nedeniyle bu ağlara katılmakta da zorluklar yaşandığı gözlemlenmiştir.

KOHAYDER mali kapasite yetersizliğinin hem STK'larda hem de ağlarda önemli bir sorun olarak görmektedir. Kent konseylerinin bütçesinin olmaması hareket kapasitesini sınırlandırıldığını derneklerin kendi mali yapılarıyla ağları desteklediği ancak bu durumun da sürdürülebilir olmadığını vurgulamıştır.

Gebze Genç MÜSİAD ağların yüz yüze temas halinde olmasının daha etkili olduğu pandemi nedeniyle yapılan online görüşmeleri etki gücünün düşük olduğunu vurgulanmıştır. Dernek özellikle uluslararası politikalarda etkin STK ağlarının görüşünün alınması ve istişare yapılması önemli görmektedir.

İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği ağların mali kapasitelerinin zayıf olduğunu, derneklerinde mali olarak ağları desteklemekte güçlük çektiklerini belirtmiştir. Başkan Tamer STK'ların ve ağların karar alma mekanizmalarında yetki eksikliğinin bulunduğunu, karar almaya katılmada oy hakkının bulunmadığı bu konuda düzenlemeler yapılması gerektiğini belirtmiştir (Tamer, Kişisel Görüşme, 10 Ocak 2021).

Kocaeli Eğitim Vakfı ağların etki güçlerini izlediklerini ancak mesafeler nedeni ile etkin rol alamadıklarını, kurumsal olarak bu konuya yeterince ilgi göstermediklerini vurgulamıştır. Bu konu üzerine özel çalışmalar yapan bir birim olmasının gerekliliğini ve vakıf senedi nedeni ile faaliyetlerinin sınırlı kaldığını belirtmiştir (Kılıç, Kişisel Görüşme, 24 Mart 2021).

TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği içinde bulunduğu ağlarda eksiklikler görmediğini özellikle vakıf içi ağ yapılanmasında samimiyete dayalı bir iletişim içinde bulunduklarını vurgulamıştır (Tol, Kişisel Görüşme, 25 Mart 2021).

4.2.5 Araştırma Analizi

Kocaeli il sınırlarında faaliyet gösteren çalışma alanları birbirinden farklı yedi sivil toplum kuruluşu ile yapılan görüşmeler sonucunda derneklerin ağlara katılımı sonrasında etki alanlarındaki değişim ölçülmüştür. Araştırmaya katılan dernek ve vakıflar Kocaeli il sınırlarında faal olan ve farklı faaliyet alanları olan sivil toplum kuruluşlarıdır. Şöyle ki;

- Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği dayanışma dernekleri,

- Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği hasta hakları ve dayanışmasına yönelik dernekler,
- İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği ihtiyaç sahiplerine yardım dernekleri,
- Gebze Genç MÜSİAD sanayici ve işadamı dernekleri,
- Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği hayvanları koruma,
- Kocaeli Eğitim Vakfı eğitim,
- Kocaeli TEMA Vakfı ise çevreyi koruma alanında faaliyet göstermektedir.

Araştırmaya katılan sivil toplum kuruluşların çalışma alanlarının farklı olmasının yanı sıra hukuki statüleri, çalışma ölçekleri(ulusal/uluslararası çalışan), kurumsal yapıları da farklılık göstermektedir.

Araştırmaya sivil toplum kuruluşlarına dört ana başlıkta sorular yöneltilmiştir. Yöneltilen sorular kapsamında her bir STK ayrıca incelenmiştir. Araştırmada derneğin/vakfın network geliştirme amaçlı hangi araç ve metotları kullandığı, derneğin/vakfın etkisini geliştirmede dahil olduğu ağın etkisi ve derneğin/vakfın dahil olduğu ağların etkin olma durumu analiz edilmiştir. Spesifik olarak incelenen STK'ların ağlara dahil olma ile etki alanlarının artıp artmama durumu bu araştırmanın hipotezini oluşturmakta araştırmanın ana hattı bu bağlamda belirlenmektedir.

Araştırmaya katılan KOGED uluslararası çalışmalar gerçekleştirirken yerel çalışmalar da yürüten bir dernektir. Derneğin kuruluş amacı kapsamında AB projeleri hazırladığı ve paydaşlıklar geliştirdiği, proje odaklı çalışmalar ile network geliştirdiği, projeler öncesi veya sonrasında yeni ağlara dahil olduğu, hazırladığı projelerin bazılarının ağ kurma projeleri olduğu ya da her projenin bir ağ faaliyeti olduğu tespit edilmiştir. Dernek Başkanı Bütün uluslararası projeler oluşturmak, paydaşlık geliştirmek, yeni projelere dahil olmak adına Türkiye Ulusal Ajansı ve Erasmus+ yönlendirmeleri ile birçok uluslararası online ağa dahil olduklarını özellikle vurgulamıştır (Bütün, Kişisel Görüşme, 22 Aralık 2020). Dahil olduğu ağların mali kapasite, personel kalitesi, gönüllü sayısı artışı gibi olumlu değişimlerin yanında uluslararası ölçekte görünürlüklerini arttırma ve ulusal ölçekte kamu kurumları karşısında güven kazanmada etkili olduğu tespit edilmiştir.

Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği yerel ve ulusal çalışmalar gerçekleştirmektedir. Derneğin hazırladığı projelerde yerel çalışmaların ağırlıklı olduğu bu kapsamda yerel paydaşlarla iş birliği geliştirildiği ve etki gücünü arttırmak adına kent konseyi ve platform gibi yapılarda yer aldıkları aynı zamanda ulusal ölçekte etkiyi arttırmak adına farklı illerden paydaşlıklar geliştirdikleri tespit edilmiştir. Dernek Başkanı Atar dahil olduğu yerel ağların projeler gerçekleştirme, kamu kurumları karşısında bir güven oluşturma, medya araçlarını aktif kullanmaya başlama, projelerinin etki alanını geliştirme, mülki idare amirleri ile direkt görüşme imkanı sunmada pozitif etkisini vurgulamıştır (Atar, Kişisel Görüşme, 26 Aralık 2020).

Gebze Genç MÜSİAD, bir alt kuruluş olarak çalışmalarını yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte gerçekleştirmektedir. Dernek Başkan Vekili Yılmaz, dernek örgütlenmesini bir ağ yapılanması olarak tanımlamaktadır (Yılmaz, Kişisel Görüşme, 9 Ocak 2021). Dernek ikili görüşmelerle yerel network geliştirmeye önem vermesine rağmen yerel platformlar veya kent konseyi gibi ağlara dahil olmayı tercih etmemiştir. Dernek ulusal ve uluslararası ağ yapısının geniş olması ve temsiliyet gücünün yüksek olması nedeniyle yerel yönetimler, STK'lar ve kamu kurumları ile temas kurmada pozitif yönde etkilenmiştir. Bu durum sadece yerelde değil ulusal ve uluslararası kurumlarla temasını da pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

İzmit Yaşlı ve Düşkünleri Koruma Derneği İzmit'in en eski derneklerinden biri olma özelliğini taşımakta ve çalışmalarına yerel ölçekte devam etmektedir. Dernek İzmit Kent Konseyi üyesi olmasının yanı sıra Kocaeli Dernekler Platformunu kurucu üyesidir. Kuruluşundan itibaren bölgede faaliyet gösteren derneklerin temsilcileri ile düzenli toplantılar gerçekleştirmiş, bu toplantılarla uzun yıllar sürmüş ve bir STK ağı fonksiyonu göstermektedir. Dernek Başkanı Tamer dahil oldukları her ağın, her toplantının yerel yönetimler, kamu kurumları ve STK'lar ile temasını güçlendirdiğini, bu durumun dernek çalışmalarını pozitif yönde etkilediğini, derneğin yerel ölçekte saygınlığını arttırdığını, yeni çalışma alanlarına yöneldiklerini ve yeni paydaşlıklar geliştirdiklerini vurgulamıştır (Tamer, Kişisel Görüşme, 10 Ocak 2021).

Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği, çalışmalarına yerel ölçekte devam etmenin yanı sıra ulusal ölçekte etkili çalışmalar yürütmüş bir dernektir. Dernek İzmit Kent Konseyi, Kocaeli Dernekler Platformu ve Hayat Federasyonu üyesidir. Dernek Başkanı Ketenağ kent konseyi ve Platformun kuruluş amaçlarını gerçekleştirmede etkisinin sınırlı kaldığını ancak kurucusu oldukları Hayat Federasyonu ile etki alanını genişlettiklerini belirtmiştir (Ketenağ, Kişisel Görüşme 1 Ocak 2021). Dernek yerel ağlar ile kentte görünürlüğünü arttırmış, kamu kurumları karşısında güven oluşturmuş. Federasyon ile bakanlık görüşmeleri sağlanmış ve Cumhuriyet Balosu gibi etkinliklerden davet almıştır. Ancak bu gelişmeler karşısında dernek kurumsal yapısını mali kapasite yetersizliği, gönüllü yetersizliği gibi nedenlerle geliştirmediği tespit edilmiştir.

Kocaeli Eğitim Vakfı çalışmalarının yerel ölçekte yürüten, kuruluş amaçları çerçevesinde okul, spor tesisi kurmuş/bağışlamış, öğrencilere burs vermekte olan bir vakıftır. Vakıf üye olduğu TÜSEV ile faklı alanlarda çalışan vakıflar ile temas kurmuş, vakıflar hakkında yapılan çalışmaları takip etme fırsatı bulmuştur. Ancak vakıf TÜSEV merkezinin İstanbul'da olması ve vakıf bünyesinde ağ çalışmaları ile ilgilenen bir birim olamaması nedeniyle ağda etkin olamadıklarını belirtmiştir (Kılıç, Kişisel Görüşme, 24 Mart 2021). Vakıf aynı şekilde yerelde devam eden ağ çalışmalarında etkin olmadığı tespit edilmiştir. Vakfın sosyal medya araçları ve mütevelli heyeti kişisel networkü ile etki alanını geliştirdiği, sosyal medya araçlarını profesyonel yürütmesi ve farklı mail bültenlerine üye olarak gelişmeleri takip etmesinin vakfa olumlu etki oluşturduğu tespit edilmiştir.

TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği kuruluşundan itibaren yerel ölçekte ağ çalışmaları gerçekleştirmiş, il müdürlükleri, okullar, özel şirketler ve STK'lar ile iş birlikleri geliştirmiş bir vakıftır. Vakıf yapısı itibari ile il, ilçe ve okul örgütlenmeleri ile bir ağ özelliği taşımaktadır. Kurduğu ağ yapılanması, ulusal ölçekte çalışmaları sayesinde temsilciliklerinin bulunduğu yerlerde yerel yönetimler, kamu kurumları, okullar ve STK'lar arasında tanınan, güvenilen bir kuruluş olmasını sağlamıştır. Vakıf merkez ve temsilcilikler üzerinden çeşitli ağlara dahil olduğu görülmektedir. Kocaeli İl Temsilciliği yerelde farklı kamu kurumları, okullar, üniversite ile iş birliği içinde olmuş, kent sorunları ile ilgili raporlar/çalışma önerileri sunmuştur. Ulusal ölçekte çevre sorunları ile ilgili çalışmalar yürütmüştür. Vakfın yürüttüğü projelerde temsilcilikler birbiri ile koordineli hareket ettiği görülmüştür. Vakıf yerelde yaptığı iş birlikleri ile yeni gönüllüler kazanmış, yeni projeler gerçekleştirmiş, iş birliği teklifleri aldığı görülmüştür.

Yapılan çalışmaya katılan sivil toplum kuruluşlarının farklı ağlara dahil olduğu ve bu ağlardan pozitif yönde etkiler gördüğü, dahil oldukları ağ yapılarının kuruluş amaçları, kurumsal kapasiteleri gibi nedenlerle farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Katılımcılardan mülakat sonunda ağların STK'lara

etkisini tanımlamaları istenmiştir. Tanımlarda katılımcıların farklı noktalara odaklandıkları tespit edilmekle birlikte genelde pozitif etkisine vurgu yapıldığı görülmüştür. Tablo 8'de STK temsilcilerinin ağların STK'ya etkisine dair düşünceleri derlenmiştir.

Tablo 8. STK Temsilcilerinin Ağların STK'ya Etkisine Dair Görüşleri

STK ADI	STK Temsilcilerinin Ağların Etkisine Dair Görüşleri
Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği	Bir STK'nın gelişmesinde online ağların etkisi yadsınamaz (Bütün, Kişisel Görüşme, 22 Aralık 2020).
Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği	Dahil olduğumuz her ağ ile bakış açınızı geliştirir (Atar, Kişisel Görüşme, 26 Aralık 2020).
Gebze Genç MÜSİAD	Ağların politika üretmeye etkisi ileriki dönemlerde daha büyük olacaktır (Yılmaz, Kişisel Görüşme, 9 Ocak 2021).
İzmit Yaşlı ve Düşkünleri Koruma Derneği	Ağlar STK'ların yüksek sesli olması için önemli bir bütünlüktür (Tamer, Kişisel Görüşme, 10 Ocak 2021).
Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği	Güçlü bir ses için etkin örgütlenme ağların önemi çok büyüktür (Ketenağ, Kişisel Görüşme, 1 Ocak 2021).
Kocaeli Eğitim Vakfı	STK ağları doğru yönetildiği takdirde geniş bir etki yaratacaktır (Kılıç, Kişisel Görüşme, 24 Mart 2021).
TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği	Güçlü bir ağ yapılanması ile farklı yerlerde güçlü bir ses oluşacaktır (Tol, Kişisel Görüşme, 25 Mart 2021).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'de STK'lar Arası Örgütlenme: Ağ Stratejileri başlıklı bu tezin amacı; STK'ların ağlarını geliştirme amaçlı kullandığı araç ve yöntemleri tespit etmek, etkilerini arttırmalarında dahil olduğu ağların etkisini analiz etmek, ağların etki güçlerini ölçerek STK'ların etkilerini arttırmada ağların etkisini araştırmaktır. Bu noktada tez çalışmasının hipotezi "Ulusal veya uluslararası ağlara katılan STK'ların etki alanı genişler" şeklinde belirlenmiş ve bu kapsamda da aşağıdaki araştırma soruları sorulmuştur:

4. STK'larda network geliştirme amaçlı hangi araçlar ve metotlar kullanılabilir?
5. STK'ların etkilerini artırmada dahil olduğu ağlar ne kadar etkilidir?
6. STK ağları ne derece etkinler?

Tez çalışmasının amaç ve hedefleri doğrultusunda, ilk olarak yönetim kavramının gelişimi incelenmiş, ikinci kısımda sivil toplum kuruluşları, üçüncü bölümde ise sosyal ağ kuramı ve Türkiye'de STK ağları kavramlarını konu alan literatür araştırması yapılmıştır. Çalışmanın özgün bölümünde ise çalışma alanı olarak seçilen STK ağları kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışarak bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu literatür taramasından yola çıkarak tezde çalışma alanı olarak seçilen Kocaeli ilinde faaliyet gösteren çalışma alanları farklı yedi STK ile yapılan mülakatlar değerlendirilmiştir. Görüşme yapılan STK'ların faaliyet alanları şu şekildedir; Dayanışma, Hasta Hakları ve Dayanışmasına Yönelik, İhtiyaç Sahiplerine Yardım, Sanayici ve İşadamı, Hayvanları Koruma Dernekleri; Çevreyi Koruma, Eğitim Vakıfları. Araştırmaya katılan STK'lara ilişkin detaylar Tablo 9 ve 10'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Derneklere İlişkin Detaylar

STK Adı	Dernek Merkezinin Bulunduğu İlçe	Faaliyet Alanı	Detaylı Faaliyet Alanı
Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği	Körfez	Mesleki ve Dayanışma Dernekleri	Dayanışma Dernekleri
Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği	İzmit	Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	Hasta Hakları ve Dayanışmasına Yönelik Dernekler
İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği	İzmit	İnsani Yardım Dernekleri	İhtiyaç Sahiplerine Yardım
Gebze Genç MÜSİAD	Gebze	Mesleki ve Dayanışma Dernekleri	Sanayici ve İşadamı Dernekleri

Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği	İzmit	Çevre Doğal Hayat ve Hayvanları Koruma Dernekleri	Hayvanları Koruma

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Vakıflara İlişkin Detaylar

STK Adı	Vakıf Merkezinin Bulunduğu İlçe	Vakıf Türü	Faaliyet Alanı
Kocaeli Eğitim Vakfı	İzmit	Yeni Vakıflar	Eğitim
Kocaeli TEMA	İzmit	Yeni Vakıflar	Çevreyi Koruma

Araştırmaya katılan sivil toplum kuruluşlarının isimlerinde görüldüğü üzere hepsi kendilerini bir bölge adı ile tanımlama yoluna gitmişlerdir. Örneğin Gebze'de faaliyet gösterdiği için Gebze Genç MÜSİAD ismi tercih edilmiştir. Ancak İzmit ve Kocaeli ayrımında bu faaliyet alanı ayrımı ortadan kalktığı görülmektedir. Özellikle köklü derneklerin Kocaeli yerine İzmit ifadesini kullanmasının sebebi Kocaeli adının resmi olarak 1924 yılında alması ve bundan önce Kocaeli merkez ve çevresi İzmit şehri olarak anılmasıdır. Halk arasında da il ilçe benzeşmesi ile Kocaeli ili çoğu kez İzmit olarak anılmaktadır. Bu noktada İzmit adı ile kurulan İzmit Yaşlı ve Düşkünleri Koruma Derneği'nin bu toplumsal algıdan etkilendiği ve İzmit merkezli olsa da çalışmalarını Kocaeli kapsamında yürüttüğü görülmüştür.

Araştırma kapsamında yöneltilen mülakat sorularında STK'ların network geliştirme amaçlı kullandığı araçlar ve metotlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda STK'larda paydaşlık geliştirme aracı olarak projelerin öne çıktığı görülmüştür. Bu noktada metot olarak projelerde yürütülen çalıştay, sempozyum, toplantı, mail grubu, eğitim, basın toplantısı, uluslararası ziyaret ve yerinde inceleme gibi faaliyetlerle network geliştirdikleri özellikle bu faaliyetlerin sürekliliği durumunda ağ geliştirme faaliyetlerinin daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Teknolojik gelişmelere ayak uyduran STK'lar sosyal medya platformlarını, mail gruplarını network geliştirme aracı olarak kullanmış ve pandemi dönemi ile bu alana daha çok yöneldiklerini belirtmiştir. Araştırmaya katılan KOGED'in Erasmus+ kapsamında kurulmuş network geliştirme araçlarını takip ettiği saptanmış ancak bu ağlara araştırmaya katılan diğer derneklerde rastlanmamıştır. KOHAYDER, Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği ve İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği aktif olarak Facebook kullanırken, TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği, Kocaeli Eğitim Vakfı ve Gebze Genç MÜSİAD'ın Instagram'da daha aktif olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmaya katılan STK'larda sadece dördünün STK networkü ile ilgili süreli yayınlar ve sempozyumları takip ettiği, diğer üç STK'nın bu konu hakkında farkındalığı bulunmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın diğer bir sorusu olan STK'ların etkilerini geliştirmede dahil olduğu ağların etkisi incelendiğinde; STK'ların dahil olduğu farklı ağ yapıları ile kamu kurumları ve yerel yönetimlerle

olan ilişkileri gelişmiş, temasları artmış ve kurumlar karşısında güven oluşturmuştur. Kurumlar karşısında kazanımlarının yanında kurumsal açıdan STK'ların gelişmesine katkı sunduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan STK temsilcileri dahil oldukları ağlar sayesinde yeni araçlar kullanmaya ve farklı konular üzerine projeler üretmeye başladıklarını, yeni sosyal medya araçlarına yöneldiklerini, yönetim şemasında düzenlemeler yaptıklarını, personel yeteneklerini güçlendirdiklerini ifade etmiştir. Araştırmaya katılan yedi STK arasında KOHAYDER'in sahada aktif olarak besleme, tedavi gibi çalışmalara öncelik vermesi nedeniyle kurumsal gelişimlerine önem vermedikleri; Kocaeli Eğitim Vakfı'nın gelişmeleri takip ettiği ancak uygulama yönünde adım atmadığı görülmüştür.

Katılımcılara yöneltilen mülakat soruları ile STK ağlarının etkin olma durumu analiz edilmeye çalışılmış ve ağların etkinlik seviyesinin farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Kent konseylerine dahil olan derneklerde kamu kurumları ve yerel yönetimlerle ilişkilerin güçlendiği, güven aracı olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Platformlar ve federasyonlar aracılığı ile kamu kurumları karşısında çok sesli olunduğu bu sayede dikkate alındıkları, farklı STK'lar ile iş birliği geliştirme fırsatı yakaladıkları temsilciler tarafından ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan STK'lardan sadece üçü uluslararası network çalışmalarına dahil olmuştur. KOGED dahil olduğu uluslararası ağlar ile mali kapasitesine katkı sağladığı, uluslararası ölçekte tanınmış; Gebze Genç MÜSİAD ise dahil olduğu uluslararası ve yerel ağlar ile kamu kurumları karşısında güven oluşturmuş; TEMA Vakfı Kocaeli Temsilciliği ise dahil olduğu uluslararası ağlar ile etki gücünü artırmış, uluslararası çalışmalar yapmıştır. Araştırmaya katılan STK'lara, dahil olduğu ağlarda gözlemledikleri eksiklikler sorulmuştur. Bu kapsamda STK'lar, kamu girişimiyle veya kanunla kurulan ağların bürokratik yükünün olduğu, platformların tüzel kişiliğinin bulunmadığı, kent konseylerinin bir yaptırım gücünün olmadığı, derneklerin oluşturduğu ağların mali kapasitesinin yetersiz olduğu, ağ faaliyetlerinin mesafeler nedeniyle sağlıklı yürütülemediği bu nedenle zorluklar yaşadıklarını vurgulanmıştır.

Araştırmanın sorununda tüm katılımcılara ağların STK'lar için etkisini nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Alınan cevaplar da pozitif yönde etkiye vurgu yapıldığı görüşmüştür. Bu kapsamda;

- Kocaeli Kültürel ve Gelişme Derneği Başkanı Bütün, bir STK'nın gelişmesinde online ağların etkisi yadsınamaz (Bütün, Kişisel Görüşme, 22 Aralık 2020),
- Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği Başkanı Atar, Dahil olduğumuz her ağ ile bakış açınızı geliştirir (Atar, Kişisel Görüşme, 26 Aralık 2020),
- Gebze Genç MÜSİAD Başkan Vekili Yılmaz, Ağların politika üretmeye etkisi ileriki dönemlerde daha büyük olacaktır (Yılmaz, Kişisel Görüşme, 9 Ocak 2021),
- İzmit Yaşlı ve Düşkünleri Koruma Derneği Başkanı Tamer, Ağlar STK'ların yüksek sesli olması için önemli bir bütünlüktür (Tamer, Kişisel Görüşme, 10 Ocak 2021),
- Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği Başkanı Ketenağ, Güçlü bir ses için etkin örgütlenme ağların önemi çok büyüktür (Ketenağ, Kişisel Görüşme, 1 Ocak 2021),
- Kocaeli Eğitim Vakfı Sekreteri Kılıç, STK ağları doğru yönetildiği takdirde geniş bir etki yaratacaktır (Kılıç, Kişisel Görüşme, 24 Mart 2021),
- TEMA Vakfı Kocaeli Temsilcisi Tol, Güçlü bir ağ yapılanması ile farklı yerlerde güçlü bir ses oluşacaktır (Tol, Kişisel Görüşme, 25 Mart 2021) yorumlarını yapmıştır.

Sivil toplum kuruluşları, aynı amaç doğrultusunda hareket eden bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan yapılardır. Bu yapılar özü itibariyle örgütlülüğü ifade etmektedir. Bireyler bir araya geldiğinde daha etkin ve güçlü olabildiği gibi sivil toplum kuruluşları da bir araya geldiklerinde daha etkin ve güçlü olabilmektedir. Sivil toplum kuruluşları için platformlar, federasyonlar gibi ağ yapıları aynı amaçlar doğrultusunda bir araya gelerek daha güçlü ve etkili olmayı amaçladıkları yapılardır. Bu ağlar sayesinde sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları, yerel yönetimler, merkezi yönetim, ulus üstü yapılar, özel şirketler karşısında daha kalabalık, çok sesli ve daha güçlü bir şekilde kendilerini ifade edebilmektedirler. STK'lar dahil oldukları ağlarla birlikte hareket ettiklerinde ya da bu ağın imkanlarını kullanarak hareket ettiğinde etki alanlarını arttırdıkları görülmektedir. Özellikle kamu kurumları tarafından daha fazla dikkate alınmakta ve ürettikleri projelerin etki alanlarını geliştirmektedir. Kurumsal olarak mali kapasite, personel yetkinlikleri, insan kaynağı gibi konularda pozitif değişimler yaşadıkları görülmüştür. Ağlara dahil olan STK'larda gözlemlenen diğer bir pozitif gelişme ise vizyonlarındaki değişimdir. Bu değişim amaçlarını gerçekleştirmede kullandıkları yeni yol ve metotlar üzerinden görülmektedir. STK'larda görünen kurumsal örgütlenme ile ağlar il, ilçe, ülke, okul gibi yerlerde şubeler aracılığı ile temsiliyet oluşturmakta ve etki alanlarını artırdıkları görülmektedir.

STK ağlarına dahil olmanın pozitif etkilerinin yanında, ağların STK'lara getirdiği belirli yasal mali vb. yükümlülükler bulunmaktadır. STK ağının türüne göre değişen bu sorumluluk ve yükümlülükler ağa dahil olan STK'ları zorlamaktadır. Ağlarda yaşanan mali kapasite, mekansal uzaklık, personel ve kurumsal işleyişteki sıkıntılar ağların etkinliğini azaltabilmekte ve bu durum uzun vadede sivil toplum kuruluşları için faydadan ziyade külfet oluşturmaktadır. Ancak bu durumlar sivil toplum kuruluşlarında da karşılaşılan sorunlar olup bu sorunların etki ve ağırlığı STK ağının türüne göre değişmektedir. Araştırmanın literatür taramasında ve mülakatlarda rastlanan STK ağlarına ilişkin sorunlardan bir diğeri ise bu ağların karar alma mekanizmalarında doğrudan bir etkisinin bulunmaması ve bu durumun ağa dahil olan STK'larda motivasyon kaybına neden olmasıdır.

Sivil toplum kuruluşlarının birlikte hareket ettiklerinde oluşturdukları etki alanlarını analiz etmek amacıyla yazılan bu tezde Kocaeli'de faaliyet gösteren farklı çalışma alanlarındaki yedi STK'nın temsilcisi ile mülakat yapılmıştır. Konu ile ilgili yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmanın hipotezi olan "Ulusal veya uluslararası ağlara katılan STK'ların etki alanı genişler" ile ilgili anlamlı ilişkilere rastlanmıştır.

Tezin literatür kısmında STK ağları kavramı üzerinde durulmuş ve bu kavrama ilişkin sınıflandırma yapılarak literatüre "STK Ağı"na ilişkin katkı yapılmaya çalışılmıştır. STK ağı kavramı kapsamında STK ağı fonksiyonu gösteren oluşumlar değerlendirilip bir sınırlandırma içine gidilmiştir. Bu noktada tezde STK ağı olarak ifade edilen oluşumlar, birbirinden bağımsız kuruluşların etkileşime girdikleri ancak bu etkileşimin şeklinin belli olduğu, sınırları ve çerçeveleri kısmen de olsa çizilebilen yapılardır. Bu yapıların uluslararası bir anlaşma ile kabul edilmesine veyahut bir ülkenin kendi kanunları ile tanımlanması gibi bir zorunluluk olmamakla birlikte önemli olan bu yapının fonksiyon olarak bir ağ işlevi görmesidir. Bu noktada STK ağı ifadesi ile STK'ların kurumsal olarak bir araya geldikleri yani farklı STK'lara üye kişilerin arkadaşça buluşmalarından öte kurumlarını temsil ederek bir araya geldikleri, çeşitli gündem maddeleri olan düzenli görüşmeler yaptıkları ya da ağın amacı

kapsamında düzenli olmasa da STK'ların görüşmeler gerçekleştirdiği veya belirli konuda etkileşim içine girdiği oluşumlar olarak ifade edilebilir.

Tablo 11. Araştırmaya Katılan STK'ların Dahil Olduğu STK Ağları

	Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği	Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği	İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği	Gebze Genç MÜSİAD	Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği	Kocaeli Eğitim Vakfı	Kocaeli TEMA
Platform	X	X	X	X	X		
EPALE	X						
Federasyon					X		
Kent Konseyi		X	X		X		
Kent Konseyi Meclisi		X	X				
Projeler	X	X		X		X	X
Kongre/ Sempozyum/Toplantı			X	X			X
SALTO YOUTH	X						
Sosyal Medya	X	X	X	X	X	X	X
TÜSEV						X	X
Diğer Toplantılar	X	X	X	X	X	X	X

Yapılan mülakatlar sonucunda araştırma kapsamındaki STK'ların dahil olduğu ağlara ilişkin tabloda görüldüğü üzere bir dernek birden çok ağa dahil olabilmektedir. Yapılan araştırmada STK temsilcileri dahil oldukları ağların dernek amaçlarını gerçekleştirme ve STK'ların etkilerini arttırmada etkisi olup olmadığını tespit etmeye yönelik sorular sorulmuş ve ağların etkinlikleri tespit edilmeye

çalışılmıştır. Yapılan araştırma kapsamında elde edilen bulgular tezin hipotezi olan "Ulusal veya uluslararası ağlara katılan STK'ların etki alanı genişler" ile aynı doğrultuda olduğu tespit edilmiş olup, bu kapsamda hipotezin haklı olduğu belirlenmiştir.

Hali hazırda aktif olarak sivil toplum kuruluşlarında çalışan biri olarak STK'ların birlikte hareket ettiklerinde elde edecekleri etkinin büyük olduğunu görmek şaşırtıcı olmamıştır. Tez araştırması yapıldığı sırada karşımıza çıkan ancak tezin kapsamı içinde olmadığı için derinlemesine araştırma yapılmayan konular olup, bunlar;

- Bir STK ağı olan platformların aralarında hazırladıkları mutabakatı Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü'ne verme zorunluluğu olmadığı, bu nedenle Türkiye'deki aktif veya fesih edilen STK platformları hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır, bu kapsamda STK platformları üzerine daha kapsamlı çalışma yapılması,

- STK ağlarının sürdürülebilirliği noktasında dijital ağların öne çıktığı, bu ağların bürokratik yapıdan uzak olması, mali yükümlülük getirmemesi, kolay ulaşılabilir olması nedeniyle diğer STK ağı türlerine göre daha efektif olduğu buna ilişkin daha kapsamlı çalışma yapılması,

- STK ağlarına dahil olmada STK'ların mali ve insan kaynağı kapasitesinin etkisi üzerine yapılmasıdır.

KAYNAKÇA

Kitap

Akbal, İ. (2017). *Sivil Toplum Sivil Toplum Düşüncesi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Kamu Yönetiminde Karar Alma Üzerine Etkisi,* Konya: Çizgi Kitapevi

Aktan, C. C., Yay, S. (2019), *Kurumsal Sosyal Sermaye* (1. Baskı), Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.

Bayırbağ, M. K., Göksel, A. (2012). "Kamu Yönetimi", *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler*, 153-171.

Belge, M. (1998). Sivil Toplum Örgütleri. *Merhaba Sivil Toplum*, Ankara, Helsinki Yurtdaşlar Derneği Yayınları

Bourdieu, P. (1986). "The Forms of Capital, Rıchardson", J.G. (Ed.,), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York: Greenwood Press, 241-258.

Çaha, Ö. (2008). *Sivil Toplum, Aydınlar ve Demokrasi*. Plato Film Yayınları.

Çarkçı, A. (2008). *Yeni Kamu Yönetimi Çağında Türkiye'de Girişimci Bürokrasi ve Girişimci Bürokratlar.* Erguvan Yayınevi.

Demirkaya, Y. (Ed.), (2018). *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: Kamu Yönetiminde Değişim.* İstanbul: Hiperlink Eğitim İletişim Yayıncılık San. Paz. ve Tic. Ltd. Sti., 13-34.

Demirkaya, Y. (2019), "Türk Kamu Yönetiminde Planlama", Ateş,H. (Ed.), *Türk Kamu Yönetimi,* Ankara: Savaş Yayınevi: 393-417

Dinç, Y. (Ed.). (2007). *Dünya, Avrupa ve Türkiye'de Sivil Ağlar Rehberi*. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.

Dinçer, Ö., Yılmaz, C., (2003). *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma 2.1 Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim*, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı

Duman, K. (2016). Sosyal Ağ Üzerine Teorisel Çalışmalar ve Sosyal Davranış Teorilerinin İncelenmesi. Büyükaslan, A., Kırık, A. M., (ed.). *Sosyal Medya Araştırmaları 3,* Konya: Çizgi Yayınevi, 93-122

Emrealp, S. (2005), *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*, İstanbul: IULA-EMME Yayını.

Erkut, H. (2009). *Yönetim'in İzleri : Yönetim Düşüncesinin Evrimi*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.

Erözden, O. (2001). "Sivil toplum kuruluşları ve hukuki çerçevede yenilik talepleri üzerine notlar", (der. Taciser Ulaş), *Merhaba Sivil Toplum*, Ankara: Helsinki Yurtdaşlar Derneği Yayınları:13-22,

Eryilmaz, B. (1997). *Kamu Yönetimi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Freeman L. C. (2004*). The Development of Social Network Analysis: A Study of the Sociology of Science*. Vancouver: Empirical Press.

Habermas, J. (2015). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Heywood, A. (2014). *Siyaset Teorisine Giriş. (*Çev: Hızır Murat Köse), İstanbul: Küre Yayınları.

Kaldor. M. (2003). *Global Civil Society: An Answer to War.* Cambridge: Polity

Keleş, H. N. (2012). *Sosyal Sermaye*. Eğitim Yayınevi

Klijn, E. H. (2012). "New Public Management And Governance: A Comparison", Faur, D.L., *Oxford Handbook of Governance,* Oxford: Oxford University Press: 201-214.

Kozak, I. E., (1994). *Bir Sosyal Siyaset Muessesesi Olarak Vakıf: Tarihte Gördüğü ve Günümüzde Görebileceği İşlevler Açısından bir Tahlil Denenesi*. Adapazarı: Sakarya Üniversitesi Yayınları.

Kösekahya, G. (2003). "Katılımcılık ve İyi Yönetişim", *İyi Yönetişimin Temel Unsurları,* Ankara: T.C.Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı Yayını, Ayrıntı Basımevi

Kutlu,Ö., Kahraman, S., Karabulut, N. (2018), "Sistem Teorisi Ve Yeni Kamu İşletmeciliği Kuramının Mukayeseli İzdüşümlerinin Türk Kamu Yönetimi Açısından İncelenmesi", H. Yaylı, (Ed.), *Türkiye'de Toplum, Yerleşim Ve Yönetim Tartışmaları Kaysem12 Bildiriler E-Kitabı, 25-27 Ekim 2018,* Kırıkkale, Kırıkkale Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Ve Kamu Yönetimi Bölümü,807-815.

Mardin, Ş. (1990), "Sivil Toplum, Siyasal Kültür ve Sosyal Yapı: Sivil Toplum". *Türkiye'de Toplum ve Siyaset (Vol. 1).* İstanbul: İletişim Yayınları.

Naidu, S. P. (2005). *Public Administration: Concepts and Theories*. New Age International.

Osborne, S.P., McLaughlin, K. (2002), "The New Public Management in Context", McLaughlin, K.,

Osborne, S. P., Ferlie, E. (Ed.), *New Public Management: Current ,Trends and Future Prospect,* Londra: Routledge, 7-15

Özden, K. (2016). "Türkiye'de Yerel Yönetim Reformaları: Yönetsel ve Siyasal Arka Plan", Demirkaya, Y. (Ed.), *Türkiye'de Yeni Kamu Yönetimi: Yerel Yönetim Reformu,* İstanbul: WALD Yayınevi.

Öztürk, N. (1983). *Menşei veTarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

Öztürk, N. K. (2019). *Bürokrasi-siyaset ilişkileri ve Türkiye.* Ankara: Siyasal Kitabevi

Polatoğlu, A. (2003*). Kamu Yönetimi: Genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık

Salamon, L. M. (1999). *America's Nonprofit Sector.* New York: The Foundation Center.

Schedler, K., Proeller, I. (2002), "The New Public Management: a Perspective From Mainland Europe", McLaughlin, K., Osborne, S. P., Ferlie, E. (Ed.), *New Public Management: Current Trends and Future Prospect,* Londra: Routledge, 163-180

Şahin, Z. (2004). "Sivil Toplum Oluşumunda Sivil Platformların Rolü: Biga Sivil Toplum Platformu Örneği", *I. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı*, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Şimşek, M. Ş., Çelik, A. (2013). *İşletme Yönetimi*, Konya: Eğitim Yayınevi.

Toprak, Z. (2013). "E- Yönetişim ve E- Demokrasi", Çukurçayır, M. A., ve Eroğlu, H. T., (Ed.), *Yönetişim*, Konya: Çizgi Kitapevi.

Tunalı, V. (2016), *Sosyal Ağ Analizine Giriş*, (1. Baskı), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Tuncel, G. (2011). *Sivil Toplum ve Devlet*. İstanbul: Bilsam Yayınları

Uçkan, Ö. (2003), *E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması İçin Strateji ve Politikalar – 1,* İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Makale ve Raporlar

Acı, E. Y. (2005). "Neo Liberal Yaklaşım Ve Yönetişim Kavramı", *İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi,* 20/1: 201-216.

Ağcasulu, H. (2019). "Sosyal Bilimlerde Ağ Yaklaşımının Gelişimi Ve Mikro Ağ Kuramları", *Electronic Journal Of Social Sciences*, 18/72: 1946-1959. Doi:10.17755/Esosder.514495

Aslan, M., Kaya, G. (2004). "1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi,* 5/1: 213-223.

Ateş, H., Banazılı, A. M. (2019)."Modern, Postmodern Ve Postbürokratik Kamu Yönetimi Yaklaşımları", Assam Uluslararası Hakemli Dergisi, 6/13:55-64

Batal, S. (2010). "Yeni Kamu Yönetiminde Yönetişim Kavramı Ve Türkiye'de Yerel Yönetimler Alanındaki Uygulama Örnekleri"*, Mevzuat Dergisi*, 145:1-13

Çelik S., (2019), "Dünyadaki Çatışmaların Sosyal Ağ Analizi Yöntemiyle İncelenmesi 1" *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 14/52: 236-254. Do1: 10.14783/Maruoneri.594947

Çizakça, M. (2019). "İktisat Tarihi Açısından Vakıflar". *Vakıflar Dergisi, Vakıflar Dergisi 80. Yıl Özel Sayısı,* 73-84.

Demir, K. A. (2014). "Klasik Kamu Yönetimi Yapısından Yerelleşmeye Geçiş: Yönetişim Kapsamında Bir Değerlendirme", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/2: 151-171.

Demirci, M. (2010), "Katılımcı Demokrasi Açısından Kent Konseyleri: Eleştirel Bir Değerlendirme", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 19/1:21-46.

Demirkaya, Y. (2006)," Küreselleşmenin Kamu Yönetimi Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 14/2: 133-149

Demirkaya, Y. (2011). "Osmanlı Devletinde Belediye (Hisbe) Teşkilatı", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*

Dursun, D. (1992). "Bürokrasi Teorisi Ve Yönetim", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,* 37:133 149

Eryiğit, B. H., Sarıca, A. (2018). "Imf, Dünya Bankası, Oecd'nin Yönetişim Yaklaşımı Ve Küreselleşme", *Siyasal Bilimler Dergisi*, 6/1:61-74.

Eryiğit, B. H., Peker, K., Yörükoğlu, F. (2014). "Türk Demokrasisinin İnşaasında Bürokrasinin Rolü" *Yönetim Bilimleri Dergisi,* 12/23:165-188

Gülalp, H. (2002). "Sivil Toplum: Kavramsal Bir Değerlendirme", *Cogito Dergisi,* 32:275-288.

Güler, B. A. (1994). "Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi", *Amme İdaresi Dergisi, 27*/4:3-19.

Gümüş, K. (2004). "Yakın Tarihimizde Stk Hareketinin Gelişimi Ve Kamu Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi", *Savunuculuk Ve Politikaları Etkileme Konferans Yazıları,* 3:1-35.

İnalcık, H . (2019). "Vakıf Medeniyeti" . *Vakıflar Dergisi, Vakıflar Dergisi 80. Yıl Özel Sayısı,* 246 247. DOI: 10.16971/vakiflar.586914

Hyden, G. (1997). "Civil Society, Social Capital, And Development: Dissection of A Complex Discourse", *Studies İn Comparative International Development*, 32/1:3-30.

İçduygu A., Bikmen, F., Meydanoğlu, Z. (2006). "Sivil Toplum Ve Hayırseverlik Araştırmaları 2004 2006: Araştırma Bulguları Ve Çözüm Önerileri", İstanbul: Tüsev Yayınları.

İçduygu, A., Meydanoğlu, Z., & Sert, D. Ş. (2011). "Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası Cıvıcus Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (Step) Türkiye Ülke Raporu II". İstanbul: Tüsev Yayınları.

İçke, M. A., Engin, C., Kızılkaya, E. (2012). "Refah Devletinden Rekabet Devletine Dönüşüm Tartışmaları", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 46/3:1-24.

Kalfa, C. (2011). "Kamu Yönetimi Disiplininin Gelişimi Ve Kimlik Tartışmaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16/1: 403-417.

Kalkınma Bakanlığı (2012). "Katılımcılığın İlkeleri: Katılımlı Çalışmaları Tasarlayan Uygulayan Ve Yönetenler İçin Uygulama Kılavuzu", Ankara. http://www.sp.gov.tr/upload/Sayfa/18/files/Katilimciligin_Ilkeleri.pdf

Karaçor, S., Oltulu, A. (2011), "Demokrasi Ve Yönetişim Boyutu İle Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı", *Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 16/22:403-418.

Kemp, S., (2020). "We Are Social 2020 Raporu" Https://Wearesocial.Com/Blog/2020/01/Digital-2020-3-8-Billion-People-Use-Social-Media

Kerman, U. (2016). "Yönetim Biliminin Öncülerinden Woodrow Wilson Ve Frederick Winslow Taylor'un Farklı Bir Açıdan Değerlendirilmesi", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/14: 232-247.

Kostova, T., Roth, K. (2003). "Social Capital İn Multinational Corporations And A Micro-Macro Model of İts Formation", *Academy of Management Review,* 28/2:297-317.

Köprülü, B. (1951). "Evvelki Hukukumuzda Vakıf Nev'iyetleri Ve İcareteynli Vakıflar". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 18(1-2), 650-700.

Köprülü, F. (1942). "Vakif Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü" *Vakıflar Dergisi*, 2:1-35

Maraş, G. (2011). "Kamu Yönetimlerinde E-Devlet Ve E-Demokrasi İlişkisi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37:121-144.

Mele, C., Pels, J., Polese, F., (2010). "A Brief Review of Systems Theories and Their Managerial Applications". *Service Science*, 1/2: 126 – 135.

Nahapiet, J., Ghoshal, S. (1998). "Social Capital, İntellectual Capital, And The Organizational Advantage", *Academy of Management Review*, 23/2: 242-266.

Okçu, M. (2007), " Yönetişim Tartışmalarına Katkı: Avrupa Birliği İçin Yönetişim Ne Anlama Geliyor?", *Süleyman Demirel Üniversitesi İhtisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/3:299-312.

Örnek, A. S., Ayas, S. (2015). "Sivil Girisimler Kapsaminda Sivil Toplum Platformlari Ve Biga Sivil Toplum Platformu Örneği", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13/26:261- 283

Özdemir, S., Başel, H., Şenocak, H. (2009)."Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi Ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0/56:152-233

Şahin, B. (2006). "Conspiracy or Social Change? A Lierature Review on Transnational NGO Networks", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24/2: 257-271.

Talas, M. (2011). "Sivil Toplum Kuruluşları Ve Türkiye Perspektifi", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29:387-401

Taşkın, D., Altıparmaak, A., Demir, D. (2011) "Yeni Kamu Yönetiminde Yönetişim: Yerel Yönetimlerde Kayseri Örneği", *Yerel Ekonomiler Kongresi Bildiriler Kitabı*, Konya: Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Tosun, E. K. (2007). "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler Ve Sivil Toplum Kuruluşları", *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji Ve Politika Dergisi*, 3/2.1-16.

Usta, S., Akıncı, A. (2018). "Bir Alman Yönetim Yaklaşımı Olarak Kemaralizm", .*Journal of Political Administrative And Local Studies*, 1/1:67-86.

Uysal, B. (1981). Siyasal Otorite, *Laiklik ve Katılma. Amme İdaresi Dergisi, C/14: 61-74*

Chief, Y. K. S., (2009). "What İs Good Governance?" UNESCAP: Tayland https://www.unescap.org/sites/default/d8files/knowledge-products/good-governance.pdf

Yaşama Dair Vakıf (Yada) (2015). *Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları Raporu*. YADA:İstanbul.

Yıldırım, Ö. K. (2018). "Türkiye'de İyi Yönetim", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 3/6:273-289.

Tez

Ayduğan, M. (2020). Okullardaki İletişim Sürecinin Sosyal Ağ Kuramı Bağlamında Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aytuğ, N. (2015), Sivil Toplum Kuruluşu İşbirliği Ağlarının Etkinlik Açısından İncelenmesi: Türkiye'deki İş Dünyası Federasyonları Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü.

Ekşi, H. (2009), Sosyal Sermaye – Önemi, Üretimi Ve Ölçümü- Üzerine Bir Alan Araştırması, Doktora Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eren, V. (2001), Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Büyükşehir Ve İl Belediyeleri Üzerine Bir Araştırma. Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya. Sakarya Üniversitesi,

Gürel, D. (2009), Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Politika Üzerindeki Etkisi: İstanbul Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Bilim Dalı

Kaya, Ö. (2008), Sivil Toplum Kuruluşları Ve Kalkınma, Yeterlilik Tezi, Ankara, . Tc İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi,

Keskin, M. (2008), Sosyal Sermaye Ve Bölgesel Kalkınma: Erzurum Ticaret Ve Sanayi Odası Üyelerinde Sosyal Sermaye Düzeyi Ve Belirleyicilerinin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Kuzutürk,T. (2017), Birimler Arası Bağımlılık İlişkilerinde Sosyal Ağ Bağlarının Rolü(Bir Şehir Oteli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü.

Markal, B. (2014), Sivil Toplum Kuruluşları Ve Büyükşehir Belediyelerinin Ortak Çalışmaları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

Özalp, A. (2008), Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal Ve Siyasal Bakımdan Önemi, Yayımlanmamış Yeterlilik Tezi, Ankara, TC İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı.

Sarpaşan, C. (2008), Devletin Sivil Topluma Yaklaşımı Çerçevesinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi, Yayımlanmamış Yeterlilik Tezi, Ankara, TC İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı.

Şahnagil, S. (2019), Yerel Hizmet Sunumunda Katılım Kültürünün Yerel Demokrasi Açısından Değerlendirilmesi: Balıkesir ve Eskişehir İleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz, Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uslu, İ. (1999), Bir Sosyal Siyaset Vasıtası Olarak Kar Gütmeyen Kuruluşlar: ABD Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Anabilim Dalı.

Yılmaz, M. (2013). Kamu yönetiminde katılım: Türkiye'de yerel düzeyde uygulama örnekleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın. Adnan Menderes Üniversitesi.

Web Sayfası

Commission of The Eurpean Communities (CEC) (2001), *European Governance: A White Paper,* CEC: Bruksel. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_10 adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2019)

"E-Devlet" https://www.turkiye.gov.tr/ adresinden alındı. (Erişim Tarihi 23 Ocak 2021)

EPALE. "Uygulama toplulukları". https://epale.ec.europa.eu/tr/communities-of-practice adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021)

EPALE. "Ortak Arama". https://epale.ec.europa.eu/tr/partner-search adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021)

Genç MÜSİAD, (2021). "Hakkımızda" http://www.gencmusiad.org.tr/kurumsal-hakkimizda-1.html adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021)

SALTO YOUTH. "Training and Cooperation". https://www.salto-youth.net/rc/training-and-cooperation/ adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 09 Ocak 2021)

SALTO YOUTH. "Otlas Partner Finding Tool". https://www.salto-youth.net/tools/otlas-partner-finding/ adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021)

Sivil Toplum Endeksi Projesi, (2006), " STEP Hakkında". http://step.org.tr/default.asp?c=5&s=12 adresinden alındı. (Erişim tarihi: 11 Ocak 2021)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2019). *Derneklerin Yıllara Göre Üye Sayıları*. https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-yillara-gore-uye-sayilari adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 01 Haziran 2019)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, (2019a). "Platformlar", Ankara. https://www.siviltoplum.gov.tr/platformlar adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2021)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020). *Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları*. https://www.siviltoplum.gov.tr/yillara-gore-faal-dernek-sayilari adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2020)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020a). Türkiye'deki Aktif Sendika Sayıları.https://siviltoplum.gov.tr/sendikalara-iliskin-istatistikler adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2020)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020b). *Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı*, https://siviltoplum.gov.tr/illere-ve-faaliyet-alanlarina-gore-dernekler adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2020)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. (2020c). *Derneklerin Bölgeler Göre Dağılımı,* https://siviltoplum.gov.tr/derneklerin-bolgelere-gore-dagilimi adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 23.07.2020)

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü (2020d). *Dernekler Bilgi Sistemi (DERBİS) Kullanıcı Sayısı*. https://www.siviltoplum.gov.tr/dernekler-bilgi-sistemi-derbis-kullanici-sayisi adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2020)

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM). "Dünya, Avrupa ve Türkiye'de Sivil Ağlar Rehberi", https://www.stgm.org.tr/yayinlar/dunya-avrupa-turkiyede-sivil-aglar-rehberi adresinden alındı. (Erişim Tarihi:11 Ocak 2021)

Sözlük, (2021). sozluk.gov.tr adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 4 Mart 2021)

TEMA, (2021). "Kuruluş Öykümüz", https://www.tema.org.tr/hakkimizda/kurumsal/kurulus-oykumuz adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 25 Mart 2021)

Kocaeli Eğitim Vakfı, (2021). "Vakıf Senedi", http://www.kocaeliegitimvakfi.org/Senet adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 24 Mart 2021)

Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği, (2020). "Hakkımızda", http://www.koged.org.tr/index.php/tr/hakkimizda adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2021)

Koceli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği, (2021). "KOHAYDER Tüzük", http://www.kohayder.com/?pnum=5&pt=T%C3%BCz%C3%BC%C4%9F%C3%BCm%C3%BCz (Erişim Tairihi: 10 Ocak 2021)

Vakıflar Genel Müdürlüğü, (2021). https://www.vgm.gov.tr/ adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 2 Mart 2021)

Kanunlar

5393 sayılı Belediye Kanunu, (2005). *T.C. Resmi Gazete* (25874, 13 Temmuz 2005)

5253 sayılı Dernekler Kanunu, (2004). *T.C. Resmi Gazete* (25649, 23 Kasım 2004).

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu. (2001). T.C. *Resmi Gazete* (24607, 22 Kasım 2001).

5737 sayılı Vakıflar kanunu, (2008). T.C. *Resmi Gazete* (26800, 27 Şubat 2008)

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, (2004). T.C. *Resmi Gazete (*25531, 23Temmuz 2004)

Dernekler Yönetmeliği (2005). *T.C. Resmi Gazete* (25772, 31 Mart 2004).

İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği (2005). *T.C. Resmi Gazete* (25961, 09 Ekim 2005)

Kent Konseyi Yönetmeliği, (2006). T.C. *Resmi Gazete(26313, 08 Ekim 2006)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü, (1973). *T.C. Resmi Gazete* (14506, 13 Nisan 1973)

Mülakatlar

Ketenağ, G. Kocaeli Doğa ve Hayvan Dostları Derneği Yönetim Kurulu Başkanı. -1 Ocak 2021- "Türkiye'de STK'lar Arası Örgütlenme: Ağ Stratejileri" konulu görüşme. Kocaeli.

Yılmaz, B. Gebze Genç MÜSİAD Başkan Vekili -9 Ocak 2021- "Türkiye'de STK'lar Arası Örgütlenme: Ağ Stratejileri" konulu görüşme. Kocaeli.

Atar, N. Kocaeli Çölyak ve Pku Yaşam Derneği Yönetim Kurulu Başkanı. -26 Aralık 2020- "Türkiye'de STK'lar Arası Örgütlenme: Ağ Stratejileri" konulu görüşme. Kocaeli.

Bütün, G. Kocaeli Kültürel Gelişim ve Dayanışma Derneği Yönetim Kurulu Başkanı -22 Aralık 2020 - "Türkiye'de STK'lar Arası Örgütlenme: Ağ Stratejileri" konulu görüşme. Kocaeli.

Tamer, S. İzmit Düşkün ve Yaşlıları Koruma Derneği Yönetim Kurulu Başkanı. -10 Ocak 2021- "Türkiye'de STK'lar Arası Örgütlenme: Ağ Stratejileri" konulu görüşme. Kocaeli.

Kılıç, Ç. Kocaeli Eğitim Vakfı Sekreteri. -24 Mart 2021- "Türkiye'de STK'lar Arası Örgütlenme: Ağ Stratejileri" konulu görüşme. Kocaeli.

Tol, N. TEMA Vakfı Kocaeli Temsilcisi. -25 Mart 2021- "Türkiye'de STK'lar Arası Örgütlenme: Ağ Stratejileri" konulu görüşme. Kocaeli.